

Onderwerp	Nota Versterken en verbinden van groen in Leiden
------------------	--

Besluiten:

1. De nota 'Versterken en verbinden van groen in Leiden' vast te stellen en daarmee in te stemmen met de volgende uitgangspunten:
 - a. Dat de eerder vastgestelde Structuurvisie Leiden 2025, die past in de regionale structuurvisie, en de kadernota Kwaliteit openbare ruimte de kaders vormen op algemeen ruimtelijk en specifiek groengebied;
 - b. Dat de gemeente Leiden, gebaseerd op de bestaande beleidskaders en de belangrijke functies van groen voor de stad, streeft naar een gevarieerd en hoogwaardig aanbod van groenvoorzieningen die zowel binnen de stad als met de regio via aantrekkelijke fiets- en wandelroutes goed verbonden zijn, die een hoge belevingswaarde hebben, die de biodiversiteit en de gezondheid in de stad bevorderen en die op een duurzame manier in stand worden gehouden;
 - c. Dat deze nota een aanvulling is op de bestaande kaders vanuit de vraag hoe we nader invulling kunnen geven aan de groene ambities uit de structuurvisie, waarbij we de komende jaren prioriteit leggen bij de versterking van de groene hoofdstructuur;
 - d. Dat daartoe een 'beeldkwaliteitsplan groene hoofdstructuur' opgesteld wordt, dat de gewenste situatie en kwaliteit van de groene lijnen in de stad in beeld brengt en die vergelijkt met de bestaande situatie, opdat het wensbeeld kan dienen als referentiebeeld voor toekomstige inrichting en beheer en als basis voor een nader op te stellen uitvoeringsprogramma;
 - e. Dat het Bomenfonds, voor zover niet volledig aangewend voor compensatie in projecten zelf waarbij bomen verwijderd worden, niet alleen gericht ingezet wordt voor verbetering van de kwaliteit van het bestaande groen (wat al conform vastgesteld beleid is), maar ook en met name voor verbetering van de groene hoofdstructuur;
 - f. Dat het onderhoud aan bomen in Leiden is gericht op duurzame instandhouding van deze bomen en dat het uitgangspunt voor duurzaam boombeheer in relatie tot klachten van burgers is dat er geen ingrijpende maatregelen aan of in de boom worden uitgevoerd zoals snoeien en kappen; aan bomen zoals vermeld op de Groene kaart worden hoe dan ook geen ingrepen gedaan, tenzij de boom gevaarlijk of besmettelijk ziek is of omdat zwaarwegende maatschappelijke belangen ingrijpen noodzakelijk maken;
 - g. Dat we ernaar streven om zo veel mogelijk externe partners zoals burgers, corporaties, en overige relevante instanties te betrekken bij het groenbeheer en het groenbeleid;
2. De algemeen directeur op te dragen om in de ambtelijke werkwijze te borgen dat de planvorming van projecten die ingrijpen in de groene hoofdstructuur, start met een groenparagraaf, die inhoudelijk en financieel onderbouwd wordt en die ook inzicht geeft in de mate waarin het plan bijdraagt aan de gewenste groene kwaliteit (het referentiebeeld) van het betreffende deel van de hoofdstructuur;
3. Bijgaande brief aan de raad vast te stellen, waarin dit besluit wordt toegelicht.

Perssamenvatting:

Het college heeft de nota 'Versterken en verbinden van groen in Leiden' vastgesteld. Daarin wordt aangegeven dat de accenten in het groenbeleid de komende jaren gelegd worden bij het beschermen en versterken van de groene hoofdstructuur in de stad en bij het verbinden van groengebieden in en om de stad door middel van recreatieve routes. Bij het beheer(beleid) wil het college zo veel mogelijk gebruikmaken van de kennis en inzet van burgers en maatschappelijke instanties. Het college heeft ook bepaald dat een gezonde boom in principe blijft staan en dat geen actie plaatsvindt bij overlastklachten die te maken hebben met de gevolgen van natuurlijke groei, cyclus en leefomgeving van de boom zoals bijvoorbeeld blad- en bloesemval, pluizen en vruchten, e.d. Aan de hand van een indeling van klachten in verschillende categorieën van overlast wil het college zowel de groenbeheerders als de burgers duidelijkheid bieden of en zo ja, welke maatregelen de gemeente neemt ten aanzien van de specifieke overlastklachten.

Retouradres: Postbus 9100, 2300 PC Leiden

Aan de leden van de gemeenteraad van Leiden

Gemeente Leiden
Bezoekadres Stadhuis
Stadhuisplein 1
Postadres Postbus 9100
2300 PC Leiden
Telefoon 14071
E-mail sleutel@leiden.nl
Website www.leiden.nl/gemeente

Datum 3 december 2013
Ons kenmerk DIV-2013-13451
Onderwerp Groene structuurvisie

Contactpersoon R.J. van Beek
Doorkiesnummer 7137

Geachte leden van de raad,

Op 25 april 2012 heeft de wethouder van Onderwijs, Sport en Milieu een brief gestuurd aan de leden van de commissie Leefbaarheid en Bereikbaarheid (kenmerk DIV-2012-6335). Daarin is het collegestandpunt verwoord met betrekking tot het voorstel van de heer De Vos (Partij voor de Dieren) om te komen tot een 'groene structuurvisie'.

Ons standpunt hield, en houdt, in dat wij de bestaande structuurvisies – te weten de regionale structuurvisie van Holland Rijnland en onze eigen ruimtelijke structuurvisie, die daarin past – voor het groen adequaat achten en dat wij inzetten op een uitvoeringsprogramma, dat 'handen en voeten' geeft aan het groenaspect in de bestaande kaders, met name de genoemde structuurvisie en de Kadernota kwaliteit openbare ruimte.

In de nota 'Versterken en verbinden van groen in Leiden' geven wij aan hoe wij invulling gaan geven aan de gestelde doelen en ambities. Dat doen we door ons de komende jaren vooral te richten op de instandhouding en verbetering van de groene hoofdstructuur, zoals vastgelegd in de Kadernota kwaliteit openbare ruimte, en op het aanleggen en verbeteren van groene en recreatieve verbindingen. Het door uw raad vastgestelde Voorbereidingsbesluit groene recreatieve routes (RV.13.0067) is geheel in lijn met deze nota.

Is dit nu het gewenste uitvoeringsprogramma? Een concreet uitvoeringsprogramma voor de verbetering van de groene hoofdstructuur is mede afhankelijk van de mogelijkheden om tot dekking van de gewenste maatregelen te komen. Die mogelijkheden kunnen pas bij het uitvoeringsprogramma zelf in kaart worden gebracht. In deze financieel moeilijke tijden willen wij eerst een 'kwaliteitsplan groene hoofdstructuur' opstellen, waarin wij de huidige (beeld)kwaliteit van de groenstructuur, met name die van de lijnen in de stad en de verbindingen met de omgeving, confronteren met het gewenste beeld. Dit laatste is al deels vastgelegd in het Handboek kwaliteit openbare ruimte, maar vereist nader maatwerk. Het verschil tussen het huidige en het gewenste beeld vormt de basis voor het uitvoeringsprogramma. Dit bevat in ieder geval een nadere uitwerking van de groene recreatieve routes, die grotendeels deel uitmaken van de hoofdstructuur. Daarbij zullen we

in het kader van verbindingen van de stad met het ommeland mogelijkheden van cofinanciering door de Provincie Zuid-Holland optimaal benutten.

De onderhavige nota 'Versterken en verbinden van groen in Leiden' kan hiermee beschouwd worden als een tussendocument in aanloop naar het kwaliteitsplan groene hoofdstructuur en een concreet uitvoeringsprogramma.

Hoogachtend,

Burgemeester en Wethouders van Leiden,
de Secretaris, de Burgemeester,

Handleiding overlast van bomen

Afdeling Stedelijk beheer

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Overwegingen	6
2.1	Huidige klachtenstroom	6
2.2	Bruikbaarheid data	6
2.3	Slotsom klachten	6
2.4	Waarom bomen	7
2.5	Waarom overlast	7
2.6	Juridisch kader	8
3	Visie overlastklachten	11
3.1	Strategie	13
4	Beleid bij burennrecht	14
4.1	Afstand bomen tot erfgrrens	14
4.2	Doorschietende wortels op particulier terrein	14
4.3	Overhangende takken	15
5	Beleid per overlastvorm	17
5.1	Angst voor omwaaien of afvallende takken	17
5.2	Dieren en uitwerpselen	18
5.3	Blad- en bloesemafval	18
5.4	Zaadval en zaadpluis	19
5.5	Vruchtval harde vruchten	20
5.6	Vruchtval zachte vruchten	21
5.7	Stekels op stammen	21
5.8	Allergie voor pollen	22
5.9	Economische schade	23
5.10	Schaduw	23
5.11	Boomwortels in tuinen	26
5.12	Boomwortels in riolering	27
5.13	Schade aan (bouw) werken	28
5.14	Druipende bomen	29
5.15	Eikenprocessierupsen	30
5.16	Verhardingsopdruk door boomwortels op openbaar terrein	32
6	Kappen van bomen	37
BIJLAGE I	KEUZEMATRIX MAATREGELEN HOOFD- EN WIJKSTRUCTUUR	
BIJLAGE II	KEUZEMATRIX MAATREGELEN BUITEN HOOFD- EN WIJKSTRUCTUUR	
BIJLAGE III	TOELICHTING KEUZEMATRIXEN	
BIJLAGE IV	WERKPROTOCOL UITVOERING	
BIJLAGE V	OVERLASTBEOORDELINGSFORMULIER BOMEN IN OPENBARE RUIMTE	

1 Inleiding

In een gezonde samenleving spelen bomen niet alleen een positieve, maar zelfs een onmisbare rol. Iedere individuele boom is een natuurlijke en functionele bouwsteen voor de samenleving, zowel in economisch en ecologisch opzicht als voor het welzijn van mensen.

Het streven naar een duurzaam bomenbestand en natuur in bebouwd gebied heeft enerzijds te maken met natuurbescherming en instandhouding van de biodiversiteit, maar heeft anderzijds ook een invloed op de leefbaarheid voor de bewoners.

Het onderhoud aan bomen in Leiden is gericht op de duurzame instandhouding van bomen in Leiden. Aan deze doelstelling hangen een aantal randvoorwaarden die dit mogelijk maken.

Onderhoud wordt alleen verricht indien daar vanuit onderhoudstechnische redenen noodzaak voor is.

Toch zijn er bewoners die zeggen last te hebben van bomen en vragen de gemeente de bomen te verwijderen dan wel door snoeimaatregelen de overlast te verminderen. Het omgekeerde gebeurt ook dat de burger en/of de politiek nieuwe of extra bomen wil planten.

Uitgangspunt is dat een gezonde boom blijft staan en dat er geen ingrijpende maatregelen worden uitgevoerd aan/in de boom zoals snoeien en kappen. Overlast is geen aanleiding tot het verlenen van een kapvergunning c.q. het treffen van maatregelen. Aan bomen van de Groene Kaart worden hoe dan ook geen ingrepen gedaan, tenzij de boom gevaarlijk of besmettelijk ziek is.

De meest voorkomende klachten t.a.v. bomen zijn enerzijds schaduwoverlast, bladeren in de tuin en dakgoot, bessen en vruchten die in de tuin of op de stoep of auto's terecht komen en anderzijds stuifmeel en pluizen die hinderlijk zijn. Deze klachten zijn echter geen reden om ingrijpende maatregelen te treffen. Als hier wel gevolg aan zou worden gegeven zou dat een grote kaalslag tot gevolg hebben.

Inspecties en onderzoek

In eerste instantie komt deze noodzaak voor uit visuele en technische inspecties.

Eens in de 4 jaar worden bomen visueel beoordeeld op (technische) gebreken middels en VTA (Visual Tree Assessment) inspectie.

Uit deze inspectie komen maatregelen voor. Deze maatregelen betreffen.

- Vellen (binnen een aangegeven termijn)
- Snoeien (van dode of probleemtakken zoals zuigers of plakoksels)
- Nader onderzoek (indien een visuele inspectie een mogelijk inwendig gebrek aantoont)
- Niets doen (regulier onderhoud, de boom is gezond en vitaal)

Naast de VTA inspectie wordt er nader onderzoek gedaan aan bomen. Dit nader onderzoek vindt plaats indien er uit de VTA gebreken aan de boom naar voren komen. Daarnaast zijn er bomen met een verhoogde zorgplicht. Dit betreft bomen die op een risicovolle locatie staan (langs drukke wegen) of bomen met een verhoogd risico (nadat ze beschadigd zijn nav werkzaamheden).

Het nader onderzoek kan de volgende zaken betreffen

- VTA+ voor bomen die uitgebreider onderzocht dienen te worden op uitwendige gebreken.
- Picus meting voor bomen waar twijfel is over inwendige gebreken als rotte plekken
- Trekkracht meting voor bomen waar twijfel bestaat over de windworpg gevoeligheid.

Ook uit deze onderzoeken kunnen maatregelen volgen.

- Vellen (binnen een aangegeven termijn)
- Snoeien (van dode of probleemtakken zoals zuigers of plakoksels)
- Niets doen (regulier onderhoud, de boom is gezond en vitaal)

Regulier planmatig onderhoud:

Naast maatregelen die voortkomen uit deze inspecties en onderzoeken geldt er een standaard onderhoudsregime.

Deze onderhoudsregimes zijn opgesteld voor bomen in verschillende levensfasen. We gaan er van uit dat een boom gemiddeld circa 40 jaar wordt in een stedelijk omgeving. (afhankelijk van soort en standplaats)

Aanleiding

In Leiden worden bomen in de woonomgeving over het algemeen door inwoners van de stad gewaardeerd. Er zijn echter ook veel situaties waarin bewoners overlast ervaren van bomen en de gemeente verzoeken de bomen te snoeien of te kappen.

Zoals hiervoor omschreven snoeien we bomen alleen als hier boomtechnische redenen voor zijn of indien de boom conform regulier plantmatig onderhoud een snoeibeurt nodig heeft.

Desalniettemin is er beleidsmatig niet veel vastgelegd over hoe we om gaan met overlastklachten.

Doel overlastbeleid

Er bestaan dus zowel vanuit de gemeente als vanuit de burgers wensen om overlastsituaties op te lossen. Deze oplossingen kosten echter geld en kunnen ten koste gaan van bestaande bomen.

Grote zorgvuldigheid is daarom vereist. De juiste balans moet worden gezocht tussen:

- Rechten en verplichtingen, van gemeente én burgers; (juridisch)
- Praktische haalbaarheid; (praktisch)
- De beschikbaarheid van middelen; (financieel)
- De wens tot een duurzaam bomenbestand. (beleid)

Het doel van dit beleidsplan is het schetsen van een duidelijke beleidslijn ten aanzien van diverse veelvoorkomende overlastonderwerpen, waarbij gezocht wordt naar die balans.

Wat levert dit beleid op?

Transparantie: Voor gemeente en burgers bestaat duidelijkheid over de omgang met overlast.

Gestage afname van klachten: Door overlastsituaties duurzaam op te lossen, zal de klachtenstroom afnemen.

Besparing van kosten: Het periodiek en ad hoc moeten reageren op klachten is relatief duur.

Leeswijzer

Dit rapport begint met een aantal overwegingen, beginnend met een analyse van de huidige situatie met betrekking tot klachten en verzoeken. Het regulier onderhoud aan bomen kost veel geld. Bijzondere omstandigheden zoals overlast doen daar nog een schepje bovenop. Daarom is het goed om ons af te vragen of bomen echt wel zo wenselijk zijn in Leiden. Ook dat komt in de overwegingen aan de orde. Uit deze paragraaf blijkt dat bomen wel degelijk onmisbaar zijn. De vervolgvraag is dan ook hoe het komt dat die bomen toch overlast veroorzaken. Daarop wordt antwoord gegeven in paragraaf 2.6. Aan overlast zit een sterke juridische component, omdat vaak sprake is van burennrecht en omdat sprake kan zijn van aansprakelijkheidsstelling. Dat wordt uitgelegd in het laatste deel van de overwegingen. Met inachtnaam van alle overwegingen is een visie opgesteld die weergeeft hoe Leiden tegen overlastklachten aankijkt. Daarbij hoort ook een strategie die weergeeft hoe de gemeente werkt als klachten binnenkomen. Visie en strategie zijn verwoord in hoofdstuk 3. Er bestaan veel misverstanden over juridische zaken en daardoor menen burgers soms onterecht dat ze allerlei rechten hebben. Burennrecht en aansprakelijkheidsrecht bestaan echter uit rechten en plichten, zowel voor de gemeente als voor haar burgers. Dat wordt uitgelegd in hoofdstuk 4. Van de overlastvormen die daarna overblijven is een overzicht gegeven in hoofdstuk 5. Elke overlastvorm wordt uitgewerkt in juridisch kader, erkenning, relativering, preventie- en oplossingsmogelijkheden en het standpunt van de gemeente.

2 Overwegingen

2.1 Huidige klachtenstroom

Klachten en verzoeken over groen komen schriftelijk en mondeling binnen bij de gemeente. Schriftelijke klachten zijn brieven en e-mails die worden ingeboekt in het ARIS systeem. Mondelinge klachten bereiken de gemeente door telefonische meldingen, meldingen op het gemeentekantoor en doordat opzichters en buitendienst worden aangesproken.

Schriftelijke klachten

Gegevens uit Aris zijn geselecteerd op het label 'meldingen cultuurtechniek'. De klachten betroffen allemaal zaken waarbij een burger vindt dat hij hinder of schade ondervindt van het gemeentelijk groen. Hierbij vallen de volgende zaken op:

- Het klachtenverloop over 2012 betrof 1313 klachten en meldingen
- Van deze klachten betroffen het 402 klachten en meldingen over bomen.
- Een groot gedeelte van de klachten betrof verzoeken tot snoeien (hieronder vallen ook verzoeken tot snoeien van heester en bosplantsoen. Deze meldingen vallen niet uit te filteren.
- Er zijn geen duidelijke tendensen in de tijd of patronen waarneembaar

Straten met opdruk

Het voorkomen van opdruk in veel straten kan tweërlei worden uitgelegd:

- Enerzijds kan het betekenen dat binnen één straat slechts één boom is behandeld
- Anderzijds mag logischerwijs worden verwacht dat bomen binnen één straat in

vergelijkbare omstandigheden staan. Opdruk bij één boom geeft een gerede kans dat diezelfde opdruk ook bij de andere bomen in de straat voorkomt of voor gaat komen.

2.2 Bruikbaarheid data

Bovenstaande data zijn niet opgenomen en geregistreerd met het doel hierop klachtenanalyses te maken. Daardoor is bovenstaande analyse wel geschikt om een globaal beeld te schetsen, maar niet om dit als een echte nulsituatie te hanteren. Anno 2013 is het ARISsysteem nog niet in staat om gedetailleerde rapportages betreffende klachten te genereren. Zodra dat er wel is, ontstaan wel mogelijkheden om nulsituaties vast te leggen en hier specifieke doelstellingen aan te verbinden. Ook wordt het daarmee mogelijk om de reactie of de actie op een ingekomen klacht vast te leggen. Nu kan het gebeuren dat een klacht door de gemeente goed gemotiveerd wordt afgewezen, maar dat de klager niet tevreden is het met antwoord. Daarmee kan dezelfde klacht meerdere keren terugkomen in één analyse.

2.3 Slotsom klachten

Het is algemeen bekend dat ontevreden burgers bij de gemeente aankloppen, maar dat tevredenheid doorgaans niet met de gemeente wordt gedeeld. Omdat bovenstaande feiten alleen de situaties met ontevredenheid weergeven, schept dit wellicht een te somber beeld van de werkelijkheid.

Een algemeen erkend verschijnsel is NIMBY: Not in my backyard. Heel vaak geeft een klagende burger aan bomen enorm te waarderen, met als toevoeging: 'Maar die ene bij mij voor de deur....' Dit ondersteunt de indruk dat veel burgers hun individueel belang boven het algemeen belang stellen. De gemeente heeft juist de taak om het algemeen belang te bewaken en groen en bomen kunnen daar een wezenlijk onderdeel van uitmaken.

De schriftelijke en mondelinge klachten ten aanzien van groen betreffen vaak individuele bomen. Het gaat daarbij vaak om 'die ene boom' waar een individuele burger het meeste last van heeft. In totaal staan op Leids grondgebied ongeveer 72.000 bomen. Als we als uitgangspunt nemen dat de 'groene klachten' veelal individuele bomen betreft, levert slechts 0,56% van alle bomen overlastklachten op. Van deze bomen staat een groot gedeelte in de verharding (straatbomen). Het aantal straatbomen betreft 18.515 bomen. Wanneer we met dit aantal bomen naar het aantal klachten en meldingen kijken levert dit op dat 2,17 % van de straatbomen overlast klachten oplevert.

Klachten worden vaak gestapeld, waarbij blad/bloesemval, schaduw en angst voor vallende takken een veel voorkomende combinatie is. Uit de brieven is niet af te leiden of dit een gevolg zijn van een ongelukkige keuze van soort in combinatie met standplaats, of dat dit voortkomt uit een soort behoefte tot overtuigen omdat een klager een boom echt weg wil hebben. Daarom is in die gevallen een zo objectieve beoordeling van de situatie noodzakelijk.

Verhardingsopdruk maakt een aanzienlijk deel uit van de klachtenstroom, zowel bij de mondelinge als schriftelijke klachten. Analyse van het uitgevoerd herstelwerk leert ook dat het probleem in veel straten voorkomt.

Het opdrukprobleem groot:

- In omvang (aantal straten en in aantal klachten);
- In financiële consequenties (met het herstel is veel geld gemoeid);
- Door mogelijk gevolg (grote kans op aansprakelijkheidsstelling).

2.4 Waarom bomen?

De inleiding zou de indruk kunnen wekken dat bomen vooral problemen opleveren en op weinig waardering van burgers kunnen rekenen. Dat is echter niet waar. Bomen hebben enorm veel waarden. Hieronder volgt een niet uitputtende opsomming. Bomen:

- Hebben een belangrijke stedenbouwkundige functie omdat ze de ruimte structureren en de stedenbouwkundige lijnen begeleiden;
- Zuiveren de lucht van fijnstof en andere verontreinigende stoffen;
- Leveren zuurstof;
- Zorgen voor een verkoelende werking op warme dagen;
- Zorgen voor beschutting tegen zon en regen;
- Hebben een positief effect op het welzijn van mensen: in een groene omgeving zijn mensen eerder geneigd naar buiten te gaan, te bewegen en zo sociale contacten op te doen;
- Hebben een positief effect op het herstel van zieke mensen, zieken genezen sneller in een groene omgeving;
- Zorgen voor stijging van de waarde van onroerend goed, alleen al het uitzicht op groen werkt waardeverhogend;
- Verzachten de harde contouren van gebouwen en wegen en kunnen camouflerend werken op lelijke achtergronden;
- Geven privacy doordat boomkronen zicht op (achter-)tuinen en in woningen beperken;
- Verfraaien de buitenruimte door vorm, bladkleur en bloemdracht;
- Bieden rust-, nest- en voedselgelegenheid aan dieren
- Dragen bij aan de lokale identiteit en daarmee aan de cultuurhistorie:

Bomen zijn daarom onmisbaar. Juist in de stedelijke omgeving. Want let wel: er zijn in de openbare ruimte verder geen componenten die bovenstaande waarden kunnen evenaren. Voor alle bovenstaande waarden geldt dat deze waarden alleen maar toenemen naarmate de boom groeit. Een grote boom vertegenwoordigt hogere waarden dan een kleine boom. Dit noodzaakt ertoe bewust stil te staan bij het kappen van bomen. Bomen weghalen voordat ze hun optimale waarden hebben ontwikkeld, is feitelijk kapitaalvernietiging. Dat is ook de reden waarom in het bomenbeleid is opgenomen dat de gemeente zuinig is op haar bomen.

2.5 Waarom overlast?

Er zijn diverse oorzaken van overlast. De meeste komen voort uit ontwerpkeuzen die eerder zijn gemaakt. Soms zijn bomen te dicht bij woningen geplant. Het is echter ook voorgekomen dat nieuwbouw te dicht bij bestaande bomen is geplaatst. Bij veel vormen van overlast is sprake van een samenspel tussen stedenbouwkundige civieltechnische en cultuurtechnische aspecten.

Ontwerpkeuzen

Het is bijzonder moeilijk om bomen zonder overlast uit te laten groeien tot volwassen exemplaren. In stedelijk gebied kunnen we bomen immers nooit de ruimte bieden die ze in een natuurlijke situatie zouden krijgen. Wat ons nu parten speelt, is de wijze waarop jarenlang groeiplaatsen zijn ingericht. In de laatste tien jaar is binnen het vakgebied enorm veel kennis opgedaan over de eisen die bomen stellen aan ondergrondse groeiplaatsen. Met deze kennis kunnen we nu veel problemen goed verklaren. Denk aan verhardingsopdruk door boomwortels, groeistagnatie of het voortijdig afsterven van bomen. We weten nu dat in het verleden veel bomen in te kleine groeiplaatsen zijn geplant. De verwachting is dan ook dat veel bomen deze problemen op afzienbare termijn gaan vertonen of inmiddels al vertonen.

Een tweede belangrijke factor is de sortimentskeuze. Soms zijn bomen geplant waarvan kan worden verwacht dat ze te groot worden voor die betreffende locatie. Waarschijnlijk in de verwachting dat ze bij een eerstvolgende reconstructie zouden worden verwijderd. Als die reconstructie wordt uitgesteld, groeien bomen dus ook langer door en worden uiteindelijk te groot. Ook komt het voor dat cultivars zijn aangeplant waar nog niet veel ervaring mee is opgedaan. Het kan dan zijn dat zo'n cultivar zich op lange termijn anders gedraagt dan bij aanplant is voorzien.

Veranderende 'natuurlijke' omstandigheden

Het klimaat verandert. Dat heeft ook zijn weerslag op de bomen en hun bewoners. In de jaren negentig begon, vanuit het zuiden, de eikenprocessierups op te trekken naar Nederland. Op dit moment komen zij in heel Nederland voor. Omdat de verandering van klimatologische omstandigheden zich voortzet, is het onzeker hoe ziekten en plagen zich zullen ontwikkelen. Dergelijke overlast kan afnemen of toenemen. Maar het is ook zo zijn dat andere ziekten en plagen zich aandienen (bijvoorbeeld masaria bij platanen, iepenziekte, kastanjebloedingsziekte). Op dit moment dient bijvoorbeeld de Essensterfte zich aan.

Veranderende maatschappelijke tendensen

In de inleiding werd al geschetst dat Nederland vergrijsd en ontgroent. Momenteel bestaat ook de

trend om tuinen zo onderhoudsvriendelijk mogelijk te maken. Vaak resulteert dit in strak vormgegeven tuinen met veel verharding. Oncontroleerbare factoren van buitenaf, zoals bladval, bloesemval, zaadval (onkruid) zijn de tuineigenaren vaak een doorn in het oog. Er bestaat een belangrijk verschil tussen deze vorm van overlast en de hierboven genoemde vormen van overlast. De afgenomen acceptatie van natuurlijke factoren (blad, bloesem, zaad, enzovoort) is een kwestie van beleving. Voor de één is dat meer een knelpunt dan voor de ander.

De gemeente wil niet op elke vraag bomen kappen:

- Die bomen vertegenwoordigen veel waarden en de gemeente streeft naar een duurzaam bomenbestand.
- Er zijn veel mensen die bomen juist wel waarderen. Het kappen van overlastbomen zou geen recht doen aan hun wensen.
- De gemeente heeft al jarenlang geld en energie in een boom gestoken om hem zo groot te krijgen. Kapitaalvernietiging is slecht te verantwoorden.
- Het kappen van bomen kost geld.
- Burgers moeten (tot op bepaalde hoogte) de lusten en de lasten accepteren.
- Het is praktisch onwerkbaar om op elke vraag ad hoc te reageren.

De gemeente wil soms wel bomen kunnen kappen:

- Soms zijn klachten terecht, bijvoorbeeld omdat bomen te groot worden voor een woonstraat
- De gemeente heeft een klantgerichte houding en wil vanuit die optiek ook aan wensen tegemoet kunnen komen (mits niet strijdig met beleid en dit geen precedent schept).
- Sommige overlastsituaties geven een structurele hoge kostenpost. Eenmalig investeren kan een structurele kostenbesparing opleveren.

2.6 Juridisch kader

Burenrecht

Veel rechten en plichten ten aanzien van bomen zijn terug te vinden in het burenrecht. De gemeente en haar inwoners zijn op grond van het burgerlijk recht immers ook buren van elkaar. Niet alleen takken van bomen van burgers kunnen over elkaars percelen hangen, dit gebeurt ook bij gemeentebomen. De regels van het burenrecht gelden in beide situaties. Echter wel met een aantal kanttekeningen. Gemeentebomen vertegenwoordigen namelijk een maatschappelijk belang.

Overlast

Overlast door bomen is lastig. Dit is iets wat ook in rechterlijke uitspraken is terug te vinden. Een rechter is over het algemeen terughoudend in het toekennen van eisen zoals kap of snoei. Want bomen geven immers niet alleen overlast, maar bovenal groene uitstraling aan een straat, wijk en gemeente. Zou een rechter alle eisen van kap en snoei toekennen, dan zou Nederland heel wat bomen kwijtraken. En dat is niet de bedoeling. Om die reden weegt de rechter het algemene 'boombelang' tegen het overlastbelang. Het overlastbelang weegt dan vaak niet op tegen het behoud van een karakteristiek landschapselement.

Onrechtmatige hinder/onrechtmatige daad

Het wettelijk kader voor overlast is terug te vinden in het Burgerlijk Wetboek (BW). Daarin zijn twee artikelen relevant:

- Onrechtmatige hinder 5:37 BW
- Onrechtmatige daad 6:162 BW

Onrechtmatige hinder

In geval van overlast beroept de burger zich op hinder van artikel 5:37 in samenhang met artikel 6:162 (e.v.) BW. In artikel 5:37 BW staat dat een eigenaar geen onrechtmatige hinder mag toebrengen aan andermans erf door onder andere het onthouden van licht, lucht of het verspreiden van rumoer of stank. Voor 'echte' hinder moet echter sprake zijn van onrechtmatige hinder. Dit betekent dat de hinder ook echte schade moet veroorzaken en dat die schade ook is aan te tonen. Daarbij is de ernst (omvang) en de duur van de hinder doorslaggevend. Ook het feit dat bomen op een bepaalde standplaats al lange tijd aanwezig zijn, speelt een rol. Volgens de rechtspraak hoeft een eigenaar niet te dulden dat hij belemmerd wordt in het gebruik van zijn eigendom, maar dit zal alleen voorkomen bij echt duidelijk zware en buitenproportionele hinder. Kortom enige mate van hinder is normaal. De in de natuur gebruikelijke vruchtval, pluis, bladval en mate van schaduwwerking is geen reden voor de rechter om hinder toe te kennen.

Onrechtmatige daad

Een beroep op hinder moet dus voldoen aan een vorm van 'onrechtmatige daad'. Een 'onrechtmatige daad' zoals beschreven in artikel 6:162 BW moet echter in al zijn onderdelen worden bewezen. Hiervoor moet aan vijf voorwaarden worden voldaan. Er moet sprake zijn van:

- Onrechtmatig handelen: er moet sprake zijn van handelen dat in strijd is met de wettelijke plicht of inbreuk op een recht of met hetgeen in het maatschappij gebruikelijk is.
- Daadwerkelijke schade: er moet sprake zijn van aantoonbaar substantiële schade. Indien sprake is van overlast bij agrariërs of ondernemers zal economische schade terdege aangetoond moeten worden om een beroep op onrechtmatige hinder te rechtvaardigen.
- Causaal verband tussen activiteit en schade: Het verband tussen de hindergevende boom en de schade moet aangetoond worden.
- Relativiteit: rechtstreekse betrokkenheid, de schadelijdende partij moet een beroep mogen doen op vergoeding van de schade. Een particulier die op afstand van de boom woont, kan dit niet.
- Geen rechtvaardigingsgrond voor de veroorzaker: de veroorzaker van de schade kan zich niet op overmacht beroepen.

Het is niet eenvoudig om bij hinder door bomen aan al deze onderdelen te voldoen. Dit maakt dat overlast door bomen zelden echte onrechtmatige hinder is. De rechter is hierin ook zeer terughoudend.

In hoofdstuk 5 staan diverse overlastonderwerpen uitgewerkt. Bij elk onderwerp staat uitgelegd hoe deze vorm van overlast juridisch gezien wordt beoordeeld.

Zorgplicht bomen en Wegenwet

Bomen

Indien schade door een boom ontstaat, kan de schadelijdende partij dit proberen te verhalen op grond van artikel 6:162 BW. De aansprakelijkheid voor schade door bomen valt onder 'schuld aansprakelijkheid'. Iedere eigenaar of beheerder van bomen heeft om die reden een zorgplicht voor zijn bomen. Deze bestaat uit voldoende controle en onderhoud. Heeft de eigenaar of beheerder voldaan aan deze zorgplicht, dan is er geen 'schuld' als toch schade ontstaat. De gemeente heeft in dat geval als boomeigenaar aan zijn verplichtingen voldaan en dan ook geen 'schuld' aan het ontstaan van de schade. en is dus niet aansprakelijk voor de schade. Voor de uitvoer van deze zorgplicht geldt een kader.

- Algemene zorgplicht: eens in de drie tot vijf jaar controle op van de grond af zichtbare uitwendige gebreken, met aansluitend onderhoud of maatregelen.
- Verhoogde zorgplicht: bomen op een gevaarzettende plaats of bomen met een inherent gevaar moeten vaker gecontroleerd worden, bijvoorbeeld jaarlijks, met daarbij aansluitend onderhoud of maatregelen.
- Nader onderzoek: blijkt uit het boomveiligheidsonderzoek dat de boom een uitwendig zichtbaar gebrek heeft, dan is mogelijk nader onderzoek nodig, met daarop aansluitend onderhoud of maatregelen.

Wegen

De gemeente is beheerder van wegen. Wegen en de daarbij horende trottoirs en dergelijke mogen 'niet gebrekkig' zijn. Indien schade ontstaat door gebruik van een gebrekkige weg, kan

mogelijk schade gevorderd worden op grond van artikel 6:174 BW. Er geldt dan een ander soort aansprakelijkheid dan bij bomen. Dit noemt men 'risicoaansprakelijkheid'. Dit houdt kort gezegd in, dat het voldoen aan een zorgplicht niet afdoende is om aansprakelijkstelling te voorkomen. Er wordt in dat geval dus meer van de wegbeheerder verwacht. Het voorkomen van oneffenheden in verhardingen, bijvoorbeeld door verhardingsopdruk door wortels is daarbij een groot aandachtspunt.

3 Visie overlastklachten

In de inleiding werd al geschetst dat een balans moet worden gezocht tussen juridische, praktische, financiële en beleidsmatige randvoorwaarden. Bij de overwegingen bleek al dat veel klachten een individueel belang dienen, terwijl gemeentelijk groen en bomen juist zijn aangeplant om het algemeen belang te dienen. Bij ingrijpen in het groen is het dan ook belangrijk dat ongewenst precedent wordt voorkomen. Het uitvoeren van één maatregel mag er niet toe leiden dat de gemeente genoodzaakt wordt om bij veel vergelijkbare situaties ook tot actie over te gaan. Daarmee zou een onacceptabel verlies aan groen kunnen ontstaan en zijn de kosten daarvan niet meer te overzien.

Terughoudendheid

Daarom stelt de gemeente zich terughoudend op in het nemen van maatregelen bij individuele klachten. Om de groene kwaliteit van de gemeente te kunnen behouden zullen burgers zowel de lasten als de lusten moeten accepteren van het openbaar groen.

Signalen oppikken

Anderzijds ziet de gemeente overlastklachten wel als signalen die erop kunnen duiden dat er wat aan de hand is. Het is bekend dat in de gemeente situaties voorkomen die, met de huidige kennis en kunde, als ongelukkig kunnen worden beschouwd. Soms staat een boom op de verkeerde plek, is de soortkeus voor die locatie onhandig of is een ontoereikende groeiplaats een bron van problemen.

In enkele gevallen kan het nemen van een maatregel dan leiden tot meervoudige winst:

- Meer woongenot voor de burgers
- Lagere onderhoudskosten voor de gemeente
- Een veiliger woonomgeving

In die gevallen is het belangrijk dat met het nemen van een maatregel het algemeen belang gediend (en zeker niet geschaad) wordt en dat geen ongewenst precedent ontstaat.

Categorieën

Gelet daarop zijn verschillende overlastvraagstukken ingedeeld in de categorieën. Dit bepaalt of de gemeente maatregelen neemt, specifiek ten aanzien van overlastklachten. Dit zijn dus maatregelen die aanvullend zijn op het regulier onderhoud dat de gemeente al voert ten aanzien van groenonderhoud en netheidsonderhoud.

- A. Geen actie door gemeente Leiden
- B. Gerichtte en repeterende actie door gemeente Leiden
- C. Maatwerkactie
- D. Actie in zeer uitzonderlijke gevallen

A. Geen actie door gemeente Leiden

Geen extra actie vindt plaats bij overlastklachten die horen bij de factoren die worden geschaad onder 'redelijkerwijs' te accepteren overlast. Ad hoc inzet van mensen of onvoorziene middelen zijn dus niet voorzien voor de volgende overlastonderwerpen. Dit betreffen overlastklachten die te maken hebben met de gevolgen van de natuurlijke groei, cyclus en leefomgeving van de boom.

- Angst voor takbreuk
- Dieren en (vogel)poep
- Blad- en bloesemval
- Zaadval en zaadpluis
- Harde en zachte vruchten
- Allergie voor pollen
- Druipende bomen

Bij deze vormen van overlast wordt geen actie uitgevoerd omdat:

- Ze vaak subjectief zijn en gebaseerd op individuele meningen of belangen: het is voor de gemeente onmogelijk een goed beheer te voeren als ze met alle individuele wensen rekening moet houden;
- Het niet te verantwoorden is dat schaarse algemene middelen worden besteed aan individuele belangen indien deze niet zwaarder wegen dan het algemeen belang;
- De maatregelen niet noodzakelijk zijn maar wel een precedentwerking geven voor de afhandeling van andere overlastklachten;
- Dit allemaal aspecten zijn die onlosmakelijk met bomen zijn verbonden en daarmee niet te voorkomen zijn;
- Een burger daarvan de lusten en lasten dient te dragen;
- Er juridisch gezien geen verplichting ligt om maatregelen uit te voeren.

De gemeente probeert bovengenoemde vormen van overlast te voorkomen door zorgvuldige aanleg in nieuwe situaties. Daarnaast wordt overlast zo veel mogelijk voorkomen door hier in het reguliere beheer rekening mee te houden.

B. In heel uitzonderlijke gevallen vindt actie plaats:

- Boomwortels in riolering
- Boomwortels in tuinen
- Schade aan bouwwerken
- Substantiële en/of aantoonbare economische schade

Hierbij is het vaak zo dat de perceeleigenaar verzaakt heeft om preventieve maatregelen te treffen, terwijl dat wel zijn eigen verantwoordelijkheid is. In principe onderneemt de gemeente Leiden daarom geen actie. Wij beperken ons tot de wettelijk verplichte doe-plicht. De gemeente ondersteunt de gemeente een perceeleigenaar als hij via openbare grond boomwortels moet verwijderen. In heel uitzonderlijke gevallen kan de gemeente meewerken aan maatregelen om herhaling van het probleem te voorkomen. Komt het tot een claim? Dan wordt die via de reguliere schadeafhandeling behandeld.

C. Gericht en repeterende actie vindt plaats bij:

- Eikenprocessierups
- Verhardingsopdruk
- Gevaarzetting door bomen

Hierbij worden maatregelen getroffen, omdat de effecten van deze overlastvormen onacceptabel zijn in het kader van de volksgezondheid of veiligheid. De gemeente heeft de taak zorg te dragen voor een veilige openbare ruimte en vinden dat de Leidse burgers het vertrouwen mogen hebben dat de gemeente hier zorgvuldig in handelt.

D. Maatwerkactie

Bij sommige overlastonderwerpen is maatwerk nodig. Dit betreft gevallen met:

- Stekels op stammen
- Schaduw

Dit zijn de situaties waarbij mogelijk sprake is van een ongelukkige keuze van soort, locatie en/of groeiplaats. Maatregelen worden alleen uitgevoerd na zorgvuldige afweging van belangen. Geen enkele boom, straat of woonsituatie is gelijk aan een andere. Toch is het belangrijk daarin een eenduidige lijn te trekken. Daarvoor wordt een overlastbeoordelingsformulier (zie bijlage) gehanteerd. Daarin wordt de meerwaarde van de boom afgewogen tegen de overlast zoals die door derden wordt ervaren.

Verschil schaduw – overige overlastfactoren

Een verschil tussen deze factoren en de overlastfactoren onder punt A, is de mate waarin de gemeente hierin kan sturen door middel van een zorgvuldig ontwerp. Waar een boom ook wordt geplant, en welke soort ook wordt gekozen: blad, bloesem, dieren en zaadval zullen altijd voorkomen. Door een juiste situering en soortkeuze kan de gemeente echter wel invloed uitoefenen op de ernst en duur van de schaduw die burgers hebben van gemeentelijke bomen.

Keuze maatregel

Bij de keuze voor een maatregel is de richting die is ingeslagen in het bomenbeleidsplan sterk bepalend. Hierin worden de hoofdgroenstructuur en wijkgroenstructuur onderscheiden als representatief groen dat van belang is voor de uitstraling van de hele gemeente. De wens bestaat daar tot het hebben van herkenbaarheid, continuïteit in beplanting en robuust volwassen groen. Met dat beeld in het achterhoofd is fragmentatie daar zeer ongewenst. De maatwerkactie zal daar gericht zijn op het in stand houden van de structuur. Bij het groen in de wijken zal een maatwerkactie wat eerder gericht zijn op het beperken van de overlast.

3.1 Strategie

De gemeente gaat slechts in enkele gevallen over tot maatregelen. Het zwaartepunt ligt vooral bij de maatwerkacties en het verhardingsopdrukprobleem. De maatwerkacties omdat in een aantal gevallen moet worden erkend dat op sommige plekken de hoeveelheid groen in de loop der jaren te veel is geworden of dat enkele bomen op de verkeerde plekken zijn aangeplant. Het verhardingsopdrukprobleem krijgt veel aandacht omwille van de financiële en juridische impact van dit probleem. Waar voorheen vooral werd 'opgelapt', moet in de toekomst meer worden gewerkt aan structurele oplossingen. Doel hiervan is herhaling van de problemen voorkomen en daarmee op termijn kosten besparen. Maatregelen om overlast aan te pakken worden ondergebracht in twee componenten:

- Actie binnen één jaar
- Actie in het kader van een (integraal) project

Actie binnen één jaar

Dit betreft de situaties waarbij sprake is van onveiligheid of verhoogde kans op aansprakelijkheidsstelling. Ook kan het gaan om situaties waarbij met een relatief kleine ingreep

een snelle en structurele oplossing is bereikt. Het kan gaan bijvoorbeeld om de volgende acties:

- Bomen rooien en boomspiegels dichtstraten

Het kan hier gaan om het weghalen van laanbeplanting of een enkele bomenrij, of om het dunnen daarvan. Dit kan bijvoorbeeld wenselijk zijn als ergens verhardingsopdruk repeterend hoog is en dit niet structureel kan worden opgelost. Als de opdruk zo hoog is dat actie nodig is, is het onwenselijk om te moeten wachten op een renovatieronde. Daarmee zou namelijk dubbel geïnvesteerd moeten worden: eerst het veilig maken van de verharding en enige tijd later het weghalen van de boom.

- Boom rooien in afwachting van renovatie

Dit ligt in het verlengde van het vorige punt. Soms is het wel nodig om bomen weg te halen om verder gevaar of kosten te voorkomen maar kan het herplanten wachten tot een renovatieronde, waarbij tevens goede ondergrondse groeiplaatsen worden gerealiseerd.

- Plaatsen wortelschermen

Een particulier kan van de gemeente verlangen dat zij ondersteunt in het opengraven van de openbare ruimte zodat hij bij zijn eigen perceel kan komen. In incidentele gevallen worden wortelschermen geplaatst om herhaling van problemen te voorkomen. De momenten waarop een particulier op zijn eigen perceel aan de slag gaat zijn niet planbaar. En het voert wat te ver om het plaatsen van wortelschermen als een project op te nemen. Daarom is het wenselijk om hiervoor een budget beschikbaar te hebben.

- Boomspiegel verruimen

Door de boomspiegel te verruimen krijgt de boom meer ruimte voor zijn wortels en wordt minder verharding opgedrukt. Vanwege ruimtegebrek is deze maatregel vaak niet mogelijk.

- Kandelaberen (incidenteel!)

In een enkel geval kan het nodig zijn om bomen te kandelaberen om ernstige gevallen van overlast op te lossen. Dit kan alleen bij boomsoorten die daarvoor geschikt zijn. In principe is de gemeente daar terughoudend in omdat het structureel hogere beheerkosten met zich mee brengt en veelal de conditie van de boom aantast. Maar indien het toch nodig en mogelijk is, vergt dit eenmalig een relatief hoge kostenpost.

Actie in het kader van een (integraal) project

Maatregelen met een grotere impact worden door de afdeling IBOR op een integrale projectenlijst geplaatst. Jaarlijks worden hierop diverse projecten opgenomen die de openbare ruimte moeten verbeteren. Hierop kunnen dus ook projecten voorkomen die worden geïnitieerd vanuit de vakgebieden wegbeheer, verkeersveiligheid of rioolbeheer. Deze integrale projectenlijst maakt het mogelijk om

- Werk-met-werk te maken en dus efficiënt te werken;
- Bestuur en burgers inzicht te geven in de projecten die voor de komende jaren op de nominatie staan;

4 Beleid bij burenenrechten

Vaak gebeurt het dat burgers menen rechten te kunnen ontfenen aan het burenenrecht. Op grond daarvan denken ze de gemeente te kunnen opleggen om takken, wortels of complete bomen weg te halen. Soms komt dat voort uit ervaren overlast. Soms is het echter een principekwestie van een burger, die vindt dat hij een bepaald recht heeft dat gelding heeft en dat hij daarom zijn gelijk wil halen. Bij een dergelijke claim is zorgvuldige beoordeling vereist. Daarbij ligt burenenrecht sowieso genuanceerd. Hieronder worden de meest voorkomende claims uitgelegd. Daarbij vindt u ook het gemeentelijk weerwoord, gebaseerd op datzelfde burenenrecht.

4.1 Afstand bomen tot erfgrrens

Waar gaat het over?

Gemeentebomen staan soms dicht bij percelen van particulieren.

Juridisch kader

In artikel 5:42 lid 1 BW staat dat de afstand van bomen tot de perceelgrens 2,00 meter hoort te zijn. Gemeenten hebben op grond van artikel 5:42 lid 2 BW echter het recht deze afstand in hun regelgeving aan te passen. In artikel 11 Bomenverordening 2012 is deze grens verkleind tot 0,50 meter. Daar is bewust voor gekozen om te voorkomen dat verwijdering kan worden gevorderd van de vele bomen in kleine tuinen die dicht bij erfgrrenzen staan.

Dit betekent dat ook gemeentebomen gerechtvaardigd tot een afstand van 0,50 meter van een perceelgrens mogen staan. Soms staan bomen echter dichter op de perceelgrens. Toch betekent dit niet direct dat particulieren verwijdering kunnen vorderen. Ten eerste verjaart het recht op verwijdering twintig jaar na aanplant. De gemeente heeft bovendien de status van haar bomen in beleid vastgelegd. Letterlijk wordt gesteld in de Bomenvisie: 'In Leiden vormen bomen een essentieel onderdeel van de openbare ruimte'. Daarnaast is een groenstructuur vastgelegd waarbinnen de bomen een extra hoge waarde vertegenwoordigen. Dit betekent dat de rechter bij de afweging van het algemeen belang tegen het verwijderingsbelang, het belang van de instandhouding van de gemeenteboom zwaarder zal laten wegen.

Standpunt gemeente

Openbare bomen zijn geplant met een doel: verfraaiing van de buitenruimte, het verhogen van natuurwaarde in een straat, het 'verzachten' van de stenige omgeving enzovoorts. Allemaal doelen in het algemeen belang. Daarom vindt de gemeente dat het belang van openbare bomen in de basis zwaarder weegt dan een individueel belang.

Echter: de gemeente erkent dat het niet wenselijk is om bomen te dicht bij erfgrrenzen te planten. Daarmee wordt de kans op overlast vergroot, terwijl de openbare bomen juist een meerwaarde voor de Leidse burgers moeten geven. In nieuwe situaties zal de gemeente daarom altijd proberen een zo groot mogelijke afstand tussen bomen en erfgrrenzen aan te houden, zeker bij kleine tuinen.

We hebben echter te maken met grote aantallen bomen die ooit vrij dicht bij erfgrrenzen zijn geplant. Die bomen beginnen nu net enige omvang en waarde te bereiken. Het rooien van die bomen, enig en alleen omwille van een ongelukkig gekozen locatie, zou kapitaalvernietiging zijn. We hebben immers al jarenlang geïnvesteerd in aanleg en onderhoud om deze bomen op dit niveau te krijgen. Rooien en nieuw planten betekent dan 'terug bij af'. Daarnaast zou het een aantasting van het waardevolle groene karakter van Leiden tot gevolg hebben.

4.2 Doorschietende wortels op particulier terrein

Waar gaat het over?

Wortels van gemeentebomen kunnen doorschieten op andermans perceel. Hierdoor kunnen burgers hun tuin soms niet aanleggen of gebruiken zoals zij dat zelf zouden willen. Denk aan het aanleggen van vijvers of het gebruiken van de tuin als moestuin.

Juridisch kader

Belangrijk hierbij is dat een eigenaar van een perceel een beperkt wortelkaprecht heeft. Op grond van artikel 5:44 lid 2 BW heeft een perceeleigenaar het recht om wortels die zijn perceel ingroeien te verwijderen. Dit mag echter niet tot gevolg hebben dat een boom afsterft of omvalt. Dit wortelkaprecht maakt dat een perceeleigenaar zelf de verantwoordelijkheid heeft om wortels van gemeentebomen niet zijn perceel in te laten groeien. Verzuimt een eigenaar dit regelmatig te doen, dan zijn de gevolgen voor hem zelf. Een gemeente heeft dan geen 'betalplicht' voor de schade, maar wel een 'doeplicht' om mee te werken aan een oplossing. Daarbij kan men denken aan ondersteuning bij het opbreken van de bestrating op openbaar terrein, zodat de boomeigenaar de wortels van de boom kan bereiken.

Standpunt gemeente

Het is voor de gemeente onmogelijk om alle bomen te controleren op wortelgroei. Wettelijk is geregeld dat die taak ook niet bij de gemeente ligt, maar bij de partijen die hun eigen perceel tegen wortelgroei willen beschermen. Daarom laat de gemeente die verantwoordelijkheid ook bij die eigenaren. De gemeentelijke inzet beperkt zich tot het meewerken aan het vinden van een oplossing.

4.3 Overhangende takken

Waar gaat het over?

Bomen op openbaar gebied kunnen met hun takken over perceelsgrenzen hangen. Burgers kunnen overlast ervaren doordat die takken schaduw geven, hun eigendommen raken of hun eigendommen beschadigen/vervuilen. Denk aan schurende takken tegen tuinhuisjes en vallend blad of luizendruip.

Juridisch kader

Een eigenaar van een perceel heeft in beginsel het recht om over zijn perceel hangende takken van buurbomen weg te nemen. Dit op grond van artikel 5:44 lid 1 BW. Daar is echter een aantal voorwaarden aan verbonden. Ten eerste dient de perceeleigenaar de buur schriftelijk te sommen zelf de overhang te snoeien. De buur hoort daar een aantal weken de tijd voor te krijgen. Bij zeer grote bomen zal die termijn redelijk moeten zijn, bijvoorbeeld zes weken. Na afloop van de termijn mag de perceeleigenaar zelf de overhangende takken snoeien. Echter niet in alle gevallen.

Voorwaarden

Het snoeirecht gaat niet zover dat een boom hierdoor ernstige schade mag oplopen. Wordt een boom namelijk gesnoeid, dan kan dat gevolgen hebben voor zijn conditie, stabiliteit of habitus. Bij rigoureuze snoei zal dit meer gevolgen hebben dan bij het wegnemen van een aantal kleine takken. Niet alleen de mate van snoei vormt een risico, maar ook de soort boom. Het snoeien van bijvoorbeeld beuken kan tot gevolg hebben dat de bomen afsterven als gevolg van bastverbranding, doordat na de snoei de zon vrij spel heeft op de bast van de bomen. Ook gaat het snoeirecht niet zover dat de snoeilijn per se loodrecht langs de erfgrans loopt. Het kan zijn dat aan het snoeiverzoek is voldaan als een kroon enigszins wordt ingenomen. Het is bovendien logisch dat een boom niet gehalveerd mag worden door de snoei. Kortom, het snoeirecht gaat niet zover dat de buur misbruik van dit recht mag maken. Doet een buur dit wel, dan maakt hij zich schuldig aan vernieling van andermans eigendom.

Gemeentelijk kapverbod

Ook kan het zijn dat bomen met overhangende takken slechts gesnoeid mogen worden met verlening van een Omgevingsvergunning afgegeven door het bevoegd gezag. De gemeente moet voor grootschalige snoei van haar eigen bomen namelijk ook een 'Omgevingsvergunning voor vellen' aanvragen. Snoeit een perceeleigenaar, ondanks het ontbreken van een omgevingsvergunning, toch de overhangende takken, dan maakt hij zich schuldig aan illegaal kappen van een houtopstand. Hetgeen een strafbaar feit is op grond van de artikel 2, lid 4, Wet op de economische delicten (WED). Daarmee loopt de snoeier het risico op een boete omdat hij grootschalig snoeit zonder omgevingsvergunning en op een fikse schadeclaim omdat hij gemeentelijke bomen vernielt.

Standpunt gemeente

De gemeente heeft een snoeiprogramma dat ervoor zorgt dat elke gemeentelijke boom met regelmaat wordt gesnoeid (eens in de 4 tot 5 jaar), zodat de bomen voldoen aan het beeld dat de gemeente voor ogen heeft: bomen die voldoende hoog zijn opgekroond en technisch veilig zijn. Dat programma is goed onderbouwd en voldoet aan de huidige normen voor deskundig boombeheer. Het onderhoudsbudget is hierop afgestemd en laat weinig ruimte voor aanvullende snoeimaatregelen. Ook hier geldt dat alleen het feit dat mensen zich storen aan overhangende takken, geen reden kan zijn om bomen te gaan snoeien. Overmatig snoeien van gemeentelijke bomen, door particulieren, is aan banden gelegd binnen het burendrecht. Daarnaast is in de gemeentelijke Bomenverordening vastgelegd dat een omgevingsvergunning vereist is voor het snoeien van meer dan 20% van de kroon of van het wortelgestel. Dit metinbegrip van kandelaberen, het verrichten van handelingen, zowel boven- als ondergronds, die de dood of ernstige beschadiging of ontsiering van de houtopstand tot gevolg kunnen hebben. Ondervinden burgers desondanks hinder als gevolg van overhangende takken? Bijvoorbeeld in de vorm van druip, schaduw of schade aan bouwwerken? Dan worden die klachten behandeld conform de beleidslijn zoals vermeld in hoofdstuk 5.

5 Beleid per overlastvorm

Naast de vermeende rechten, bestaan nog een heleboel vormen van overlast. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van veelvoorkomende overlastvormen en het standpunt dat de gemeente daarbij inneemt.

5.1 Angst voor omwaaien of afvallende takken

Waar gaat het over?

Bomen kunnen omvallen en uit een boom kunnen takken naar beneden vallen. Sommige mensen hebben daarom angst voor de bomen die vlak bij woningen staan. Vooral na een storm komen verzoeken binnen om bomen te laten controleren of te verwijderen.

Juridisch kader

Meestal gaat het niet om reële angst. Elke boomeigenaar heeft een zorgplicht voor zijn bomen. De gemeente heeft deze zorgplicht dus ook. Dit houdt in dat de gemeente haar bomen regelmatig aan een boomveiligheidsonderzoek moet onderwerpen en tevens voldoende onderhoud aan de bomen moet verrichten. De gemeente voert op haar gehele bomenbestand regelmatig visuele controles uit om de veiligheidstoestand in beeld te brengen. In vakjargon worden dit Visual Tree Assessments (VTAcontroles) genoemd. Bij bomen die een risico vormen gebeurt dit zelfs met een verhoogde frequentie. Indien daadwerkelijk sprake is van een verhoogd gevaar, dan worden maatregelen uitgevoerd zoals snoei of kap. Dat een boom in de nabijheid van een woonhuis staat, is voor de rechter geen reden tot kap. Een angstige eigenaar verandert daar niets aan.

Erkenning

De gemeente maakt onderscheid tussen het ervaren van angst en de reële kans op omwaaiende bomen en afvallende takken. Erkend wordt dat het ervaren van angst heel vervelend is. De gemeente werkt heel gericht aan het veilig houden van haar bomen, waardoor die angst meestal niet gegrond is.

Relativering

Angst is vaak subjectief. Het kan rationeel worden weerlegd door bomen goed te inspecteren op veiligheid. Bomen vallen zeer zelden onverwacht om. Door goede controles op boomveiligheid worden bomen verwijderd voordat er gevaarlijke situaties ontstaan. Het omwaaien van bomen tijdens een storm of valwinden kan echter niet voorkomen worden.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Door het uitvoeren van structurele boomveiligheidscontroles aangevuld met nadere onderzoeken wordt voorkomen dat een instabiele boom omwaait. Indien een instabiele boom wordt gevonden, dan kunnen direct maatregelen worden genomen om het risico weg te nemen. Belangrijk is dat er daarnaast bij civieltechnische en kabel- en leidingwerkzaamheden zorgvuldig met boomwortels wordt omgegaan. Eventuele incidenten moeten direct gemeld worden bij de boombeheerder, zodat die de boom op stabiliteit kan laten onderzoeken. Tot slot geldt ook hierbij dat met een juiste keuze van sortiment en groeiplaats veel problemen kunnen worden voorkomen of beperkt. Bomen worden steeds meer op ruime afstand van woningen geplaatst en takbreukgevoelige soorten worden niet vlak bij erfgrenzen geplant.

Standpunt gemeente

Voor de gemeente bestaat een wezenlijk verschil tussen werkelijk gevaar en het ervaren van angst. Omdat angst voor bomen in de meeste gevallen niet realistisch is, erkent de gemeente dat in principe niet als een grondslag om maatregelen te nemen. Uiteraard wordt elke vraag of klacht daarover in behandeling genomen. De opzichter zorgt voor een visuele inspectie om te bepalen of er symptomen zijn die wijzen op onveiligheid. Bij ernstige twijfel wordt een boomspecialist geraadpleegd. Daarbij is het belangrijk om aan burgers duidelijk te maken dat elke gemeentelijke boom in Leiden elke vier jaar een dergelijke visuele controle krijgt door een gespecialiseerd bedrijf. Alle noodzakelijke maatregelen die daaruit voortvloeien, worden zo snel mogelijk uitgevoerd. Blijkt een boom gevaarlijk te zijn, dan wordt zo snel mogelijk actie ondernemen om de situatie weer veilig te krijgen.

5.2 Dieren en uitwerpselen

Waar gaat het over?

Veel dieren gebruiken bomen als voedselbron, nest- of rustplaats. Zo brengen bomen de natuur in al haar facetten het bebouwd gebied in. Echter, vogels poepen ook terwijl ze in de boom zitten en kunnen zo auto's en stoepen bevuilen. Als dat in grote hoeveelheden plaatsvindt, kan dat leiden tot overlastklachten.

Juridisch kader

Dit natuurlijk verschijnsel is een vorm van hinder die redelijkerwijs geaccepteerd dient te worden. Daarnaast geldt in dit kader de flora- en faunawet die dergelijke fauna beschermt.

Erkenning

Het is inderdaad vervelend als auto's of stoepen sterk bevuild raken door dieren.

Relativering

Hierbij geldt dat bij de lusten ook de lasten horen. Het één kan niet zonder het ander. De meeste dieren verblijven niet continu op dezelfde plek. Als dat toch het geval is, kunnen autobezitters overwegen hun auto (tijdelijk) elders te parkeren.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Het is nauwelijks mogelijk om dieren te weren uit bomen. In het kader van de Flora- en faunawet is het zelfs verboden om dieren te verstoren of te verontrusten.

Standpunt gemeente

De gemeente erkent dat poep en ander vuil een vervelende bijkomstigheid is van dieren in bomen. Het kan echter nooit een reden zijn om bomen weg te halen, te snoeien of dieren te verjagen. Dit past niet bij het beleid om zuinig om te gaan met de gemeentelijke bomen. Daarnaast is het in strijd met de flora- en faunawet om moedwillig dieren te verjagen of hun leefgebied te vernietigen. Daarnaast is het in strijd met de flora- en faunawet om moedwillig dieren te verjagen of hun leefgebied te vernietigen.

5.3 Blad- en bloesemval

Waar gaat het over?

Het ontwikkelen van blad en bloesem hoort bij de natuurlijke cyclus van een boom. Net als het afstoten daarvan. Bladeren zijn de motor van de boom en zonder bloesem kan een boom zich niet voortplanten. Blad- en bloesemval zijn inherent aan het hebben van (loof-)bomen. Het gevolg is dat straten met bomen elk najaar enige tijd bezaaid zijn met bladeren. In het voorjaar kunnen bloesemresten een rommelig beeld geven. Blad en bloesem kunnen leiden tot verstopte dakgoten, rioolkolken en tot gladheid.

Juridisch kader

Bomen brengen natuur in de stedelijke omgeving. Uit jurisprudentie blijkt dat de rechter dit meeneemt in zijn oordeel. Bladval en bloesemval behoren tot de normale levenscyclus van een boom. Slechts indien sprake is van zware en buitenproportionele hinder wordt ingrijpen nodig geacht. Dit kan het geval zijn indien een dakconstructie zodanig van vorm is dat een huiseigenaar technisch gezien niet in staat is zijn dakgoten bladvrij te maken of dit door een aannemer te laten uitvoeren.

Erkenning

In de piekperiodes geeft blad- en bloesemval tijdelijk rommel. De gemeente begrijpt dat dit voor mensen hinderlijk kan zijn. Zeker voor mensen die veel waarde hechten aan een smetteloze straat. Het ruimen hiervan is geregeld in het onderhoudsbestek. Hierbij wordt gewerkt met beeldnormen. Beeldkwaliteitsniveau C komt het meeste voor in de woonwijken. Samengevat: op gras en verharding mag blad en natuurlijk vuil zich ophopen tot een hoogte van 30 centimeter en maximaal 25% van de oppervlakte beslaan. In plantvakken mag dat tot 30 centimeter hoogte en een maximale bedekking van 50%. De beeldnormen 'blad en natuurlijk vuil' zijn hieronder in foto's weergegeven.

De gemeente erkent dat dit voor sommigen een storende aanblik kan geven. De keuze voor dit kwaliteitsniveau is echter een weloverwogen beslissing van de gemeente geweest.

Relativering

Hoe blad en bloesemval worden ervaren is heel subjectief. De één kan bloesem ervaren als aantrekkelijk (een fraai roze bloementapijt). Iemand kan bladval ervaren als een seizoensbeleving en dit als positief ervaren. De ander ervaart dergelijke aspecten als rommel.

De periode van bladval duurt ongeveer vier weken. Daarna is bijna al het blad opgeruimd of weggewaaid. De periode van bloesemval is bij elke boom verschillend, maar duurt in de meeste gevallen slechts enkele weken. Blad- en bloesemafval vormen de meest natuurlijke organische bemesting voor een boom. Laten liggen zou de boom ten goede komen en opruimwerk besparen. Overigens is het ruimen van blad en bloesem iets wat elke burger ook gemakkelijk zelf kan uitvoeren. Daarmee kan de burger het stukje openbare ruimte dat hem het meest aan het hart ligt, gemakkelijk zelf opwaarderen tot een hoger kwaliteitsniveau.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Het is onmogelijk om blad- en bloesemval te voorkomen. Wel kan hierin met de sortimentskeuze rekening worden gehouden. Een ontwerper moet zich ervan bewust zijn dat bloesemrijke bomen naast een fraai voorjaarsbeeld, ook een periode van rommel geven. En dat bomen met grote bladeren andere overlast geven dan bomen met kleine bladeren.

Bladkorven

Jaarlijks worden bladkorven geplaatst op de plekken waar de overlast het grootst is. Deze zijn bedoeld voor het blad wat van gemeentebomen valt en in particuliere tuinen terecht komt. Soms gebruiken burgers deze korven ook om blad van de openbare weg of uit het openbaar groen in te verzamelen. Hiermee ondersteunt de gemeente de burgers die graag zelf de handen uit de mouwen steken. De gemeente leegt deze korven.

Voorlichting

Elk jaar vóór het bladvalseizoen begint, kan een artikeltje geplaatst in het Leids Nieuwsblad. Hierin wordt uitgelegd wat de gemeente doet (en niet doet) aan blad. En wat zij hierin van de burger verwacht. Hierbij wordt aandacht gevraagd voor de bladkorven.

Standpunt gemeente

De gemeente erkent dat blad- en bloesemafval een bijkomstigheid zijn van bomen die door sommigen als vervelend kan worden ervaren. Het kan echter nooit een reden zijn om bomen weg te halen of andere maatregelen te treffen. Blad en bloesem zijn immers onlosmakelijk verbonden aan het fenomeen boom. Het weghalen van bomen om deze reden zou een erg ongewenst precedent scheppen. Alle bomen hebben immers blad en bloesem. Het ruimen van blad en bloesem op openbaar terrein maakt onderdeel uit van de opdracht van afdeling Stedelijk Beheer. De kwaliteitsnorm is een politiek bepaalde keuze. Deze keuze is vertaald in het beschikbare budget. Het tornen aan de norm omwille van individuele klachten is daarom niet alleen onwenselijk, het leidt ook tot een overschrijding van de beschikbare middelen. Als zij ontevreden zijn over het netheidsonderhoud, is het aan de burgers zelf om de handen uit de mouwen te steken. Om hen daarbij te ondersteunen, plaatst de gemeente bladkorven.

5.4 Zaadval en zaadpluis

Waar gaat het over?

Sommige soorten maken enorme hoeveelheden zaad om dat vervolgens door de wind te laten verspreiden. Denk aan berkenzaad, iepenzaad of populierenpluis. Door de verspreiding via de wind is dit probleem moeilijk aan te pakken. De zaden verspreiden zich over een grote afstand en verwaaien snel. Overlast wordt ervaren door het zaad zelf dat een rommelige aanblik geeft en door de zaailingen die hieruit opschieten. Denk bijvoorbeeld aan esdoorns die voor massale hoeveelheden zaailingen kunnen zorgen.

Juridisch kader

Als voorbeeld een uitspraak van de Rechtbank 's-Gravenhage van 7 januari 2008. Een kassenhouder claimt schade door overwaaiende zaden van populieren van Rijkswaterstaat. De rechter vindt echter dat dit geen hinder is omdat de kassenhouder niet kan aantonen dat hij echte zware economische schade heeft. De schade moet namelijk een fiks bedrag zijn op zijn totale winst. Een beperkt percentage overlast/schade heeft zelfs deze teler volgens de rechter te dulden.

Erkenning

Het is een feit dat sommige soorten grote hoeveelheden zaad verspreiden. Als een groot deel van de zaad tot kieming komt, kan dat vervelend zijn en extra onderhoud aan tuinen opleveren.

Relativering

In de meeste gevallen is eerder sprake van ongemak dan van werkelijk onveiligheid of schade. Het nadeel dat de zaden overal terecht komen, heeft ook een voordeel: het verwaaien zorgt er ook voor dat de concentratie van het probleem afneemt. Verwaait het niet en blijft het geconcentreerd liggen? Dan kan het met de reguliere veeggronden worden opgeruimd.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Met het uitkiezen van het sortiment kan met dit onderwerp rekening worden gehouden. Gelet op de geringe werkelijke overlast, is het de vraag of dat nodig is. Daarnaast kan het probleem van zaailingen met wat extra schoffelwerk worden opgelost.

Standpunt gemeente

Bij nieuwe aanplant houdt de gemeente zoveel als mogelijk rekening met dit aspect om overlast in de toekomst te voorkomen of te beperken. In bestaande situaties is het geen reden om maatregelen te treffen.

5.5 Vruchtval harde vruchten

Waar gaat het over?

Onder harde vruchten worden verstaan: eikels, noten en kastanjes, en andere vruchten. Het vallen van deze vruchten wordt problematisch als ze in zulke grote hoeveelheden op het wegdek terecht komen dat het gevaar ontstaat voor vallen door wandelaars en fietsers of slippen met de auto. Deze vruchtval leidt zelden tot directe schade. Als schade voorkomt, is dat meestal op plekken waar met hoge snelheid wordt gereden of bij auto's met relatief dunne daken.

Juridisch kader

Specifiek over het onderwerp 'harde vruchten' is geen jurisprudentie gevonden.

Erkenning

De gemeente erkent dat vruchtval van harde vruchten soms vervelend kan zijn.

Relativering

De periode van vruchtval is slechts van korte duur. Deze vruchten zijn dermate duidelijk 'aanwezig' dat ze niet als een 'verborgen gevaar' kunnen worden gezien. Iedereen kan daarom anticiperen op het feit dat deze vruchten vallen. Deze vruchten zijn bovendien belangrijke voedselbronnen voor veel diersoorten.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

De grootte en zwaarte van vruchten verschilt per soort. Daarom kan overlast door zware vruchten het beste voorkomen worden tijdens de planvorming: geen soorten met zware vruchten toepassen boven verkeersfuncties en speelplaatsen en bij renovaties in de bestaande omgeving zoveel mogelijk proberen verkeersfuncties te scheiden van bomen met zware vruchten.

Standpunt gemeente

Bij nieuwe aanplant houdt de gemeente rekening met dit aspect om overlast in de toekomst te voorkomen. In bestaande situaties is het bijna nooit een reden om (onderhouds-)maatregelen te treffen. Het meeste veegwerk is opgenomen in het reguliere werk. Als blijkt dat het reguliere werk ontoereikend is om veiligheid te garanderen, kan een extra veegronde worden georganiseerd. Denk daarbij bijvoorbeeld aan voet- of fietspaden die vol liggen met eikels. Als iemand schade of letsel leidt, kan hij de gemeente aansprakelijk stellen.

Van de gemeente kan echter redelijkerwijs niet worden verwacht dat zij voorkomt dat vruchten vallen. Daarnaast dient iedereen rekening te houden met het feit dat deze bomen harde vruchten dragen. Daarom zal een dergelijke aansprakelijkheidstelling nagenoeg altijd worden afgewezen.

5.6 Vruchtval zachte vruchten

Waar gaat het over?

Onder zachte vruchten worden verstaan: (sier-)appels en -peren, kweeperen, lijsterbessen, meelbessen en dergelijke. Als deze terecht komen op verharding, kunnen ze overlast geven omdat ze aan schoenen blijven plakken, glibberigheid veroorzaken of ongedierte aantrekken.

Juridisch kader

Hier geldt dat slechts sprake is van hinder als het gaat om echt zware en buitenproportionele overlast. Een rechter is ook hier weer zeer terughoudend met het toekennen van hinder. Weliswaar geven zachte vruchten viezigheid en smurrie; partijen kunnen hier vaak makkelijke oplossingen voor vinden. Bovendien vindt de rechter in de meeste gevallen dat de overlast slechts een korte periode van het jaar plaatsvindt. Slechts indien vruchten een zeer hinderlijke of gevaarlijke situatie geven, zal de rechter hinder toewijzen en oordelen dat bomen gekapt of gesnoeid moeten worden.

Erkenning

Als zachte vruchten leiden tot smerigheid en gladheid is dat heel vervelend en in sommige gevallen zelfs gevaarlijk.

Relativering

De periode van vruchtval duurt slecht heel kort. Deze wordt echter wel vooraf gegaan door een relatief lange periode waarin de boom vruchten heeft gedragen die bijdragen aan de natuurwaarden en esthetische waarden van de openbare ruimte.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Er wordt steeds meer ervaring opgedaan met sortiment. Soorten waarvan is gebleken dat ze problemen geven met zachte vruchtval worden niet meer aangeplant in verharding. In het onderhoudsbestek zijn normen opgenomen voor beeldkwaliteit en ook het verwijderen van natuurlijk afval maakt hier deel van uit.

Standpunt gemeente

Op pleinen boven parkeerplekken en langs wandel- en fietspaden, waar deze vruchten problemen geven met gladheid moeten deze bomen worden verwijderd. Het is van de omstandigheden afhankelijk of een andere soort terugkomt, of dat geen bomen meer terugkomen op die plek.

In de toekomst vindt aanplant van dergelijke bomen op pleinen, bij parkeervakken en langs wandel- en fietspaden niet meer plaats. Bij de bomen die er nu staan, vinden in principe geen maatregelen plaats. Mochten er meer problemen spelen op een bepaalde locatie, dan weegt deze overlast wel enigszins mee. Dit geldt bijvoorbeeld op plekken waar sprake is van een combinatie van overhangende takken, verhardingsopdruk en zachte vruchten. De zachte vruchten alleen zullen geen aanleiding zijn om bomen te rooien.

5.7 Stekels op stammen

Waar gaat het over?

Sommige bomen vormen stekels op hun stammen. Denk aan valse acacia's en valse Christusdoorns. In Leiden geven vooral valse Christusdoorns problemen. Die stekels zijn groot, bijzonder scherp en bevinden zich over de hele lengte van de stam. Daarmee zijn ze een gevaar voor passanten.

Juridisch kader

Er is geen rechtspraak over overlast door stekels op stammen. Wel is er rechtspraak over onveilige situaties en om die reden kan een vergelijking gemaakt worden met de situatie van stekels op bomen. Hierbij moet gekeken worden naar de duur, de ernst en de mate van waarschijnlijkheid dat zich schade zal voordoen.

Erkenning

Op plekken waar een veilige vrije doorgang gewaarborgd moet zijn, mogen dergelijke stekels niet voorkomen. Staan op dergelijke plekken toch bomen met gevaarlijke stekels? Dan is sprake van een verkeerde combinatie van sortiment en gebruik.

Relativering

Op plekken waar zich geen mensen hoeven te begeven, zoals in plantsoenen, is dit geen onoverkomelijk probleem.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Er wordt steeds meer ervaring opgedaan met sortiment. Soorten waarvan is gebleken dat ze te grote stekels ontwikkelen, worden in de toekomst niet meer geplant op plekken waar ze gevaar op kunnen leveren of schade kunnen toebrengen.

Standpunt gemeente

Pas als klachten of schademeldingen binnenkomen gaat de gemeente over tot actie. Eerst wordt geprobeerd het probleem bij de bron aan te pakken door de stekels weg te snoeien. De gemeente kan tot verwijdering van de bomen overgaan in de volgende gevallen

- De boom staat in een plein, wandel- of fietsstrook
- En bij normaal gebruik van de verharding bestaat de kans dat de gebruiker in aanraking komt met de stekels.

Het is van de omstandigheden afhankelijk of een andere soort terugkomt of dat geen bomen meer terugkomen op die plek. Op plekken waar ze geen gevaar opleveren, blijven deze bomen staan. In de toekomst wordt de aanplant van dergelijke bomen ook op deze plekken niet meer gedaan. De stekels vormen immers ook bij onderhoud een obstakel.

5.8 Allergie voor pollen

Waar gaat het over?

Tijdens de bloeifase ontwikkelt een boom pollen (= stuifmeel). Mensen kunnen een allergie hebben of ontwikkelen voor pollen. Dat is hinderlijk omdat het leidt tot gezondheidsklachten in de vorm van niezen, kriebelende en tranende ogen en benauwdheid.

Juridisch kader

Het komt slechts zeer zelden voor dat de rechter een allergie voor pollen een reden vindt om hinder toe te kennen. Weliswaar kunnen de gevolgen voor een bewoner bijzonder lastig zijn; er is dan geen sprake van onrechtmatige hinder.

Erkenning

De overlast die allergische mensen van pollen ervaren, is heel vervelend. Het wijzen naar de bomen van de gemeente Leiden als veroorzakers kan de gemeente niet erkennen.

Relativering

Pollen verspreiden zich door de lucht. Op winderige dagen worden deze allergenen over grote afstand verspreid. Onderzoeken hebben zelfs aangetoond dat veel van de berkenpollen die hier worden aangetroffen, uit Scandinavië afkomstig zijn. Het verwijderen van één of enkele bomen heeft nauwelijks invloed op de hoeveelheid allergenen in de lucht. Daarnaast staan de allergieveroorzakende bomen niet alleen op openbaar terrein. Ook op particulier terrein binnen de gemeente staan deze soorten.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Er zijn geen boomgerelateerde oplossingen denkbaar. Mensen die allergisch zijn, adviseert de gemeente om ramen gesloten te houden of filters te plaatsen.

Standpunt gemeente

De gemeente haalt geen bomen weg omwille van allergieklachten. Dat zou hooguit een psychologisch effect geven. Het is niet te verantwoorden om onderhoudsgelden te steken in maatregelen die geen oplossing bieden.

5.9 Economische schade

Waar gaat het over?

Ondernemers kunnen op meerdere manieren hinder ervaren van gemeentelijke bomen. Als voorbeelden zijn het druppen van linden boven een terras, waardoor stoelen en parasols smerig worden en het terras er minder aantrekkelijk uit gaan zien. Daarnaast komen gevallen voor waarbij agrariërs opbrengstvermindering te hebben als gevolg van concurrentie van bomen. Ook autobedrijven die regelmatig hun auto's moeten wassen vanwege troep uit bomen, vallen onder deze categorie.

Juridisch kader

Indien sprake is van overlast bij agrariërs of ondernemers zal economische schade terdege aangetoond moeten worden om een beroep op onrechtmatige hinder te rechtvaardigen. In de zaak tussen een teler en Rijkswaterstaat vond de rechter een schadepost van 15.000 tot 20.000 euro niet in verhouding staan tot de grote omzet van de teler. Een beperkt percentage schade heeft men te dulden. Breidt een bedrijf uit en krijgt men daarna te maken met overlast door bomen, dan zijn de overlastgevolgen voor de ondernemer.

Erkenning

De gemeente ziet in dat smerige terrassen ongunstig zijn voor de klandizie van een horecaondernemer. Ook is het begrijpelijk dat een agrariër niet gelukkig is met de concurrentie van bomen. We zien ook in dat het voor een autobedrijf vervelend is als hij zijn auto's vaker moet wassen dan een concurrent waar geen bomen dichtbij staan.

Relativering

Bomen horen bij onze omgeving evenals de zon, wind en regen. Ondernemers moeten ook op deze natuurlijke omstandigheden anticiperen. Zo zal er ook geanticipeerd moeten worden op de mogelijke overlast die ze van bomen ondervinden. Voor een horecaondernemer en autoverkoper betekent dat vaker schoonmaken. Daarnaast kan de aanwezigheid van bomen ook positief uitwerken. Bomen zijn vaak juist de sfeermakers op een terras.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

De beste mogelijkheden om overlast te voorkomen, is in de planvormingsfase. Daarbij kan niet met ieder individueel belang rekening worden gehouden. Planten we bijvoorbeeld bomen op een autoboulevard, dan is het logisch om met de soortkeuze rekening te houden en geen soorten met drup of harde vruchten aan te planten. Verder kunnen ondernemers zelf met oplossingen komen zoals extra wasbeurten en het plaatsen van parasols als sprake is van drup.

Standpunt gemeente

In nieuwe situaties houdt de gemeente rekening met zo veel mogelijk belangen. In bestaande situaties is het in principe nooit een reden om maatregelen te treffen. Als een ondernemer in een bestaande situatie van mening is dat hij schade ondervindt kan hij de gemeente aansprakelijk stellen.

5.10 Schaduw

Waar gaat het over?

Boomkronen nemen licht weg. Dat varieert van het filteren van zonlicht tot het werpen van zware slagschaduw. De beleving daarvan is voor iedereen verschillend. Waar de één de verkoelende werking als plezierig ervaart, vindt de ander dat een bron van overlast. Op dit moment worden steeds meer zonnecollectoren aangebracht op daken. Daarbij kan schaduw beperkend werken en leiden tot meer snoei- of kapverzoeken.

Juridisch kader

Het onthouden van zonlicht in woonvertrekken of tuinen is voor de rechter geen reden om hinder toe te wijzen. Bij hinder moet het gaan om het onthouden van daglicht en niet van zonlicht. Bomen die zonlicht aan een tuin onthouden, geven dus geen onrechtmatige hinder. Wel kan sprake zijn van hinder indien bomen daglicht ontnemen aan het belangrijkste woonvertrek van een huis. Er moet dan echter aan te tonen zijn dat de schaduw een zeer fors aantal uren daglicht bedraagt.

Ook het algemeen belang dat gemeentelijke bomen vertegenwoordigen maakt dat de rechter terughoudend is. Schaduwwerking door bomen geeft dus zelden een positieve uitspraak van de rechter. Voorbeelden daarvan zijn uitspraken van de Rechtbank Arnhem op 4 augustus 2004 en 7 september 2005. De rechter kijkt vaak naar de verhouding tussen hoogte en breedte van de bomen en de afstand tot de gevel.

In een bestuursrechtelijke zaak bij de Raad van State werd een claim inzake verminderde

huuropbrengst en hoge kosten door algengroei en schaduw door bomen afgewezen. Schade door bomen behoort in het algemeen toch tot het normaal maatschappelijk risico.

Erkenning

De gemeente begrijpt dat het voor sommige mensen vervelend kan zijn om in de schaduw van gemeentelijke bomen te moeten wonen of verblijven. Ook erkent de gemeente dat op sommige plekken ongelukkige ontwerpkeuzes zijn gemaakt die een deel van de huidige overlastklachten veroorzaken. Soms zijn grote bomen dicht bij woningen geplant of staan er meer bomen dan noodzakelijk is.

Relativering

- Bomen zijn een soort zelfregulerend zonnescherm: in de winter hebben ze geen blad en laten dus licht door. In de zomer werken ze als zonnescherm.
- Bomen staan slechts de helft van het jaar vol in het blad.
- De stand van de zon verandert in de loop van de dag en in de loop van het jaar. Locatie en hoeveelheid schaduw veranderen mee.
- Bomen hebben ook een verkoelende werking op warme dagen. Dit komt niet alleen door het weghouden van licht, maar ook doordat bomen een betere verkoeling geven dan een bebouwde omgeving. Daarmee koelen ze beter dan welk zonnescherm dan ook.
- Als iemand zonnecollectoren aanbrengt op zijn dak, is het aan hem om het rendement daarvan vooraf in te schatten, met inachtnaam van de omgeving. Van eenieder mag worden verwacht dat hij begrijpt dat bomen in de directe omgeving van een collector de opbrengst verminderen.

Preventiemogelijkheden

Preventie:

Het huidige beleid van de gemeente voorziet al in het toepassen van beter passende boomsoorten en het planten op de juiste plekken. Bij renovaties en reconstructies is het belangrijk dat er een goede afweging wordt gemaakt tussen het planten van bomen vanuit het oogpunt van algemeen belang en de mogelijke hinder die bewoners kunnen ondervinden van schaduw. Omdat het cluster groen veel kennis heeft van sortiment en bijbehorende eigenschappen worden ontwerpen door dat cluster getoetst.

Mogelijke oplossingen:

Snoeien

Schaduw kan worden beperkt door boomkronen uit te lichten of in te nemen. De boom zal als reactie hierop nieuwe takken gaan aanmaken om dit verlies te compenseren, waarmee het effect van het snoeien slechts van tijdelijke aard is. Dit zal periodiek moeten worden herhaald. Het snoeien van boomkronen om deze overlastredenen moet dus worden gezien als een beheermaatregel die aanvullend is op het bestaande maatregelenpakket. Het is daarmee een structurele extra kostenpost.

Kandelaber

Kandelaber is een vorm van snoeien waarbij alle takken tot op de gesteltakken, op 1 tot 1,5 vanaf de stam worden afgezaagd. Een boom met 'stompen' blijft over. Omwille van de impact van deze maatregel is hiervoor een omgevingsvergunning vereist voordat de boom voor het eerst 'op stompen' wordt gezet. Het probleem met schaduw is daarmee grotendeels verholpen. Ook hierbij geldt echter dat dit effect mogelijk van korte duur is. Gekandelaberde bomen zorgen snel voor hergroei. Omdat de takken op een onnatuurlijke wijze zijn weggehaald, ontstaat ook een onnatuurlijke en zwakke takaanhechting. Tijdig opnieuw snoeien is nodig om gevaarlijke situaties te voorkomen. Daarmee is kandelaber een structurele hoge kostenpost. Daarnaast kunnen de grote snoeiwonden invalspoorten voor schimmels en andere aantasters zijn, waardoor bomen verzwakken. Ook heeft deze maatregel vaak wortelsterfte en mogelijk instabiliteit tot gevolg. Niet alle boomsoorten zijn geschikt om te kandelaber. Daarom wordt kandelaber van volwassen bomen alleen als noodmaatregel toegepast, bij soorten die daarvoor geschikt zijn.

Dunnen

Met het dunnen van een bomenrij vermindert aanvankelijk de hoeveelheid schaduw. Dit is echter van tijdelijke aard. Ook hierbij geldt dat de boomkronen deze gelegenheid aangrijpen om de vrijgekomen ruimte in te nemen. De opengevallen 'gaten' worden opgevuld met takken van de overblijvende bomen. Als voorwaarde geldt hierbij dat deze maatregel alleen verantwoord kan worden genomen als de boomkronen nog niet in elkaar zijn gegroeid. Wordt er gedund in een houtopstand met ineengegroeide kronen? Dan blijft een houtopstand over met allemaal slecht ontwikkelde kronen die zowel qua onderhoud als beeldkwaliteit te wensen over laat. Bij dunning verandert de fysieke windbelasting op de overblijvende bomen met mogelijk gevaar voor

windworp. Sommige boomsoorten zijn ongeschikt voor deze maatregel. Denk bijvoorbeeld aan beuken en haagbeuken die gevoelig zijn voor zonnebrand.

Soms is het mogelijk in een bomenrij te dunnen en toch een groene aanblik te behouden. Er zijn voorbeelden van straten in Leiden waar destijds veel bomen zijn geplant, waarschijnlijk met de bedoeling snel een groen straatbeeld te creëren. Voorwaarde voor een succesvolle dunning is dat de dunning tijdig wordt uitgevoerd, dus voordat de kronen in sluiting zijn gekomen.

Verwijderen en/of vervangen

Het verwijderen van bomen is de meest effectieve manier om overlast op te lossen. De bron wordt immers weggenomen. Echter: met het weghalen van de bomen worden ook positieve waarden weggehaald. Dat is in strijd met het beleid. Daarnaast is de ervaring dat meestal slechts een deel van de straatbewoners ontevreden is en klaagt. Tevreden bewoners laten meestal niet van zich horen. Dit kan onder andere voortkomen uit vrees om niet solidair te zijn met buurtgenoten die hebben geklaagd.

Bomenrijen verwijderen omwille van overlast gebeurt slechts sporadisch. Dit is met het oog op de beleving: het straatbeeld verandert aanzienlijk als er ineens helemaal geen bomen meer staan. Dit kan dan ook alleen in bijzondere situaties, waarbij heel duidelijk sprake is van een verkeerde soort of een foute locatiekeuze. Vaak gaat het dan om situaties waarbij de ondergrondse groeiplaats en/of de afstand tot particuliere percelen of gebouwen niet zijn afgestemd op de omvang die de boom uiteindelijk gaat bereiken.

Ook moet duidelijk zijn dat het merendeel van de straatbewoners de bomen echt weg wil hebben. In de overwegingen speelt ook de levensverwachting van de bomen mee. Als uit een deskundigenbeoordeling blijkt dat de bomen nog lang in goede gezondheid kunnen blijven staan, pleit dat in het voordeel van het boombehoud.

Standpunt gemeente

Vanuit juridisch oogpunt bestaat zelden een noodzaak tot het uitvoeren van maatregelen. Het feit dat op sommige locaties minder gelukkige keuzes zijn gemaakt ten aanzien van standplaats of soort, geeft echter wel aanleiding om deze klachten zorgvuldig te beoordelen. Niet zozeer omdat er sprake is van hinder, maar wel omdat een goede aanpak op een dergelijke plek meerdere doelen kan dienen:

- Eerder bereiken van het wensbeeld zoals geschetst in het bomenbeleid;
- Structurele vermindering van kosten voor de gemeente;
- Hogere burgertevredenheid.
-

In dergelijke gevallen is de overlastklacht de aanleiding tot herbezinning, maar een dergelijk initiatief kan ook vanuit de gemeente zelf komen.

Bij de afweging spelen de volgende zaken mee:

- De status van de boom: beschermde bomen, waaronder de hoofd- en wijkgroenstructuur zijn het belangrijkste groene kapitaal van de gemeente. De wens bestaat om die bomen duurzaam in stand te houden en zo oud en groot mogelijk te laten worden. Voortijdig rooien of verkleinen past daar niet bij. In 'gewone' woonstraten bestaan meer mogelijkheden om maatregelen te treffen.
- Het gewenste (straat-)beeld: als door de ontwerper destijds bewust is gekozen voor bomenrijen of groepen om hiermee een specifiek beeld te creëren, is het niet wenselijk om er daar één tussen uit te halen ten behoeve van een individueel belang.
- Technische eisen: is de kwaliteit van de standplaats toereikend om de boom op deze plek duurzaam in stand te houden? Dit wordt getoetst aan de eisen in het Kwaliteitshandboek.
- Duurzaamheid oplossing: heeft de beoogde oplossing consequenties voor de kwaliteit van de boom zelf? Denk aan de kwaliteit van takaanhechting, conditie enzovoorts.
- Kosten: is sprake van een eenmalige investering met een blijvend (goedkoper) resultaat? Of betreft het een maatregel met een repeterend karakter die de onderhoudskosten structureel omhoog brengt? Waar mogelijk hebben maatregelen met een blijvend resultaat de voorkeur. Denk aan het dunnen of rooien.
- Is de vraag redelijk en klopt de motivering van de aanvrager? Hiervoor is een juridische toets nodig.
- Wat zijn de mate en de duur van de overlast? Hiervoor is een buitenopname nodig.
- Heeft de schaduwoverlast betrekking op voor- of achtertuin? In de achtertuin is vaker sprake van gebruik en zal schaduwoverlast sterker worden ervaren dan in een voortuin.
- Is het een klacht die slechts bij één individu voorkomt? Of is het een klacht die bij het merendeel van de straatbewoners voorkomt? Een zonnecollector is een voorbeeld van een typisch individueel belang. Alleen dat individu heeft belang bij het verwijderen van een boom. Het is niet te verantwoorden om de gemeentelijke bomenrijen te onderbreken en uit te hollen omwille van dergelijke individuele belang.
- Precedentwerking van de maatregel; daarbij moet rekening gehouden worden met de verdere werking die van deze maatregelen uitgaat. Een boom staat namelijk vaak niet

alleen, maar met meerdere in een straat en dergelijke. Het snoeien van een boom kan maken dat alle schaduwgevende bomen in de omgeving gesnoeid moeten worden omdat meerdere burgers klagen over schaduw.

- Het karakter van de omgeving: in een straat met grote, boomrijke voortuinen kan een gemeentelijke boom soms verdwijnen zonder dat het groene karakter van de straat aanzienlijk vermindert. Is echter sprake van een grijze, stenige straat? Dan zal de gemeente extra zuinig zijn op haar bomen.
- Ecologische waarde: als een bosje, bomenrij of laan bekend is, of kan worden verwacht, dat dit een belangrijke ecologische functie vervult, weegt dit mee in de keuze van de maatregel.
- De voorzienbaarheid van de situatie: als burgers een woning in een boomrijke omgeving kopen, kunnen zij voorzien dat zij van die bomen zowel lusten als lasten zullen hebben.

5.11 Boomwortels in tuinen

Waar gaat het over?

Wortels van gemeentelijke bomen schieten door in particuliere tuinen. In sommige gevallen wordt dat als hinderlijk ervaren omdat de grond moeilijk bewerkbaar is, verharding of bouwwerken niet netjes kunnen worden gerealiseerd of omdat bijvoorbeeld de planten in de sier- of moestuin slechter groeien.

Juridisch kader

Zie paragraaf 'doorschietende wortels op particulier terrein - wortelkaprecht'.

Erkenning

Het kan vervelend zijn als een perceeleigenaar zijn tuin niet zonder beperkingen kan inrichten of beheren.

Relativering

De burger mag zelf tijdig ingrijpen als (te veel) boomwortels zijn perceel ingroeien. Uiteraard onder de voorwaarde dat de boom daardoor niet onherstelbaar beschadigt of onveilig wordt. Groeien wortels in tuinen? Dan heeft de perceeleigenaar onvoldoende van zijn wortelkaprecht gebruik gemaakt om die wortels in een eerder stadium te weren. Daarnaast zijn boomwortels onmisbaar voor bomen. Bomen vormen een belangrijk onderdeel van de openbare ruimte. Wortels zoeken daarbij hun eigen weg, ook naar particuliere tuinen.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Waar mogelijk plant de gemeente haar bomen steeds meer op ruime afstand van perceelsgrenzen. Voor de boom zelf kan het immers erg ongunstig zijn als een perceeleigenaar gebruikt maakt van het wortelkaprecht waardoor de boom eenzijdig niet kan wortelen. Daarbij speelt mee dat een boom dicht bij een erfsgrens niet alleen leidt tot doorschietende wortels, maar ook veel schaduw geeft in de tuin. Veel straatprofielen zijn echter zo smal dat het niet mogelijk is om op afstand van erfsgrenzen te planten. Afhankelijk van de situatie moet worden afgewogen wat de hoogste prioriteit heeft: de aanwezigheid van straatbomen om een fraai straatbeeld te creëren of het weglaten van bomen om overlast voor individuele perceeleigenaren te voorkomen. Daarnaast kan het probleem van doorschietende wortels worden beperkt door een zorgvuldige soortkeuze. Een boom van de tweede of derde grootte heeft een kleiner wortelpakket dan een boom van de eerste grootte. En de ene soort onttrekt meer vocht en voeding aan (tuin)grond dan de andere. Een vlakwortelaar als de berk staat er bijvoorbeeld om bekend dat hij veel vocht onttrekt aan zijn directe omgeving.

Standpunt gemeente

Van de gemeente is redelijkerwijs niet te verlangen dat zij elke boom controleert op het doorschieten van wortels. De gemeente stelt zich hierin reactief op. Als klachten binnenkomen wordt als volgt gewerkt:

- De burger dient aan te tonen dat sprake is van ernstige overlast, door wortels vrij te graven op eigen terrein.
- In overleg met de opzichter of andere groendeskundige van de gemeente wordt besloten welke wortels door de burger mogen worden verwijderd en op welke wijze dat verantwoord kan gebeuren. In dat overleg wordt de burger op de hoogte gebracht van zijn recht op wortelkap én van zijn verantwoordelijkheden om dit verantwoord te doen.
- De burger dient wortels op zijn terrein te verwijderen.
- Kan een burger vanwege een bouwwerk niet via het eigen terrein bij de wortels komen, dan verleent de gemeente de burger toegang via de openbare ruimte. Dat mag alleen in het bijzijn van medewerkers van de gemeente.

De burger kan herhaling van het probleem voorkomen door in het vervolg periodiek

doorschietende wortels weg te nemen. Daarom doet de gemeente geen investeringen ten behoeve van preventie. In incidentele gevallen kan de gemeente ondersteuning bieden door het plaatsen van wortelschermen. Dit gebeurt alleen als:

- Het gaat om situaties waarbij de gemeente betrokken is om de openbare verharding open te graven ten behoeve van bereikbaarheid van het particulier perceel
- Herhaling van het probleem kan worden verwacht en de gemeente daarom ook vaker zal moeten ondersteunen
- Het gaat om bomen die voor de gemeente van grote waarde zijn zoals hoofd- en wijkgroenstructuur en in geval van beschermde bomen.

5.12 Boomwortels in riolering

Waar gaat het over?

Boomwortels zijn altijd op zoek naar plekken waar ze zo veel mogelijk vocht en voedingsstoffen kunnen putten. Lekkende rioolstelsels zijn daarvoor een uitstekende bron. Rioolbuizen waarin scheuren zitten of waarvan naden niet geheel sluiten of poreus zijn, zijn potentiële voedingsbronnen voor boomwortels. Wortelgroei in rioolbuizen leidt in ernstige gevallen tot rioolverstoppingen of zelfs tot overstromingen binnenshuis.

Juridisch kader

Ook hier geldt dat in beginsel een eigenaar van een perceel gebruik moet maken van het wortelkaprecht om te voorkomen dat wortels zijn perceel ingroeien. Rechtspraak gaat ervan uit dat slechts dan ingroei in het riool kan plaatsvinden als al een beschadiging aanwezig was. De gemeente heeft geen 'betaalplicht' bij schade, maar wel een 'doeplicht' om te helpen de situatie op te lossen. Bijvoorbeeld door de straat of het trottoir open te leggen.

Erkenning

Het is bijzonder vervelend als rioolwater niet wegloopt.

Relativering

In de meeste gevallen is een lekkend riool de oorzaak dat wortels er naar toe groeien en het riool binnen dringen. De oorzaak ligt dan meer bij het riool dan bij de boom.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Oude (gres)riolen en lekkende aansluitingen zijn een invalspoort voor boomwortels. Het vervangen van het riool neemt de overlast weg. Wordt het hoofdriool vervangen? Dan kan er ook gekeken worden of de bomen wellicht ook vervangen moeten worden om overlast in de toekomst te voorkomen. In die overweging spelen ook de status van de boom en de levensverwachting van de boom mee. Een beschermde boom die nog jarenlang zijn functie kan vervullen, wordt niet snel vervangen. Is het niet mogelijk om het riool te vervangen, dan kan het riool open gefreesd worden. Dit is echter slechts een tijdelijke oplossing.

Standpunt gemeente

Het is voor de gemeente ondoenlijk en onbetaalbaar om alle bomen te controleren op het doorgroeien in particuliere riolering. Komt een klacht binnen van een verstopte riolering? Dan handelt de gemeente als volgt:

- De particulier vult een machtigingsformulier in voor betaling van de onderzoekskosten.
- De gemeente voert het onderzoek uit om te bepalen waar de verstopping zich bevindt.
- Zit de verstopping op gemeentelijk terrein? Dan wordt de machtiging vernietigd en draagt de gemeente de onderzoeks- en herstelkosten.
- Zit de verstopping op particulier terrein? Dan worden de onderzoekskosten middels de machtiging aan de particulier doorberekend. Het is het de verantwoordelijkheid van de perceeleigenaar om te zorgen voor een goed sluitend riool en tijdig wortels te verwijderen.
- Als het nodig is om daarvoor de openbare verharding open te breken, ondersteunt de gemeente daarbij.
- Bij een verstopping op particulier terrein moet de burger zelf de reparatie aan het riool uit (laten) voeren en de kosten daarvan dragen.

5.13 Schade aan (bouw-)werken

Waar gaat het over?

Boomwortels kunnen doorgroeien tot tegen of onder particuliere bouwwerken. Zodra de dikte van die wortels gaat toenemen, kunnen scheuren in muren ontstaan. Daarnaast kunnen takken schuren tegen gevels, daken of ramen waardoor schade ontstaat.

Juridisch kader

Schade kan ontstaan indien een gemeenteboom tegen een bouwwerk aangroeit of ondergronds de fundering aantast. Ook hier geldt in beginsel dat een eigenaar gebruik moet maken van zijn

wortelkaprecht. Soms is dit echter niet mogelijk. Ook hier geldt dat een gemeente geen betaalplicht heeft, maar wel een meewerkplicht/doesplicht om de situatie op te lossen.

Erkenning

Openbare bomen worden geplant met het doel een meerwaarde te betekenen voor de maatschappij. Eenieder dient enige hinder te accepteren, maar schade is een ander verhaal. Dat gemeentelijke bomen schade veroorzaken is ook zeker niet de intentie van de gemeente.

Relativering

Aantoonbare schade aan bouwwerken is niet te relativiseren. Uit de klachten van de afgelopen jaren blijkt echter dat er weinig klachten binnenkomen als gevolg van schuurtakken. Bij nader onderzoek bleken die klachten vaak wat overdreven. Er was geen sprake van aantoonbare schade en er was maar zelden aanleiding om maatregelen te nemen.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

In de meeste gevallen staan bomen op een redelijke afstand van de erfgrans. Eigenaren kunnen hun bouwwerk beschermen door het weren van wortels op de erfgrans. Is de enige oplossing om de schade te herstellen/voorkomen het kappen van de boom(wortel), maar is dat onaanvaardbaar? Dan zal de gemeente in overleg met de benadeelde een oplossing moeten ontwerpen en een standpunt over de aansprakelijkheid moeten innemen.

Standpunt gemeente

Van de gemeente is redelijkerwijs niet te verlangen dat zij elke boom controleert op het doorschieten van wortels. De gemeente onderneemt daarin geen actie. De reguliere snoeironden moeten voorkomen dat takken gaan schuren tegen bouwwerken. Als klachten binnenkomen, wordt als volgt gewerkt:

- De burger dient aan te tonen dat sprake is van schade, door wortels vrij te graven op eigen terrein.
- In sommige gevallen is dat onmogelijk. Bijvoorbeeld als een bouwwerk op de erfgrans staat. In die gevallen mag hij het probleem aantonen door vanaf openbaar terrein vrij te graven. Dat mag alleen in het bijzijn van medewerkers van de gemeente. Indien nodig ondersteunt de gemeente bij het openbreken van verharding.
- De gemeente maakt een afweging tussen de wenselijkheid van bomen en de overlast voor de burger. Hiermee bepaalt de gemeente of zij maatregelen neemt aan haar bomen (verwijderen/vervangen) of dat de burger in de gelegenheid wordt gesteld om de wortels af te kappen.
- In overleg met de groene opzichter wordt besloten welke wortels door de burger mogen worden verwijderd en op welke wijze dat verantwoord kan gebeuren. In dit overleg wordt de burger op de hoogte gebracht van zijn recht op wortelkap én van zijn verantwoordelijkheden om dit verantwoord te doen.
- De burger dient wortels op zijn terrein te verwijderen.

Als een bouwwerk op afstand van de erfgrans staat, kan een burger herhaling van het probleem voorkomen door in het vervolg periodiek doorschietende wortels weg te nemen. Hij kan dan werken op eigen terrein en, indien gewenst, zelf een wortelscherm plaatsen. In die gevallen investeert de gemeente niet in preventieve maatregelen.

Als het bouwwerk op de erfgrans staat, betekent dat, dat de gemeente periodiek moet meewerken aan het opengraven van verharding om het kappen van wortels mogelijk te maken. Daarmee is het voor zowel gemeente als burger een repeterend en kostbaar probleem. In die gevallen kan de gemeente wortelschermen plaatsen om herhaling te voorkomen. Schade door schurende takken voorkomt de gemeente zelf door haar snoeiprogramma. Op plekken waar bomen vlak bij woningen staan, kan het reguliere snoeiprogramma toch onvoldoende zijn om dit probleem te voorkomen. Het huidige snoeibestek voorziet hier niet in, maar in het volgende snoeibestek worden hiervoor bepalingen opgenomen.

5.14 Druipende bomen

Waar gaat het over?

Sommige bomen zijn gastheer voor luizen. Die luizen zuigen plantensappen op en scheiden zoete, kleverige, kleurloze druppels uit die vervolgens van de bladeren af vallen. Na enige tijd vestigt de zwarte roetdauwschimmel zich op kleverige substantie. Die wordt daardoor zwart. Dat wordt honingdauw genoemd. Dit wordt als hinderlijk ervaren, omdat deze druppels plakken op de ondergrond. Denk aan verharding, maar ook auto's, ramen en meubilair. Vaak wordt gedacht dat dit alleen voorkomt bij Linden. Het komt echter ook voor bij andere soorten, in meer of mindere mate. Bomen in slechte groeiplaatsen hebben er meer last van dan bomen in goede groeiplaatsen.

Juridisch kader

Een beroep op hinder slaagt zeer zelden. De rechter vindt druppels van linden in verreweg de meeste gevallen dat dit een normaal verschijnsel is waartegen men zelf maatregelen kan nemen. Zoals het afdekken van tuinmeubilair en dergelijke.

Relativering

- Honing- en roetdauw geven een minder fraai beeld, maar richten geen schade aan. Soms wordt schade aan autolak geclaimd, maar dit is nooit bewezen. Schade aan autolak treedt alleen op als de eigenaar verzuimt met regelmaat de auto te wassen.
- De vervuilende plak kan worden weggewassen, tenzij de eigenaar verzuimt dit met enige regelmaat te doen.
- De ergste overlast duurt slechts drie maanden
- In natte zomers valt de overlast mee doordat de regen luizen en honingdauw wegspoelt.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Honingdauw kan alleen bestreden worden door het bestrijden van de luizen, of het toepassen van 'luisloze' boomsoorten. Er zijn verschillende biologische methoden ontwikkeld om luizen te bestrijden. Luizen kunnen bestreden worden met:

- Lieveheersbeestjes;
- Een zoutoplossing;
- Koffieextract;
- Biologisch bestrijdingsmiddel Neemazal.

Standpunt gemeente

Geen enkele methode biedt een significant verminderde overlastdruk. Daarentegen zijn deze methoden wel vrij kostbaar. Zeker in een tijd van bezuiniging is het niet te verantwoorden om onze middelen in te zetten voor methoden die alleen een psychologische werking hebben. Daarom treft de gemeente geen maatregelen tegen luizen.

5.15 Eikenprocessierupsen (EPR)

Waar gaat het over?

Eikenprocessierupsen (EPR) hebben brandharen. Die brandharen hebben weerhaakjes en dringen daardoor gemakkelijk in de huid, luchtwegen en ogen. De reactie daarop verschilt van persoon tot persoon. Vaak is er sprake van irritatie in de vorm van hevige jeuk, rode uitslag en pijn. Bij inademing kan het leiden tot slijklachten en ontstekingen aan de luchtwegen.

Juridisch kader

Een gemeente kan als eigenaar van een boom of beheerder van een terrein te maken krijgen met EPR. Veroorzaakt die EPR schade bij een derde? Dan kan deze de gemeente aansprakelijk houden voor de schade op grond van de 'onrechtmatige daad' van artikel 6:162 BW. Onder schade kan ook zeer ernstige overlast worden verstaan. De vraag is dan in hoeverre de gemeente daadwerkelijk aansprakelijk is voor die schade.

Schade

Iemand die schade lijdt, moet wel kunnen aantonen dat er echte schade is en dat deze veroorzaakt is door EPR. Heeft een gemeente echter voldoende gedaan om schade door EPR te voorkomen en kan zij dit aantonen, dan is zij ondanks deze schade niet aansprakelijk. De gemeente heeft dan aan haar 'zorgplicht' voldaan.

Rechtspraak

Er is slechts één rechterlijke uitspraak bekend waarbij EPR-bestrijding centraal stond. De rechtbank Roermond 18 juni 2008 rolnr. 81352 stelt daarin dat een gemeente een zorgplicht heeft tot het voorkomen of beperken van overlast door EPR. Dit omdat de rups gevaar kan opleveren voor de volksgezondheid, ook al is de gemeente niet verantwoordelijk voor het ontstaan van EPR. Bij verhoogd gevaar moeten toch afdoende maatregelen genomen worden. Is bestrijden niet mogelijk, dan moet afdoende gewaarschuwd worden. De rechter oordeelt in deze zaak dat:

- De gemeente onderbouwd heeft dat zij structureel heeft geprobeerd EPR ter plaatse te bestrijden. Na ingewonnen deskundigenadviezen mocht de gemeente ervan uitgaan dat het gebruikte bestrijdingspreparaat op het gebruikte tijdstip effectief was.
- Weliswaar geen EPR-bestrijdingsbeleid of draaiboek bij de gemeente voor handen was, maar wel aantoonbaar overleg met verschillende deskundigen is geweest. Gemeente kon en mocht vertrouwen op de ingewonnen adviezen.
- Gemeente de burgers heeft voorgelicht over de risico's van EPR.
- De mate waarin EPR bestreden kan worden mede afhankelijk is van factoren waarop de gemeente geen invloed had.

- Vaststaat dat de brandharen van de rups vele jaren (vijf tot acht jaar volgens deskundigen) hun gevaarlijke werking blijven behouden, zodat de zorgplicht van een gemeente niet verder kan reiken dan het beheersbaar houden van de overlast.
 - Schade in dit geval ook een gevolg kan zijn van brandharen, die zijn achtergebleven na bestrijding of van brandharen (uit nesten) van de jaren voorafgaande aan het jaar van geleden schade.
- De rechter vindt de gemeente in dit geval niet aansprakelijk.

Gezondheids- en welzijnswet voor dieren

Dieren kunnen gezondheidsklachten krijgen door weidegang in de buurt van EPR. De Gezondheids- en welzijnswet voor dieren kan in dat geval gevolgen hebben. Deze wet geeft een zorgverplichting die op een ieder rust. Dit houdt in dat een gemeente die terreineigenaar is en weet heeft van dierenleed door EPR op die terreinen, een zorgplicht voor deze dieren heeft. Op die verplichting kan ook gehandhaafd worden.

Relativering

De gemeente is niet verplicht om rupsen te bestrijden. Van de gemeente wordt wel verwacht dat zij weet of er processierupsen in haar bomen aanwezig zijn. Als die aanwezig zijn heeft de gemeente de plicht in te schatten wat de risico's voor de volksgezondheid zijn. Als er risico's zijn, dan is de gemeente verplicht te handelen. Dit handelen kan variëren van het verstrekken van informatie, tot het afsluiten van wegen of het bestrijden van de rupsen. Veruit de beste bestrijding is een kwakkelend voorjaar, zoals die van 2012. Veel regen, kou en flinke hoosbuien staan garant voor een sterke populatieafname.

Erkenning

EPR kunnen een bedreiging vormen voor de volksgezondheid. De brandharen die zich op de rupsen en in de nesten bevinden, kunnen veel overlast veroorzaken bij mens en dier. Indien mensen of dieren in aanraking komen met de brandharen, kunnen allergische reacties ontstaan op huid, ogen en luchtwegen.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Er zijn diverse mogelijkheden om de overlast door EPR te verminderen. Deze methoden verdelen we onder in:

- Ontwerp en inrichting
- Communicatie en voorlichting
- Preventief
- Reactief

Ontwerp en inrichting

EPR komen alleen voor in inlandse eiken, zoals de zomereik. Sporadisch wordt de rups in een andere boomsoort gesignaleerd. De rups heeft daarbij de voorkeur voor zomereiken in laanverband, zonder onderbegroeiing. Als gevolg van de grote hoeveelheid eikenlanen in Brabant heeft de rups zich tot een ware plaag kunnen ontwikkelen. Als er minder eikenlanen worden toegepast op locaties waar veel mensen komen, dan is de kans op besmetting door brandharen ook kleiner.

Communicatie en voorlichting

Overlastpreventie begint met voorlichting over het voorkomen van klachten. Informatieverstrekking kan variëren van een publicatie op de website, in de (weekblad) tot informatieborden op locatie. In uiterste gevallen kan een straat worden afgesloten, maar dat is een lastig in te zetten middel.

Preventief

Bij EPR wordt gesproken over preventieve bestrijding ten aanzien van de overlast. De rups wordt dus bestreden nadat deze uit het ei is gekomen, maar voordat deze overlast gaat veroorzaken.

Reactief

Deze methoden worden ingezet nadat de rupsen zichtbaar zijn in de typerende nesten aan takken en stammen.

Standpunt gemeente

Het is niet onze intentie om de EPR binnen onze gemeentegrenzen volledig uit te roeien. Dat is ondoenlijk en onbetaalbaar. De gemeente steekt in op het beheersbaar houden van het overlastprobleem. Dat betekent dat wordt gefocust op de locaties waar plaagdruk en risico het grootst zijn.

De preventieve methode is het goedkoopst en het meest effectief. Daarom hanteert de gemeente deze methode. Omdat dit middel ook andere rupsen doodt wordt selectief gewerkt. Gebieden

waarin beschermde vlinders voorkomen, worden niet gesproten. Daarnaast worden alleen locaties gespoten waar ooit EPR zijn geconstateerd en waar de gebruiksintensiteit het rechtvaardigt om hier te spuiten. Om te voorkomen dat het areaal te bespuiten bomen elk jaar groter wordt, wordt ook af en toe geprobeerd enkele locaties niet meer te spuiten. Komen ondanks de preventieve methode toch rupsen voor? Dan worden deze verwijderd door middel van de zuigmethode. Deze gecombineerde methode wordt toegepast sinds 2002 en de plaagdruk is al enkele jaren stabiel. Deze methode wordt voortgezet maar de ontwikkelingen in de markt worden op de voet gevolgd.

5.16 Verhardingsopdruk door boomwortels op openbaar terrein

Waar gaat het over?

Verhardingsopdruk is een gevolg van een natuurlijk mechanisme in een boom. Boomwortels worden door de boom zodanig 'gestuurd' dat ze de boom goed in de grond verankeren. Daarnaast zorgt de boom ervoor dat zijn wortels voldoende lengte en diepte hebben om voldoende voeding en vocht op te kunnen nemen voor een goede groei. Daarbij zijn boomwortels opportunisten. Waar ruimte, vocht en voeding zijn, stuurt de boom zijn wortels heen, waarbij de wortels de weg van de minste weerstand zoeken.. Daarom komen ze vaak vlak onder de verharding voor. Zodra de diktegroei begint, begint ook de opdruk van verharding. Voor een boom zijn ruimte, vocht en voeding de eerste levensbehoeften. Daarom is het doorgaans onmogelijk dit mechanisme te remmen. Boomwortels drukken met een kracht van 1,6 MPa om zichzelf te verankeren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat opsluitbanden en verharding compleet worden weggedrukt. Het afzagen van boomwortels biedt slechts zelden een structurele oplossing. Omdat een boom zijn wortels niet kan missen, start hij direct met het aanmaken van nieuwe wortels. Vaak schieten de afgezaagde wortels opnieuw uit, zodat het probleem van vooraf aan begint.

Het is een tegenstrijdig probleem:

- Voor het netjes en veilig houden van de weg is het vaak nodig boomwortels te verwijderen.
- Voor het gezond en veilig houden van de bomen is wortels weghalen erg onwenselijk.

Juridisch kader

Opdruk wegen en dergelijke door wortels

De gemeente is niet alleen verantwoordelijk voor haar bomen als boomeigenaar, maar ook verantwoordelijk voor het instandhouden van veilige openbare wegen inclusief de daarbij horende trottoirs.

Deze verantwoordelijkheid als wegbeheerder heeft zij op grond van de Wegenwet. Dit houdt in dat de gemeente ook verantwoordelijk is voor zoveel mogelijk voorkomen van door bomen veroorzaakte hinderlijke of gevaarlijke verhardingsopdruk. Komt een gemeente deze verplichtingen niet na dan kan zij op grond van artikel 6:174 BW aansprakelijk worden gehouden voor het ontstaan van schade.

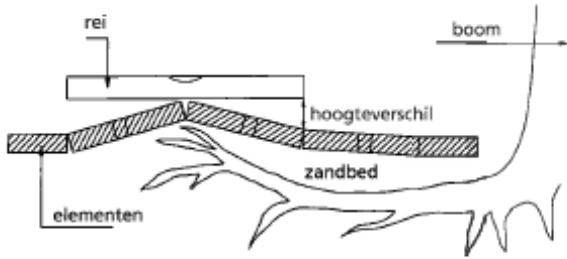
Aansprakelijkheid voor schade

Weggebruikers kunnen schade oplopen door wegverharding die is opgedrukt. De rechter oordeelt zwaarder bij schade door gebrekkige wegen dan in gevallen waarbij bomen schade of letsel veroorzaken. (vallende takken, omvallende bomen). De aansprakelijkheid die de gemeente heeft voor het beheer van de wegen noemt men risicoaansprakelijkheid in plaats van de bij bomen geldende schuldaansprakelijkheid. Risicoaansprakelijkheid houdt een verzwaring van de aansprakelijkheid in. Komt de schadevordering bij de rechter, dan zal deze ook hier kijken naar de omstandigheden van het geval. Wegen die veel gebruikt worden door fietsers zullen sneller reden geven tot handelen dan wegen die door minder kwetsbare groepen worden gebruikt. Ook de omgeving kan van belang zijn. Staan daar ziekenhuizen of bejaardenhuizen dan dient naar een lager afwijkningsniveau te worden gestreefd. De gemeente heeft een taak tot beheer, maar de gebruiker moet zeker ook opletten. Een racefietsers die met slecht zicht zijn snelheid niet aanpast, heeft zelf ook schuld aan schade mocht hij komen te vallen door verhardingsopdruk. Ook de bekendheid met verhardingsopdruk in de eigen woonomgeving maakt een beroep op vergoeding van schade lastiger. Wel moet een gemeente handelen indien sprake is van een gevaarlijke situatie. Dit kan inhouden dat er gewaarschuwd wordt of de gevaarlijke situatie wordt weggenomen.

De gemeente hanteert voor het wegbeheer de normen die zijn vastgelegd in publicatie 147, richtlijnen voor veilig wegbeheer van het CROW. Hierbij wordt de noodzaak tot ingrijpen gemaakt op grond van de ernst en omvang van het betreffende schadebeeld van opdruk. Tevens kiest de gemeente voor een op grond van het budget te hanteren risiconiveau, dat niet onder het aansprakelijkheidsniveau komt. Dit geldt voor alle soorten verhardingen.

Schade aan wegen wordt in de gemeente Leiden onderverdeeld in de categorieën 'licht', 'matig' en 'ernstig'. Het schadebeelden wordt beoordeeld op ernst en omvang. Bij overschreiding van de richtlijn wordt over gegaan tot actie.

Onderstaande tabel geeft voor het schadebeeld oneffenheden verharding het beeld weer van de schade en de verschillende klassen die daarbinnen worden onderscheiden.

Oneffenheden verhardingen	
Beeld	Ernst van oneffenheden
	Licht (L)
	Matig (M)
	Ernstig (E)
	5 – 15 mm
	15 – 30 mm
	>30 mm

Onderstaande tabel geeft de richtlijnen en waarschuwingsgrenzen weer voor verschillende schadebeelden bij verschillende wegtypen. De specifieke waarden voor oneffenheden (boomwortelopdruk) zijn groen gemarkeerd.

Schade	Wegtype	Richtlijn	Waarschuwingsgrens
Asfalt			
Rafeling	1, 2 3 t/m 7	M2 M3	
Dwarsonvlakheid	1, 2, 3, 6, 7 4, 5	M2 E1	
Oneffenheden	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	M3 M3	M 2 M 2
Scheurvorming	1, 2, 6 3, 4, 5, 7	M3 E2	
Randschade	1, 2, 6 3, 4, 5, 7	M3 E2	M2 E1
Spoorvorming	1, 2, 6 3, 4, 5, 7	18 mm 25 mm	
Comfortindex	7	25	20
Langsonvlakheid	1, 2 3, 4, 5, 6	3,5 5,1	
Zetting	1 t/m 7	E	M
Elementen			
Dwarsonvlakheid	6, 7 3, 4, 5	M3 E1	M2 M3
Oneffenheden	3, 4, 5, 6 7	M3 M3	M2 M2
Voegwijdte	6, 7 3, 4, 5	M2 M3	M1 M2
Spoorvorming	6 3, 4, 5, 7	30 mm 35 mm	
Comfortindex	7	40	25
Langsonvlakheid	3, 3, 4, 6	5,1	
Zetting	3 t/m 7	E	M
Cementbeton			
Oneffenheden	1 t/m 7	M3	M2
Scheurvorming	1 t/m 7	M3	M2
Voegvulling	1 t/m 7	M3	M2
Comfortindex	7	25	20
Langsonvlakheid	1, 2 3, 4, 5, 6	3,5 5,1	
Zetting	1 t/m 7	E	M

Erkenning

Het is bijzonder onwenselijk als schade of letsel ontstaat door oneffenheden in de weg of omvallende bomen. Met bovenstaande werkwijze opereert de gemeente zodanig dat zij net binnen de landelijk geaccepteerde norm zit. Aansprakelijkheidsstelling kan daarom waarschijnlijk worden afgewend. Dit neemt echter niet weg dat nog wel valpartijen kunnen voorkomen.

Relativering

Van burgers wordt ook oplettendheid verwacht als zij zich in de openbare ruimte begeven.

Preventiemogelijkheden en oplossingen

Kwalitatieve aanleg

Het opportunistisch gedrag van bomen heeft zijn voordelen: als een boom voldoende voeding, lucht en vocht kan vinden in zijn groeiplaats, gaat een boom niet buiten zijn groeiplaats zoeken. Bewortelingsgedrag van een boom is dus tot op zekere hoogte te sturen, waardoor opdruk zoveel als mogelijk wordt beperkt of zelfs wordt voorkomen.. Het is belangrijk om goede groeiplaatsen aan te leggen met voldoende omvang. Bij nieuwe aanplant wordt daarom gewerkt conform het Handboek Openbare Ruimte dat een verdere uitwerking is van de Kadernota Openbare Ruimte 2025.

Wortelschermen

Het plaatsen van wortelschermen wordt in sommige gevallen als oplossing gezien. Dit zijn kunststof schermen die een verticale barrière vormen tussen boomwortels en verharding of kabel en leidingzone. In het vakgebied bestaan echter ernstige twijfels over de werking daarvan. Boomwortels zoeken toch hun weg. Bij geen 100% sluitende constructie, groeien ze toch onder, boven of tussen de schermen door. Dat kan dus ook gebeuren als een scherm na aanleg beschadigd raakt. Daarnaast is het vanuit boomtechnisch oogpunt onwenselijk om boomwortels in te sluiten als sprake is van een te kleine groeiplaats. Daarmee zou juist het beruchte 'bloempoteffect' (boom in te kleine groeiplaats) ontstaan.

Boom of verharding verwijderen

De meest effectieve manier om het knelpunt tussen boom en verharding op te lossen, is het verwijderen van één van de twee. Een boom met weinig meerwaarde kan worden verwijderd. Op sommige plekken is het niet nodig om tweezijdig trottoirs te hebben en kan wellicht verharding worden verwijderd. Ook het vergroten van een boomspiegel valt onder deze oplossingen, mits daarmee voldoende doorloopbreedte op trottoirs overblijft (ASVV 2004 profiel vrije ruimte). Het grootste voordeel is dat deze oplossing een structurele oplossing biedt. In sommige gevallen is wel sprake van een dure maatregel. Bijvoorbeeld als een compleet trottoir wordt verwijderd en omgevormd tot plantvak.

Verharding omhoog straten, eventueel in combinatie met ander materiaal

In enkele gevallen (afhankelijk van de omgeving, bijvoorbeeld drempel niveau van omliggende bebouwing) kan verharding glooiend omhoog worden gestraat. Eventueel kan er hierbij voor worden gekozen om in plaats van de bestaande verharding een water- en zuurstofdoorlatende open verharding terug te brengen. Denk bijvoorbeeld aan een lichtgebonden gravel (zoals Stabilizer). Dit is wenselijk als een boomwortel niet mag worden verwijderd maar de verharding wel vrij moet zijn van scherpe hoeken. Het kan echter alleen als het ophogen van de verharding geen consequenties heeft voor waterafvoerend vermogen van de verharding, de verharding nog wel bruikbaar blijft voor het verkeer en voldoende opgesloten blijft.

Een belangrijk nadeel aan deze methode is dat het geen structurele oplossing biedt. Bij diktegroei van de wortel, zal de verharding toch weer omhoog worden gedrukt waardoor deze minder bruikbaar wordt voor het verkeer en zijn opsluiting verliest. Het plaatselijk werken met andere verhardingen kan de beeldkwaliteit verminderen.

Groeiplaatsconstructies (algemeen)

In en op een bestaand maaiveld kan een constructie worden gemaakt die ervoor zorgt dat direct onder de verharding een luchtlaag ontstaat. Dit is een uitstekende remedie tegen verhardingsopdruk, omdat boomwortels niet groeien in een 'loze' ruimte. Onder de constructie staat de ruimte ter beschikking aan het wortelstelsel van de boom. Drie nadelen van dergelijke groeiplaatsconstructies zijn:

- a. het kostenplaatje;
- b. de ontoegankelijkheid van de ondergrond;
- c. beperkingen voor mindervaliden (niet in alle gevallen).

Ad. a Als de 'brug' over grotere lengte moet worden toegepast of geschikt moet zijn voor zwaarder verkeer, zijn de kosten van deze constructie hoog.

Ad b. De systemen bestaan, na aanleg, allemaal uit een vrij star geheel. Graafwerk wordt daarmee bemoeilijkt. Dit kan problematisch zijn bij aanwezigheid van kabels en leidingen.

Ad. c. Ter plaatse van de wortelbrug kan een hoogteverschil ontstaan met de rest van de verhardingen in de omgeving. Indien dit over een te kleine afstand wordt overbrugd, kan de verharding onbruikbaar worden voor bepaalde doelgroepen. Denk bijvoorbeeld aan ouderen die moeilijk ter been zijn, gebruik maken van een loopstok of rollator en/of gehandicapten als rolstoelgebruikers.

Een belangrijke voorwaarde aan deze systemen is dat het technisch gezien wel mogelijk moet zijn om een hoger maaiveld te hebben. Daarnaast is een belangrijke voorwaarde dat de systemen kunnen worden aangebracht tussen of op bestaande wortels.

Groeiplaatsconstructies worden vanwege de technische en praktische haalbaarheid nagenoeg niet toegepast. Daarnaast zijn dergelijke constructies erg duur en vraagt dit per locatie maatwerk. Indien een bepaalde groeiplaatsconstructie vereist is zal dit per locatie omschreven moeten worden.

Wortelkap en verhardingsherstel

Tot op heden worden locaties met verhardingsopdruk in beperkte mate hersteld door wortels te verwijderen en de verharding te herstellen. Dit is geen duurzame oplossing om de volgende redenen:

- Deze maatregel moet enkele jaren later opnieuw worden uitgevoerd omdat de boom nieuwe wortels gaat aanmaken en opnieuw gaat opdrukken. Hiermee is het een repeterende hoge kostenpost.
- De boom kan instabiel raken door het wortelverlies. Hiermee ontstaat een verhoogd risico op omvallen en is de gemeente genoodzaakt om deze bomen (op zijn minst) intensiever te controleren.
- De boom moet veel energie steken in het herstellen van de snoeiwonden aan zijn wortels. Dat gaat ten koste van zijn groeikracht en conditie. Bomen kunnen daarmee voortijdig aan vervanging toe zijn.

Groeiplaats verbeteren

Een aantal maatregelen heeft veruit het meeste effect als ze worden gecombineerd met groeiplaatsverbetering. Door een groeiplaats te vergroten en/of kwalitatief te verbeteren kan (nieuwe) wortelgroei in de juiste richting worden gestuurd. Daarmee kunnen wortels omlaag worden gebracht. Een belangrijke voorwaarde voor succes is een vooronderzoek waarbij stabiliteit van de boom en voedingsbehoefte van de boom in beeld worden gebracht.

Bestrating wordt opgenomen waarna de bestaande grond wordt verwijderd. Deze wordt vervangen door geschikt bomensubstraat. Dit kan, afhankelijk van de draagkrachtbehoefte, bomenzand of bomengranulaat zijn. Op plekken waar al boomwortels aanwezig zijn, wordt grond verwijderd door middel van wegzuigen.

Ook kan worden gedacht aan maatregelen zoals ploffen (doorbreken van storende lagen) en het aanbrengen van verticale pijlers tussen groeiplaats en grondwater om problemen met de waterhuishouding op te lossen.

Beperken hoeveelheid organische stof

De hoeveelheid organische stof in het groeimedium is bij alle maatregelen een belangrijke factor voor falen of succes. Een boom wortelt immers alleen op een plek waar hij lucht, vocht en voeding kan vinden. Is geen voeding aanwezig? Dan zal de beworteling beperkt blijven. Het is daarom heel belangrijk dat onder verharding schoon cunetzand wordt gebruikt dat niet vervuild is met organische stof.

Standpunt gemeente

Er is een kentering nodig in de wijze waarop de gemeente met het probleem van verhardingsopdruk om gaat. Het is niet te verantwoorden dat de gemeente jaarlijks veel geld besteedt aan het verhelpen aan opdruk, terwijl de wijze waarop dit gebeurt leidt tot een verlies aan kwaliteit en veiligheid van het bomenbestand. De gemeente streeft naar een veilige leefomgeving waarin het veilig houden van bestrating en bomen in een gezonde balans verkeert. Dus natuurlijk blijft de gemeente verhardingen herstellen, maar het pakket aan maatregelen wordt verruimd. Daarom wordt gewerkt volgens de volgende beleidsuitgangspunten.

Nieuwe aanleg conform kwaliteitshandboek

Bij nieuwe aanleg wordt gewerkt conform het Handboek Openbare ruimte. Daarmee wordt herhaling van dit kostbare probleem in de toekomst voorkomen. Eén van de belangrijkste pijlers van dit handboek is dat bomen alleen geplant worden indien er zowel boven- als ondergronds voldoende groeiruimte is voor de bomen. Daarnaast geldt daarbij ook de stelregel: liever minder bomen op de juiste wijze geplant dan veel bomen in een marginale standplaats. Ten slotte wordt gestreefd naar

Bewuste keuzes

In bestaande situaties wordt bewust gekozen. Het belang van de boom wordt gewogen tegen de noodzaak om op een plek verharding te hebben. Waar mogelijk stapt de gemeente af van de huidige werkwijze omdat dit tot continue en repeterende conflictsituaties leidt. In de hoofdgroenstructuur en wijkgroenstructuur wordt veel waarde gehecht aan duurzame instandhouding van bomen en groen. Daarom is de gemeente daar bereid hogere investeringen te doen dan op andere locaties. Anderzijds durft de gemeente op sommige plekken ook te kiezen voor het verwijderen van bomen. Hoe die keuze tot de juiste technische maatregel wordt genomen, vindt u in de 'keuzematrix maatregelen' in bijlage 1 en 2. Ook in deze twee matrixen is duidelijk te zien dat onderscheid bestaat tussen bomen in de hoofd- en wijkgroenstructuur en de bomen daarbuiten. Om het verschil tussen groen in de structuren en de overige bomen te verduidelijken, vindt u onderscheidende kenmerken daarvan in onderstaande tabel.

	<i>Bomen in hoofd- en wijkgroenstructuren en beschermde bomen</i>	Bomen buiten de structuren
Wens	Bomen zo oud mogelijk laten worden. Visitekaartje van de gemeente (zowel het groen als de verharding)	Bomen worden doorgaans bij een reconstructie vervangen, dus omlooptijd is relatief kort.
Insteek keuzematrixen	Bomen behouden	Zorgvuldig kiezen is belangrijk. Kwaliteit openbare ruimte en kosten(beheersing) zijn belangrijk. Kan betekenen dat bomen soms worden verwijderd om problemen structureel op te lossen.
Investering	Zelfs civiele constructies t.b.v. behoud bomen met bijbehorende investeringen verantwoord	Afwegen of bomen deze investering waard zijn.
Groeiplaatsverbetering	Bij elke maatregel ook groeiplaatsverbetering	In principe geen groeiplaatsverbetering toepassen

Structureel oplossen in plaats van structureel blijven betalen

De gemeente gaat meer structurele oplossingen inzetten om de jaarlijkse kosten voor verhardingsherstel omlaag te brengen. De huidige methode is immers vooral gestoeld op het (moeten) herhalen van dezelfde maatregel. Structurele oplossingen vergen wel eenmalige maatregelen die hoge investeringen vergen. Deze zullen zich terugverdienen doordat geen periodiek duur verhardingsherstel nodig is.

Zorgvuldig verwijderen

De gemeente erkent dat het vaak onoverkomelijk is om boomwortels te verwijderen zodat verharding veilig en netjes wordt. Dat verwijderen van boomwortels gebeurt op een zorgvuldige manier om bomen niet meer te schaden dan strikt noodzakelijk is. De gemeente erkent immers ook dat elke boomschade leidt tot verminderde conditie, verhoogde onveiligheid en daarmee verhoogde beheerkosten. Dat vergt enige aanpassing in de wijze waarop de wortelkap nu plaatsvindt. De werkwijze staat in het 'organisatorisch werkprotocol' in bijlage 4.

6 Kappen van bomen.

Met deze notitie is vastgelegd dat diverse vormen van overlast geen reden zijn om een boom te kappen. Uiteraard kunnen deze overlastvormen wel meegewogen worden bij het verlenen of aanvragen van een omgevingsvergunning of als er twijfel is over de duurzame instandhouding van de boom op een specifieke plaats van doorslaggevend belang zijn.

Zoals reeds gezegd is overlast geen aanleiding voor het aanvragen of verlenen van een vergunning maar kan wel meewegen als extra argument. De volgende overlast veroorzakende situaties kunnen in geval van twijfel meewegen in het verlenen van een vergunning:

- Schaduw in de woning, welke over een vol etmaal aanwezig is en waarbij de schaduw niet via beheermaatregelen weggenomen kan worden
- Insecten zoals bladluizen: Luizen in een boom is geen aanleiding om een kapvergunning te verlenen, maar kan in een twijfelgeval wel meewegen. Bij twijfel over het al dan niet verlenen van een vergunning kan luizenoverlast de doorslag geven.
- Ernstige wortelopdruk
- Ernstige overlast van dieren en uitwerpselen
- (Ernstige) schade

Niet als reden voor een kapvergunning geldt:

- bladval, bessen, vruchten
- stuifmeel, pluïsvorming

Bij bomen die in beheer zijn bij gemeente Leiden of op ontwikkellocaties staan gelden de volgende redenen als redenen die wel volstaan om een vergunning aan te vragen of te verlenen. Uiteraard wordt als eerste voorwaarde gesteld deze factoren zo goed als mogelijk te voorkomen. Mocht dit niet het geval zijn dan zijn de volgende factoren redenen om een kapvergunning aan te vragen of te verlenen.

Bovengrondse factoren:

- De noodzakelijke snoei is (on)verantwoord. De boom kan bijvoorbeeld ten behoeve van de bouw deskundig gesnoeid worden, zodat sprake is van een duurzame instandhouding. Omgekeerd kan de snoei dermate rigoreus zijn dat de kans op het inrotten van de wonden of andere problemen groot is. Bijvoorbeeld bij het voor de wegaanleg noodzakelijk opkronen van oude bomen. De beoordeling van de effecten hangt mede af van de boomsoort. Sommige soorten hebben een beter reactievermogen dan andere.
- De windbelasting gaat veranderen. Bijvoorbeeld doordat de boom meer vrijgesteld wordt of juist tegen de nieuwbouw aangeplakt komt te staan.
- Het uitgroeien van de kroon is (on)mogelijk. Bij het handhaven van bijvoorbeeld een halfwas beuk op een halve meter afstand van het balkon zijn klachten van toekomstige bewoners voorspelbaar. Bij deze beoordeling speelt de boomsoort ook een rol. Een paardenkastanje of beuk houdt meer licht tegen dan een berk of een iep.
- Het nieuwe gebouw zorgt voor reflectie en/of opwarming. De kans op zonnebrand is groot bij een beuk aan de zuidkant van een nieuw spiegelgebouw. Ook hier speelt de soortgevoeligheid een rol.

Ondergrondse factoren:

- De verdichting van de bodem is (on)verantwoord en is niet te vermijden door het werk anders in te richten. Door de bouwwerkzaamheden onder de kroon raakt de bodem te zeer verdicht, waardoor een te groot deel van het wortelstelsel afsterft, zeker wanneer deze activiteiten in natte omstandigheden worden uitgevoerd.
- De realisatie gaat gepaard met een (on)acceptabel verlies van wortels en is niet anders uit te voeren waardoor deze schade niet zal ontstaan. De boom raakt bijvoorbeeld belangrijke stabiliteitswortels kwijt door plaatsing van de fundering (verticale afgraving).
- Of een boom die afhankelijk is van het hangwater verliest een te groot deel van zijn wateropnamecapaciteit door het verwijderen van de topklaag (horizontale afgraving) en het werk is niet anders te realiseren.
- De toekomstige doorwortelbare ruimte is (on)voldoende. Een betonbak van 4 m³ voor een volwassen eik of kastanje is bijvoorbeeld onvoldoende. (zie handboek voor inrichtingsvoorwaarden)
- De voorgestelde ophoging of verharding (afdichting) onder de kroon is gezien de dikte van het pakket, het materiaalgebruik, het verhardingstype, het deel van de kroonprojectie en/of de boomsoort (on)verantwoord en is niet anders uit te voeren.
- Er vindt bronbemaling plaats hetgeen leidt tot grondwateronttrekking. Bomen in de wijde omgeving lopen in het groeiseizoen het gevaar te verdrogen.

Bomen in de stad:Opgedrukte verharding.

Een groot probleem met bomen in de stad is de zogenaamde opgedrukte verharding. In het verleden zijn bomen in de verharding geplant die ondergronds te weinig groeiruimte hadden. Op zoek naar voedsel, zuurstofgebrek of door een hoge grondwaterstand groeiden wortels direct onder de verharding waardoor deze verharding werd opgedrukt. Dit probleem wordt door de afdeling Stedelijk Beheer gefaseerd aangepakt e.e.a. op basis van inventarisatie en urgentie. Zij heeft daartoe een raamovereenkomst met een aannemer afgesloten om de meest urgente problemen op te lossen en zo mogelijk mee te liften met herbestrating- en herinrichtingprojecten

Bij het prioriteren speelt de mate van gevaarstelling en daarmee de aansprakelijkheid de grootste rol. Het kan betekenen dat de boom moet worden gekapt. Dit is echter niet altijd noodzakelijk. Er zijn ook oplossingen te vinden door het uitwisselen van grond.

Groeiplaatsinrichting:

Om in de toekomst de problematiek van de opgerukte verharding te voorkomen moet kritisch worden gekeken naar de soort boom (hoe groot en breed wordt de boom) voor de betreffende locatie maar vooral ook is er voor de toekomst voldoende ondergrondse ruimte om opgedrukte verharding te voorkomen. Tevens dient rekening te worden gehouden met de eventuele aanwezigheid van kabels en leidingen in de grond.

De aanwezigheid van kabels en leidingen, onvoldoende ondergrondse groeiruimte en te verwachten klachten zoals schaduwoverlast, takken tegen gevels kan in veel gevallen betekenen dat lang niet op elke plek een boom kan worden geplant.

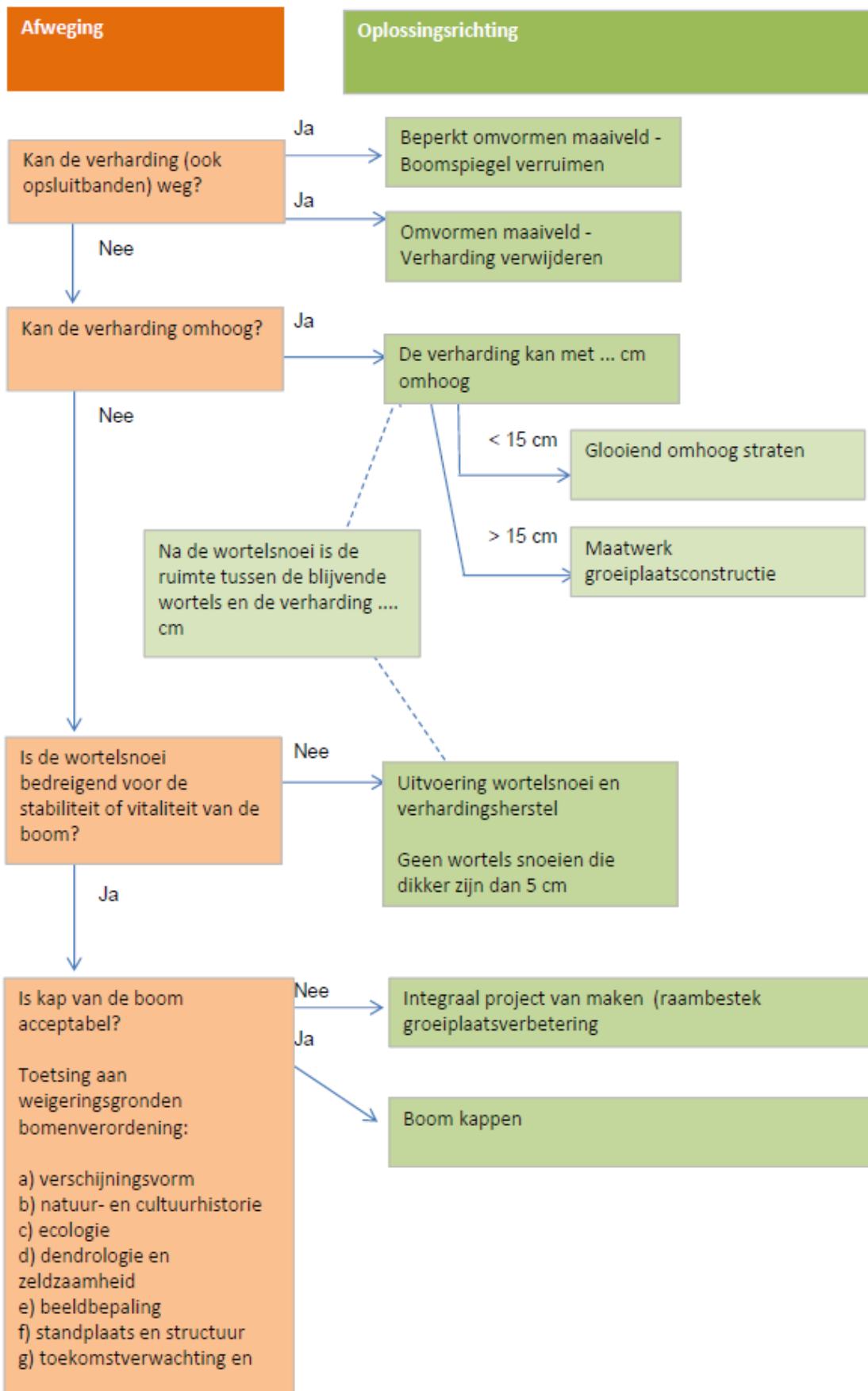
De eisen ten aanzien van een groeiplaatsinrichting staan omschreven in het handboek openbare ruimte.

Communicatie

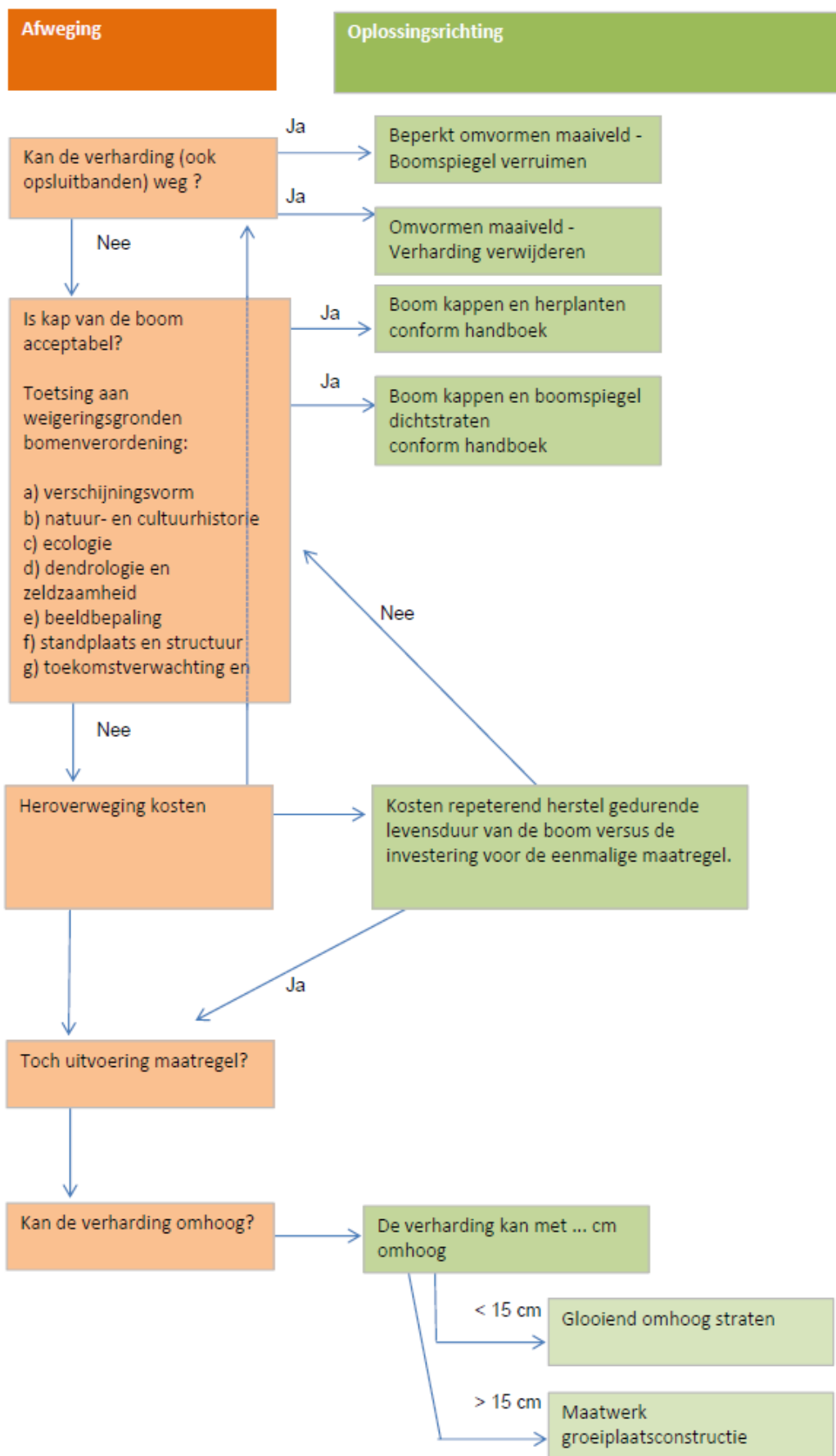
Het is belangrijk om zowel de burger als de politiek duidelijk te maken hoe de gemeente omgaat met klachten over bomen en de beperkingen die er zijn bij het planten van bomen. Dit betekent dat niet elk verzoek om een boom te kappen of flink te snoeien kan worden gehonoreerd en dat niet overal waar dat gewenst zou zijn een boom kan worden geplant. Het groen, inclusief de bomen, zijn essentieel in de stad. Schaduw, vruchten en zaden zijn geen reden in te grijpen.

Als het planten van bomen niet kan omdat er ondergronds onvoldoende ruimte is, is het des te belangrijker waar mogelijk de bestaande bomen in hun volledige habitus te handhaven zodat per saldo het bomenbestand niet achteruit gaat.

Bijlage 1 Keuzematrix maatregelen hoofd- en wijkstructuur

Bijlage 2 Keuzematrix maatregelen buiten hoofd- en wijkstructuur

Bijlage 3 Toelichting keuzematrixen

Kan verharding weg?

De meest structurele oplossing om het 'conflict' tussen boom en verharding op te lossen is het wegnemen van (een deel van) de verharding. Denk daarbij aan het verruimen van de bandenlijn, het vergroten van boomspiegels of het omvormen van verharding tot open beplanting of gras. Voor deze opties kan alleen worden gekozen als het wegnemen of omvormen van het maaiveld geen afbreuk doet aan verkeerskundige en technische eisen die worden gesteld in de richtlijnen van de CROW en het Handboek Toegankelijkheid voor het inrichten van de openbare ruimte. Hierin staat onder meer waaraan verhardingen moeten voldoen om toegankelijk en bruikbaar te worden geacht voor verschillende doelgroepen van gebruikers. Die richtlijnen kunnen daarmee beperkend werken in de mogelijkheden om verharding weg te nemen. Als er echter sprake is van een beschermde boom of een boom in de hoofd- en wijkgroenstructuur kan worden gezocht naar een alternatief voor de (weg)gebruikers, waarbij enigszins wordt afgeweken van de verkeerskundige richtlijnen. Dit gebeurt in overleg met de beleidsmedewerker verkeer.

Kan de boom weg?

Of kap van de boom acceptabel is, hangt af van diverse factoren. In eerste instantie wordt gekeken naar de weigeringsgronden uit de bomenverordening. Wanneer de boom op een van deze gronden als waardevol wordt beoordeeld kan dit een betekenen dat het kappen van de boom niet gewenst is. De weigeringsgronden uit de bomenverordening zijn;

- a) verschijningsvorm
- b) natuur- en cultuurhistorie
- c) ecologie
- d) dendrologie en zeldzaamheid
- e) beeldbepaling
- f) standplaats en structuur
- g) toekomstverwachting en infrastructuur;

Kan verharding omhoog?

Verharding kan alleen omhoog als dat geen problemen geeft met bijvoorbeeld toegankelijkheid en bruikbaarheid, kantopsluitingen, hemelwaterafvoer of inritten. Deze vraag is onder andere van toepassing bij de oplossingsrichtingen Maatwerk (groeiplaatsconstructie) en glooiend omhoogstraten.

Hoeveel kan de verharding omhoog?

De diverse constructies hebben een minimale hoogtewerking.

Welke methode kies ik

Is minder dan 15 cm beschikbaar, dan kan het cunet worden opgehoogd. Hiervoor moet grof humusloos zand gebruikt worden. Dat is nodig om de noodzakelijke lucht en watertoevoer naar de wortels intact te houden.

Moet er meer dan 15 cm opgehoogd worden dan kan dit alleen met behulp van maatwerk en groeiplaatsconstructies.

Is wortelsnoei bedreigend voor de stabiliteit en vitaliteit?

Of wortelsnoei bedreigend is voor een boom, is altijd maatwerk. Bewortelingsdiepte en –patroon kunnen namelijk per boom variëren. Daarom dient dit door een deskundige te worden beoordeeld. De volgende vuistregel kan echter worden gehanteerd:

- Vlakwortelende bomen: de straal van de stabiliteitskluit is 8 x straal stam;
- Diepwortelende bomen: de straal van de stabiliteitskluit is 6 x straal stam;
- Maximale wortelsnoei: 20% wortelvolumen;
- Wortels tot 5 cm doorsnede: verwijdering meestal mogelijk;
- Wortels met een doorsnede van 5 tot 10 cm: verwijdering incidenteel mogelijk;
- Wortels vanaf 10 cm doorsnede: verwijdering niet mogelijk.

Bomen kunnen op basis van soort worden ingedeeld in een categorie vlakwortelend of diepwortelend. Echter: bodemopbouw speelt hierbij ook een rol. Op plaatsen met ondoordringbare bodemlagen of hoge grondwaterstand, kunnen zelfs diepwortelaars toch bovenin het profiel blijven met hun wortels.

Heroverweging kosten

Blijkt uit de eerste afwegingen dat zowel verharding als boom moeten blijven? Dan ontstaat een dilemma. De beheerder kan het kostenaspect meewegen om alsnog tot een keuze te komen.

Kosten repeterend herstel

(Eenheidsprijs van wortelkap en herstraten) x (frequentie) x (verwachte restlevensduur boom)

Dit bedrag geeft aan wat deze locatie kost aan verhardingsherstel, totdat hij wordt gerooid.

Kosten investering eenmalige maatregel

Prijs voor het eenmalig, structureel oplossen van het probleem.

Dit bedrag geeft aan wat eenmalig moet worden geïnvesteerd, om vervolgens geen structurele kosten meer te hebben aan verhardingsherstel. Deze bedragen worden tegen elkaar afgewogen.

Bijlage 4 Organisatorisch werkprotocol

Stap 1 Wegeninspectie

Uit deze inspectie komen locaties naar voren waar wortelopdruk is geconstateerd.
Deze locaties worden gebundeld in een verzamelijkst opdruklocaties met een classificatie naar ernst.

Stap 2 Buitenopname door toezichthouder Groen en Civiel

Stap 3 Beoordeling situatie en oplossing aan de hand van de keuzematrixen.

Stap 4 Uitzetten werkzaamheden

Civiel	Verwijderen opsluitbanden en verharding Glooiend omhoog straten Wortelkap (onder begeleiding van toezichthouder Groen) Herstraten
Groen	Groeiplaatsverbetering Kap boom Herplant boom

Stap 5 Toezicht uitvoering werkzaamheden door toezichthouder Groen en Civiel

Stap 6 Behandelde boom een seizoen later controleren (VTA)

Stap 7 Registratie door Civiel. Wanneer is het probleem weer terug?

Bijlage 5 Overlastbeoordelingsformulier bomen in openbare ruimte

Algemene gegevens:

Wijk		Straat			
Past de boom bij het wegtype zoals aangegeven in de beleidsdoelstellingen van de kadernota / handboek?	Ja 0 punten	☐	Nee 10 punten	☐	
Aantal		Nederlands e naam		Wetenschappelijke naam	
Stamomvang in cm gemeten op 130 cm boven maaiveld					

Bijzondere gegevens

Kroontype								
Brede kroon	☐	Bolvormige kroon	☐	Zuilvormige kroon	☐	Vormboom	☐	
Huidige hoogte		Huidige kroonbreedte						
Max. toekomstige hoogte		Max. toekomstige breedte						
Verschijningsvorm								
Solitair	☐	Groep	☐	Straat / laanboom	☐			
Bijzondere kenmerken								
Monumentaal (groene kaart)	☐	-25 punten	Ecologisch waardevol	☐	-5 punten	Beeldbepalend	☐	-10 punten
Herdenking boom	☐	-5 punten	Dendrologisch / zeldzaam	☐	-5 punten	Toekomst verwachting meer dan 5 jaar	☐	-5 punten

Locatie specifieke gegevens

Criteria	Beoordeling				
Stamafstand tot bebouwing	>6m 0 punten	☐	3-6m 3 punten	☐	<3m 6 punten
Restruimte kroon tot bebouwing	>5m 0 punten	☐	2-5m 3 punten	☐	<2m 6 punten
Stamafstand tot tuin	>2m 0 punten	☐	0,5-2m 3 punten	☐	<0,5 m 6 punten
Restruimte kroon tot tuin	>5m 0 punten	☐	2-5m 3	☐	<2m 6

			punten		punten	
Wortelopdruk verharding	Geen 0 punten	☐	Matig 3 punten	☐	Veel 6 punten	☐
Beperking lichtinval woning	Weinig 0 punten	☐	Matig 3 punten	☐	Veel 6 punten	☐
Ongedierte (insecten)	Geen 0 punten	☐	Matig 3 punten	☐	Veel 6 punten	☐
Vruchtdragend	Nee 0 punten	☐	Ja 1 punt	☐		
Restant levensduur	>10 jaar 0 punten	☐	5-10 jaar 3 punten	☐	<5 jaar 6 punten	☐
Algemene indicatie overlast	Aanvaardbaar 0 punten	☐	Matig 3 punten	☐	Veel 6 punten	☐
Overlast beperken door kroonreductie	Ja -10 punten	☐	Tijdelijk -5 punten	☐	Nee 0 punten	☐

Advies:

Bij een score van

> 35 punten

Kappen wenselijk

Bij een score van

30-35 punten

Hercontrole over 5 jaar

Bij een score van

< 30 punten

Boom handhaven

Versterken en verbinden van groen in Leiden

November 2013

Samenvatting

Met deze nota geven we invulling aan de groene ambities uit de (ruimtelijke) Structuurvisie Leiden 2025 en de prestaties 'opstellen kaderstellend beleid openbaar groen' en 'beheerbeleid groen', zoals genoemd in de programmabegroting 2013.

De hoofdvraag is: Hoe gaan we de groene doelstellingen en ambities realiseren en welke (extra) acties gaan we daarvoor uitvoeren?

Eerst zoomen we in op de belangrijke functies van groen voor de stad: ecologisch, stedenbouwkundig, recreatief, fysisch en cultuurhistorisch. Die functies hebben ook grote economische waarde, die nog te weinig voor het voetlicht wordt gebracht. 'Groen' moet in ontwikkelprojecten een gelijkwaardige rol hebben als 'rood' en 'grijs'. De groene hoofdstructuur van de stad moet beschermd worden. In onze stad hebben we geen uitbreidingsmogelijkheden om nog veel groen toe te voegen. We moeten het hebben van de kwaliteit van het bestaande groen. Dat moet een hoge belevingswaarde hebben, maar ook uitnodigen tot gebruik. We willen de groenstructuren in de stad nog beter verbinden met het ommeland, zodat Leidenaren op een gezonde manier ook verleid worden om te genieten van het groen om de stad.

De drie hoofddoelstellingen voor het groenbeleid voor de komende jaren:

1. beschermen en zo mogelijk verbeteren van de groene hoofdstructuur in de stad;
2. verbinden van groengebieden in de stad onderling en met de groengebieden in het ommeland in de vorm van een recreatief netwerk;
3. het betrekken van externe partners (bijv. burgers, woningcorporaties) bij het groenbeheer.

Om dit te realiseren zijn naast de al uitgevoerde en nog lopende maatregelen (zie bijlage 2) op basis van het bestaande beleidskader, de volgende aanvullende acties nodig:

1. Een beeldkwaliteitsplan groene hoofdstructuur met aansluitend een uitvoeringsprogramma 2015-2025. Dit plan omvat een vergelijking tussen het gewenste beeld /de gewenste kwaliteit van de groene hoofdstructuur en de huidige situatie, als referentie voor ruimtelijke ingrepen in die structuur;
2. Invoering van het instrument 'groenparagraaf' als verplicht onderdeel bij ontwikkeling van ruimtelijke plannen die direct of indirect gevolgen hebben voor groen in de hoofdstructuur en de daaraan verbonden openbare ruimte. Dergelijke plannen dienen voortaan een inhoudelijk en financieel onderbouwde groenparagraaf, inclusief compensatievoorstel, te bevatten, voordat tot uitvoering kan worden overgegaan. Die groenparagraaf zal getoetst worden op de bijdrage aan het referentiebeeld zoals bedoeld onder 1.

3. Vaststelling van het 'beleidsvoorstel overlast gevende bomen'. Dit voorstel biedt duidelijkheid aan zowel groenbeheerders als burgers over de manier waarop de gemeente omgaat met klachten van burgers die overlast ondervinden van bomen.

I. Inleiding: waarom deze nota?

Hoe kunnen we de groene ambities uit de Structuurvisie Leiden 2025 de komende jaren verwezenlijken? Met als uitgangspunt dat groen, zeker in een dichtbevolkte stad als Leiden, gekoesterd moet worden. Oud groen moet goed beheerd worden. Waar mogelijk moet nieuw groen toegevoegd worden. De aantrekkelijkheid van Leiden als kennisstad en als mogelijke vestigingsplaats voor burgers en bedrijven is sterk gebaat bij een goede, groene woonomgeving.

In de programmabegroting 2013 staan de prestaties 'opstellen kaderstellend beleid openbaar groen' en 'beheerbeleid openbaar groen'. Deze prestaties zijn bedoeld om nader invulling te geven aan al vastgestelde ruimtelijke, ecologische en beheermatige kaders en ambities.

Deze kaders en ambities zijn vastgelegd in een veelheid aan bestuurlijke besluiten:

Strategisch beleidskader:

- Ecologisch beleidsplan Leiden (1998) en bijbehorende uitvoeringsprogramma's
- Structuurvisie Leiden 2025 (2011)
- Kadernota kwaliteit openbare ruimte (2012)
- Waterplan Leiden (2007)
- Duurzaamheidsagenda 2011-2014
- Gezamenlijke visie biodiversiteit in en om Leiden. Voor en door burgers (2009)

Tactisch beleidskader:

- Bomennota (1994) en kaderstelling bomenbeleid 2004-2014
- Groene Kaart (gekoppeld aan de Bomenverordening en als toetsingskader voor procedure omgevingsvergunning)
- Stadsnatuurmeetnet (2004)
- Gedragscode voor ruimtelijke ontwikkelingen in Leiden. De Flora- en faunawet in praktijk (2005), opgevolgd door de Gedragscode Ruimtelijke Ontwikkeling & Inrichting en de gedragscode Beheer Groenvoorzieningen (2012)
- Grip op groen (2006)
- Biodiversiteits-actieplan (2009)
- Handboek kwaliteit openbare ruimte (2012)

Operationeel beleidskader:

- Groenactieplan 2008-2010
- Bomenverordening (2012)
- Algemene beleidsuitgangspunten groenbeheermaatregelen molenbiotopen (2009)
- Optimalisering groen polderpark Cronesteyn (2006)

diverse beheerplannen voor parken en natuurvriendelijke oevers en bermen

Voor een korte beschrijving van deze beleidskaders: zie bijlage 1. Daarnaast is in 2012 de 'Visie Leidse singels: het langste park van Nederland! Sinds 1659' (Singelpark) vastgesteld. Doel is om een aaneengesloten park (groene ring) van ruim 6 km rond de binnenstad te maken waar je kunt genieten van de natuur, varen, fietsen, spelen, wandelen, picknicken, sporten of juist ontspannen. Het Singelpark is een belangrijk groenproject ter ondersteuning van de hoogwaardige leefomgeving die bij een kennisstad hoort.

Kort samengevat is met de bestaande beleidskaders bepaald:

- welke structuurbepalende bomen er in Leiden zijn, onderverdeeld in vlakken (parken), lijnen (doorgaans langs wegen) en afzonderlijke bomen;
- hoe die bomen beheerd moeten worden;
- hoe parken en overige groenelementen beheerd worden;
- hoe de bescherming van bomen juridisch geregeld is;
- welke richtlijnen voor natuurlijk beheer en zorgvuldig handelen gehanteerd moeten worden;
- welk kwaliteitsniveau van groenonderhoud in de verschillende gebieden van Leiden nagestreefd wordt;
- wat de ecologisch dragende groenstructuur van Leiden is;
- dat mogelijkheden tot aanleg van natuurlijke oevers en andere ingrepen die de biodiversiteit bevorderen benut moeten worden;
- dat gestreefd wordt naar versterken van bewustwording van het belang van groen en naar vergroten van bewonersparticipatie bij groenbeheer in de stad;
- dat de kwaliteit van het groen in de stad verbeterd moet worden;
- dat een robuuste groenstructuur wordt nagestreefd die op een aantrekkelijke manier verbonden is met het groen in de regio;
- welke inrichtingsprincipes gewenst worden;

kortom dat we het groen willen versterken en verbinden.

Alle beleidskaders komen samen in het Meerjarenonderhoudsplan Groen (MOP Groen), waardoor het Leidse groen op een verantwoorde wijze duurzaam in stand gehouden kan worden. Dat is het vertrekpunt. Daarnaast staan we stil bij enkele actuele ontwikkelingen die – naast de veranderende maatschappelijke inzichten over de functies van groen – van invloed kunnen zijn op het groenbeleid:

1. Bedreigingen en kansen voor groen.

De stad heeft de nodige ambities, met name op het gebied van bereikbaarheid. Infrastructurele of verkeerskundige ingrepen gaan spelen aan de westkant van de stad (Rijnlandroute, knoop west, Bioscience park), de binnenstad en aan de oostkant van de stad (ringweg of alternatieve oplossing). Er worden gebiedsvisies t.b.v. nieuwe ontwikkelingen opgesteld. De Nota Wonen 2020 bevat een kansenkaart voor nieuwe stedelijke woonmilieus in de gebieden rond het centrum.

Het is zaak bij deze ontwikkelingen voldoende aandacht te besteden aan knelpunten en bedreigingen voor bestaand groen en aan kansen voor nieuw groen.

2. *Klimaatverandering.*

Het belang van het waterbergend vermogen van groen neemt door de klimaatverandering toe. Met de veranderingen die in het klimaat merkbaar zijn, treden vaker en heviger regenbuien op en mede door de hoge mate van verharding van het Leidse areaal is het niet alleen van belang dat de mogelijkheid bestaat van afvoer van hemelwater via het oppervlaktewater, maar dat er ook voldoende opnamecapaciteit via groen is. Daarnaast vervult groen ook een belangrijke functie voor de opname van vervuilende stoffen en geluid.

3. *De (ontwikkel)praktijk van alledag.*

Bij planontwikkeling is het van belang dat de maatschappelijke en economische waarde van het groen als essentieel onderdeel wordt meegewogen. Daartoe moet in een vroegtijdig stadium van planontwikkeling een 'groenparagraaf' opgesteld worden met randvoorwaarden inclusief inzicht in de technische en financiële haalbaarheid voor de realisatie, zowel boven- als ondergronds.

Deze aspecten worden in deze nota 'Versterken en verbinden van groen in Leiden' meegenomen.

Voordat we daar nader op ingaan, geven we eerst een korte beschrijving van het bestaande groen in Leiden en de waarde daarvan.

II. Indeling van het groen in Leiden: kengetallen, typen, functies en baten

a. Enkele kengetallen.

26 parken (excl. begraafplaatsen) met een gezamenlijke oppervlakte van ca. 220 ha

Ca. 37.000 bomen in beheer

Ca. 308 ha groengebied in beheer

'Groen' in Leiden (gedefinieerd volgens de CBS-indeling recreatieterrein, agrarisch terrein en natuurlijk terrein) omvat ca. 600 ha; dit is een kwart van de totale oppervlakte binnen de gemeentegrenzen

Het totale budget voor onderhoud aan het gemeentelijke groen bedraagt bijna 2,9 miljoen euro. Dit komt neer op een gemiddeld bedrag van 0,93 euro per m². Voor dit bedrag wordt al het groen onderhouden (maaien, onkruid en zwerfvuil verwijderen, boomonderhoud). De gemiddelde Leidse burger zal al snel 5 tot 10 euro per m² spenderen in zijn of haar tuin.

b. Typen groen

We kunnen het groen in Leiden op grond van specifieke kenmerken als volgt indelen:

Stedelijk groen

Wijk- en buurtgroen

Bomen van de Groene Kaart en straatbomen
Semi-openbaar groen
Waterlopen
Groen van derden

Groengebieden met een stedelijke functie.

Groengebieden met een stedelijke functie zijn als zodanig bedoeld bij de aanleg of hebben die functie door de ligging en/of eigen karakteristieke eigenschappen. Polderpark Cronesteyn, de Leidse Hout en het nieuwe recreatieve weidegebied in de Oostvlietpolder kunnen getypeerd worden als grote(re) groengebieden met een stedelijke functie. Bijzondere groengebieden zijn het archeologisch park Matilo, de (particuliere) Hortus Botanicus en het in ontwikkeling zijnde Singelpark. Het Singelpark moet met zijn 6,3 kilometer lengte het langste stadspark van Nederland worden. Het overige groen binnen de singels (bijvoorbeeld het Van der Werfpark en het groen rond de Burcht) is kleinschaliger van karakter, maar is door de ligging en het gebruik ook van stedelijk belang.

Wijk- en buurtgroen

Dit betreft het kleinschalige groen en de grotere wijkparken die zijn aangelegd in directe relatie met de stedelijke ontwikkeling en bebouwing van de stad en dat een functie heeft op wijk- en buurtniveau. Tot wijk- en buurtgroen kunnen worden gerekend wijk- en buurtparken, plantsoenen, groenstroken en groen rond bedrijfs- en kantorenlocaties.

Bomen van de Groene Kaart en straatbomen.

Beschermenswaardige bomen kunnen zowel op gemeentelijk terrein als op het terrein van derden staan. Deze bomen moeten voldoen aan vastgestelde criteria en worden op grond van een collegebesluit aangewezen en vastgelegd op de zogenaamde **Groene Kaart**. Het betreft individuele bomen, structuren en vlakken. Vooral de structuren leveren een essentiële bijdrage aan de groene, herkenbare lijnen door de stad.

Er zijn eveneens straatbomen die zich binnen het profiel van een straat bevinden en die een duidelijke functie hebben in de 'begeleiding' van de straat. Voor veel inwoners vormen die bomen het enige groen in de directe woonomgeving.

Semi-openbaar groen

Groen dat is ingericht voor een specifieke gebruiksfunctie, die voorwaarden stelt aan de toegankelijkheid en de wijze waarop bezoekers van die groenvoorziening gebruik maken. Tot deze groencategorie kunnen gerekend worden de volkstuincomplexen, begraafplaatsen, sportcomplexen en kinder-/stadsboerderijen.

Waterlopen

Waterlopen die vanuit cultuurhistorische en/of natuuraspecten een extra bijdrage leveren aan de kwantiteit of kwaliteit van het groen, zijn ook belangrijk voor de groenstructuur. Als onderdeel van een ecologische verbindingszone dragen waterlopen en hun (natuurvriendelijke) oevers bij aan de verhoging van de soortenrijkdom van planten en dieren.

Groen van derden

Groen dat niet tot het eigendom of de beheerverantwoordelijkheid van de gemeente Leiden behoort, zoals particuliere tuinen, groen van woningbouwcorporaties en van instellingen zoals de Hortus Botanicus van de universiteit Leiden.

c. Functies van groen

Groen heeft diverse functies: stedenbouwkundig, ecologisch, recreatief, educatief en fysisch. Daarnaast kan groen ook een cultuurhistorische waarde hebben.

Hier volgt een korte, algemene beschrijving van deze functies en waarden.

Stedenbouwkundige functie.

Stedenbouw zonder groen maakt van een stad een kille, saaie stenenmassa. De betekenis van het groen in de ruimtelijke structuur van de stad is bepaald door de relatie tussen stad en haar omgeving, tussen de geologische opbouw van de bodem en de van nature aanwezige groenstructuren. Groen speelt een belangrijke rol bij de identiteit, de herkenbaarheid en de kwaliteit van de openbare ruimte. Bovendien maakt het verkeersgroen deel uit van het straat- en wegprofiel en dient voor scheiding, geleiding en beveiliging van verkeersdeelnemers.

Ecologische functie

Ook allerlei dieren en (zeldzame) planten vinden hun weg in het groen. De natuurwaarde van het groen wordt bepaald door de soortenrijkdom (biodiversiteit) en de omvang van planten- en diersoorten. Daarbij is belangrijk dat de diverse gebieden met elkaar in verbinding staan om uitwisseling van soorten mogelijk te maken. Juist in de stad zijn geschikte leefmilieus voor planten en dieren voorhanden. Het gaat hierbij om muren, gebouwen, plantsoenen, parken, spoorwegbermen, begraafplaatsen, braakliggende terreinen, extensief gebruikte verhardingen, bermen, bomen, waterlopen, oevers en kades. Door deze variëteit aan biotopen is de variëteit aan soorten in de stad groter dan in het buitengebied.

Recreatieve functie

Van groen kan worden genoten door er alleen naar te kijken, er te wandelen, fietsen, vissen, varen, hardlopen, voetballen of anderszins sporten, picknicken, barbecueën, paardrijden, flora en fauna bekijken, tuinieren of (pop)concerten te bezoeken. Groen nodigt uit tot bewegen. Groen vergroot zo de gezondheid en het welzijn van de inwoners van de stad en overige bezoekers.

Educatieve functie

Door middel van voorlichting en educatie kan de (stads)bewoner, jong of oud, aandacht krijgen voor en kennisnemen van (de waarde van) het groen in de stad, van planten en dieren. Die aandacht kan leiden tot betrokkenheid en zelfwerkzaamheid in het groen. Hoge educatieve waardes hebben bijvoorbeeld volkstuincomplexen, heem- en schooltuinen, de Hortus

botanicus, museum Naturalis, het duurzaamheidscentrum in de Merenwijk en de landgoederen en polders rond de stad.

Fysische functie

Het groen in de stad is van invloed op het microklimaat. Vooral grotere groenvoorzieningen, zoals parken, zijn van grote invloed op de temperatuur en de luchtvochtigheid. Groen kan daarnaast een belangrijke rol vervullen bij de bestrijding van luchtvervuiling. Bomen vangen stikstofdioxide, ozon, ammoniak, zwaveldioxide en vluchtige organische stoffen op. Elke boom heeft zijn specifieke opvangcapaciteit. Ook blijkt uit recent onderzoek dat bomen en gevelbegroeiing een belangrijke rol kunnen spelen bij de opname van fijnstof. En natuurlijk zorgen bomen op warme, zonnige dagen voor schaduw en verkoeling en het voorkomen van hittestress.

Groen is ook van belang voor het opnemen van regenwater. Met de voorspelde grotere kans op hevige regenbuien als gevolg van de klimaatverandering, is het behouden en zo mogelijk uitbreiden van het groenareaal noodzakelijk.

Cultuurhistorische waarde

De cultuurhistorische waarde van groen wordt bepaald door factoren als de periode van aanleg, zeldzaamheid, kenmerken van een stijlperiode, bekendheid van de ontwerper (bijvoorbeeld K.C. van Nes), authenticiteit van de architectuur en de beplanting, en de samenhang tussen het groen en de aanwezige bebouwing. Hierbij kan gedacht worden aan een stadspark als de Leidse Hout, historische uitvalswegen (lanen), begraafplaatsen, landgoederen en groen binnen de beschermde stadsgezichten.

d. Baten van groen en biodiversiteit.

Biodiversiteit levert de stad veel zg. 'ecosysteemdiensten' op, bijvoorbeeld concrete producten als hout, drinkwater en schone lucht, maar ook regulerende diensten zoals de opname van koolstoffen, waterregulatie, bestuiving, reiniging en koeling. En ook culturele diensten zoals recreatie, cultuurhistorie en gezondheidsbevordering, juist in dichtbevolkte gebieden. Het maatschappelijk en ecologisch belang van groen in de stad behoeft eigenlijk geen discussie meer. Algemeen is de erkenning, gevoed door divers wetenschappelijk onderzoek, dat groen bijdraagt aan (een gevoel van) veiligheid, een betere gezondheid door ontspannen en bewegen in de natuur, aan een betere luchtkwaliteit door de opname van vervuilende stoffen, aan het reduceren van geluidsoverlast, zelfs aan arbeidsproductiviteit door de aanwezigheid van groen binnen en buiten de werkruimte. Groen verhoogt ook de sociale samenhang in de wijk.

De diverse ecosysteemdiensten zijn van nut voor een heel scala aan belanghebbenden. Dit maakt het mogelijk om onder deze belanghebbenden aanvullende kostendragers te zoeken.

Ook is bekend dat de nabijheid van groen een positief gevolg heeft voor de waardevermindering van vastgoed. Uit een onderzoek in Apeldoorn (voor de huizen crisis) bleek dat 'bij uitzicht op groen' de waardevermeerdering voor een woning 8% bedraagt en bij groen op loopafstand (maximaal 400 meter) 6%. Een inventariserend onderzoek van de branchevereniging VHG, waaraan

de VNG en diverse grote(re) steden hebben meegewerkt, spreekt van een indicatieve meerwaarde van 10% voor woningen in het groen ten opzichte van vergelijkbare woningen zonder groen*.

De groene stad loont op maatschappelijk en economisch gebied. Dit blijkt ook uit de resultaten van het onderzoek dat ten grondslag ligt aan de publicatie 'Groen Loont met TEEB Stad'. Onder verantwoordelijkheid van de VN is het rapport "TEEB for National and International Policy Makers" uitgebracht. Ook in Nederland zijn TEEB-studies gedaan. TEEB Stad is een gezamenlijk initiatief van het Rijk en tien gemeenten. De gemeente Apeldoorn is trekker en er wordt samengewerkt met het bureau Witteveen en Bos. Deze studie is de derde publicatie van een serie van zes Nederlandse studies die wordt uitgebracht in het kader van TEEB ('The Economics of Ecosystems and Biodiversity') voor Nederland. Met TEEB voor Nederland wil het kabinet de economische en maatschappelijke waarde van ecosysteemdiensten en biodiversiteit in termen van kosten en baten inzichtelijk maken.

Een algehele conclusie die naar aanleiding van dit praktijkonderzoek getrokken kan worden, is dat de maatschappelijke baten van groen en water 1,5 tot 2 keer hoger zijn dan de maatschappelijke kosten. Zoals besparing op zorgkosten, meerwaarde van onroerend goed, besparing op energiekosten en besparing op afvoer- en zuiveringskosten van regenwater. Dit zijn relevante uitkomsten aangezien een steeds groter deel van de mensheid in stedelijk gebied woont en werkt.

Op basis van eigen onderzoek pleit Wagteveld** daarom ook voor een prominenter plaats voor groen en water in te realiseren nieuwbouwprojecten. Immers, indien de huizenprijzen stijgen, leidt dit direct tot een verhoging van de totale opbrengst aan verkoop van kavels en de diverse gemeentelijke belastingen zoals de WOZ. Zo is de cirkel rond en voegt groen waarde toe zonder dat het een sluitpost is.

Het besef dat groen meer is dan een geïsoleerd aandachtspunt bij ontwikkeling en beheer, is landelijk ook erkend. De Raad voor het Landelijk Gebied bracht in 2005 de publicatie 'Recht op groen' uit, waarin wordt gepleit voor meer aandacht voor de maatschappelijke functies van groen. Overheden beschouwen groen steeds meer als een essentieel onderdeel van een gezond en prettig woon-, werk- en leefmilieu. Groen is net zo belangrijk als rood en grijs. Groen moet daarom, in samenhang met rood en grijs, uitgangspunt zijn voor ontwerp, inrichting en beheer van de open bare ruimte.

Financiering van groen daarentegen is nog vaak onderwerp van discussie. Rood en grijs zijn vaak belangrijker wegingsfactoren bij investeringen in ruimtelijke projecten. Interessant in dit opzicht is de uitkomst van een analyse van het CPB uit 2008 ('The costs and benefits of providing open space in cities'), waaruit blijkt dat de bereidheid van burgers om mee te betalen aan investeringen en onderhoud voor parken en plantsoenen stijgt met een stijgend inkomen.

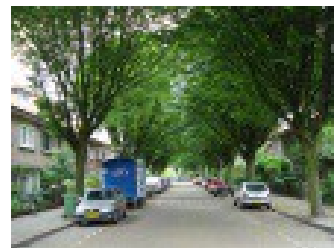
Tevens blijkt uit het onderzoek dat het hebben van een tuin leidt tot een stijging van de vraag naar stedelijk groen. Dit betekent dat openbaar en privé groen complementaire goederen zijn.

Zeker in een kennisstad die beoogt (nog meer) kenniswerkers aan zich te binden gaan we uit van voldoende draagvlak voor financiering van een kwalitatief goed ingericht en beheerd groenareaal in de stad. Het verdient daarom ook aanbeveling om de baten van groen (en blauw) ook in toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen al vooraf in beeld te brengen. Want, zoals de Staatssecretaris in zijn aanbiedingsbrief van het TEEB Stad boek aan de Tweede Kamer in september 2012 schreef: *'Als de baten inzichtelijk zijn, is er een goede basis om gesprekken met andere partijen aan te gaan, zoals met beleggers, vastgoedontwikkelaars, gezondheidszorg, bedrijfsleven, sociale instellingen, waterschappen, grondbedrijven enzovoort. De aanleg en het onderhoud van het openbaar groen in en om de stad wordt dan niet meer per definitie als opgave voor de overheid gezien.'*

Wat is de economische waarde van een stadsboom? Stadsbomen kosten geld, maar leveren ook een breed scala aan maatschappelijke baten. Denk hierbij aan aspecten als filtering van fijnstof, buffering van koolstof en positieve effecten op de volksgezondheid en het stadsklimaat. In Amerika is een 'tool' ontwikkeld - i-Tree - waarmee aan deze baten een bedrag gekoppeld kan worden. New York heeft bijvoorbeeld 876.000 bomen die 23.1% van de stad bedekken. Dit resulteert in \$11,2 miljoen aan energiebesparing per jaar, een koolstofopslag ter waarde van \$386.000 en een filtering van luchtvervuiling ter waarde van \$836.000.

* Zie rapport 'De waarde van groen, een studie naar de vraagstelling van waarde van groen in onze samenleving', branchevereniging VHG, augustus 2010.

** Zie Wagteveld, T.: 'De waarde van groen en water bij woningbouw, een onderzoek naar de financiële aspecten van groen en water bij de ontwikkeling van nieuwe woonmilieus'. Amsterdam school of Real Estate, 2007, zie ook <http://www.ikcro.nl/artikelen/Master%20Thesis%20071123.pdf>.

III. Visie, doelstellingen en acties voor de komende jaren.

Groen is van groot belang is voor de leefbaarheid in de stad, zoveel is duidelijk. Groen geeft lucht, biedt ontspanning, draagt bij aan het welbevinden, bevordert de gezondheid en de biodiversiteit, neemt regenwater en luchtvervuiling op en draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de stad. Groen heeft niet alleen fysieke maar ook maatschappelijke en economische waarde.

Tegenover deze batenkant van groen staat een lastenkant. In tijden van bezuinigingen en een terugtrekkende overheid moeten we ook in het groenbeleid keuzes maken waar we de investerings- en beheermiddelen willen inzetten

Die keuzes, die zo veel mogelijk moeten opleveren aan de batenkant, moeten passen in de visie wat we met groen in de stad willen. Op basis van deze beleidskaders (zie de Inleiding) willen we een visie opstellen die richting geeft aan de keuzes die we de komende tijd gaan maken, een visie die uitdrukking geeft aan de gewenste 'groene' identiteit van Leiden, door de koppeling te maken met de 'Ontwikkelingsvisie: Leiden stad van ontdekkingen' en de 'Structuurvisie Leiden 2025', de ruimtelijke invulling van de ontwikkelingsvisie. Die geven antwoord op de vraag waar we met de stad naar toe willen. Met als hoofdthema Leiden als 'stad van ontdekkingen', een kennisstad van hoge kwaliteit op alle gebied: werkgelegenheid, woonklimaat, leefomgeving, voorzieningen, infrastructuur en bereikbaarheid, etc.

Het groenbeleid moet integraal deel uitmaken van de manier waarop invulling wordt gegeven aan de ontwikkelings- en structuurvisie. Groen moet bijdragen aan een inspirerende leefomgeving die zowel bewoners als (creatieve en kennisintensieve) bedrijven trekt en vasthoudt. Een belangrijke ambitie in de structuurvisie is een goede groen- / recreatieve verbinding tussen de groengebieden in de stad en met de regio.

Aldus kan de **groenvisie** voor Leiden, gebaseerd op de beleidskaders, de belangrijke functies van groen en de genoemde ontwikkelingen, als volgt geformuleerd worden:

Leiden heeft een gevarieerd en hoogwaardig aanbod van groenvoorzieningen die zowel binnen de stad als met de regio via aantrekkelijke fiets- en wandelroutes goed verbonden zijn, die een hoge belevingswaarde hebben, die de biodiversiteit en de gezondheid in de stad bevorderen en die op een duurzame manier in stand worden gehouden.

Deze visie brengen we in praktijk door ons de komende jaren te richten op drie **hoofddoelstellingen**:

1. beschermen en zo mogelijk verbeteren van de groene hoofdstructuur in de stad;
2. verbinden van groengebieden in de stad onderling en met de groengebieden in het ommeland in de vorm van een recreatief netwerk;
3. het betrekken van externe partners zoals burgers, corporaties bij het groenbeheer.

Ad 1. De groene hoofdstructuur: van belang voor de stad

Met de vaststelling van de Structuurvisie Leiden 2025 heeft de gemeente besloten het groen in de stad te versterken en met elkaar te verbinden (zie RV 09.0130, besluit 11). Met de vaststelling van de Kadernota kwaliteit openbare ruimte is dit besluit vertaald in een belangrijk uitgangspunt voor de toekomstige inrichting van de openbare ruimte: het groene en blauwe netwerk in en rond de stad moet een robuuste structuur krijgen en met elkaar worden verbonden (besluit 8). Met de vaststelling van die kadernota is de groenblauwe hoofdstructuur vastgelegd in de vorm van een kwaliteitskaart die een (groe) weergave biedt van die hoofdstructuur met daarin opgenomen de 'verbindingspoorten' van groene recreatieve routes met de omliggende groene gebieden (besluit 14, onder b).

De stedelijke groene hoofdstructuur (verder te noemen GHS) is gebaseerd op de eerder beschreven functies en omvat de volgende elementen:

Vlakken: de parken en overige grotere groenzones die een bijdrage leveren aan de belevingswaarde en de leefbaarheid van de stad;

Lijnen:

- o de bomenstructuren, ter geleiding van de verkeerskundige en/of stedenbouwkundige hoofdstructuur in de stad;
- o de groenstructuren als belangrijke verbindingroutes voor natuur tussen groengebieden (ecologische functie) en als recreatieve routes (groen-recreatieve routes); hieronder valt ook het groen dat deel uitmaakt van de waterlopen (oevers e.d.);

Punten: losse bomen of kleine vlakken die een functie hebben als buurtgroen of als 'stepping stone' binnen de grotere groenstructuur.

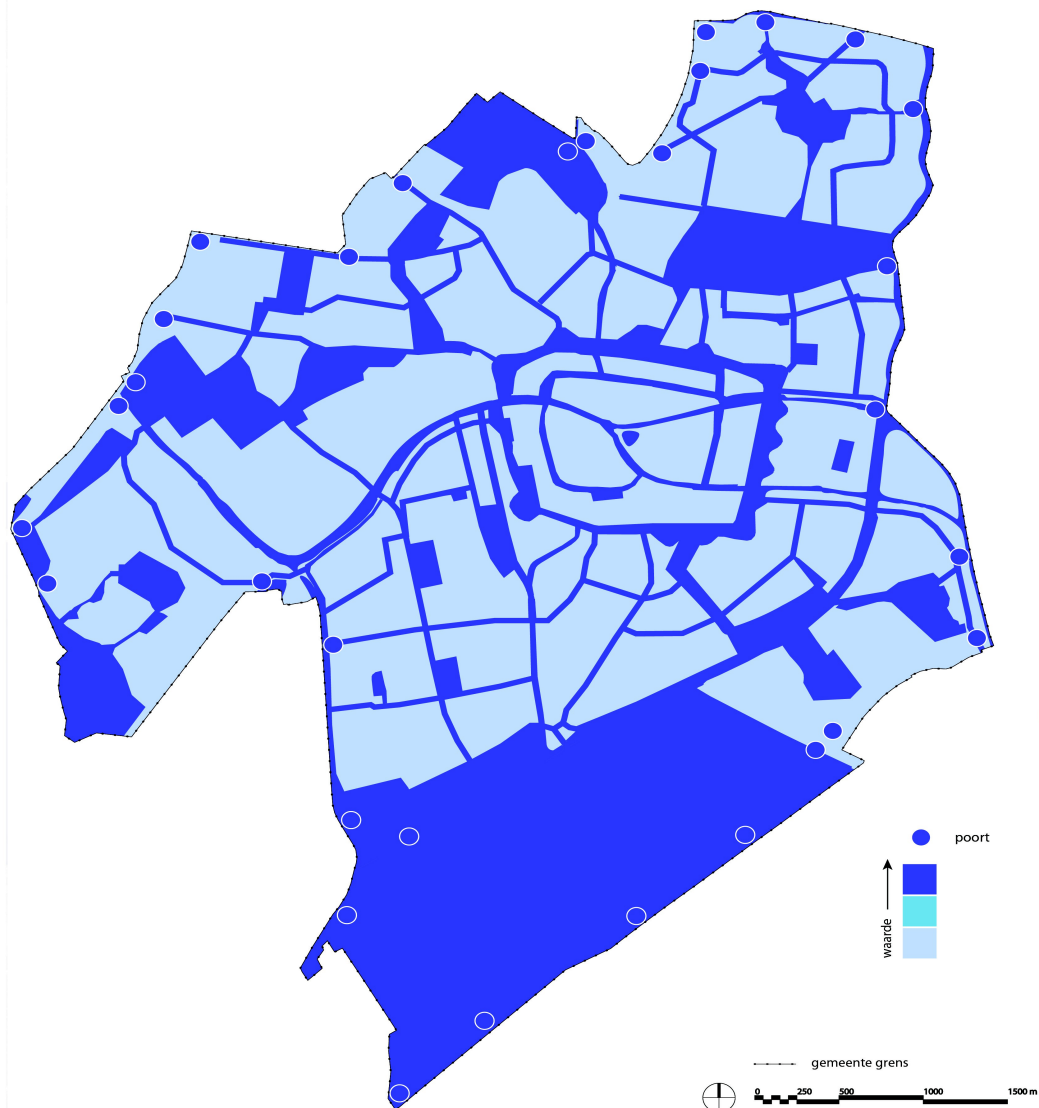
De GHS is weergegeven op onderstaande kaart. De vlakken, lijnen en punten vormen tezamen deze hoofdstructuur. Kenmerkend is:

- de binnenring, gevormd door het Singelpark;
- de buitenring, gevormd door de grotere groengebieden in de buitenwijken en rondom de agglomeratie;
- de lijnen hiertussen gevormd door groene recreatieve routes, wijkparken, buurtgroen en losse groene elementen;
- de parken en overige grotere groenzones die een bijdrage leveren aan de belevingswaarde en de leefbaarheid van de stad;
- de bomenstructuren, ter geleiding van de verkeerskundige en/of stedenbouwkundige hoofdstructuur in de stad;

de groenstructuren als belangrijke verbindingroutes voor natuur tussen groengebieden (ecologische functie) en als recreatieve routes; groen dat deel uitmaakt van de waterlopen (oevers e.d.).

Het 'verbeteren' uit doelstelling 1 ziet niet alleen betrekking op de kwantiteit, het areaal, maar ook op de kwaliteit. Bij de keuze van het type groen is de functie bepalend is, waarbij (het effect op) de biodiversiteit expliciet wordt meegewogen. Inheemse soorten brengen bijvoorbeeld een rijk insectenleven met zich mee. Daar komen weer vogels op af. Ook in het beheer wordt hier aandacht aan geschonken.

GHS

De GHS behoudt zijn betekenis alleen als deze op een duurzame manier in stand wordt gehouden. Daarom is het van belang dat de GHS zo nauwkeurig mogelijk geduid wordt op basiskaarten en dat het groen dat deel uitmaakt van de GHS zo veel mogelijk beschermd wordt.

Acties met betrekking tot de GHS

a Beeldkwaliteitsplan groene hoofdstructuur

De prioriteit ligt bij de GHS. Die maakt deel uit van de Structuurvisie en de Kadernota Openbare Ruimte, maar daarmee is de vraag nog niet beantwoord of de GHS voldoet aan de ambities van kwaliteit en robuustheid. Daarom wordt in 2014 het 'Beeldkwaliteitsplan groene hoofdstructuur' opgesteld. Dit plan geeft een gedetailleerd wensbeeld voor de lijnen van groen, water en wegen in de stad en is het referentiebeeld waaraan ingrepen in de openbare ruimte getoetst worden. De in de Structuurvisie en Kadernota kwaliteit openbare ruimte als wenselijk omschreven 'robuuste groene structuur' en de inrichtingsprincipes in het Handboek kwaliteit openbare ruimte zijn daarbij het uitgangspunt. Het plan, met een confrontatie van wensbeeld en feitelijke situatie, geeft meer gedetailleerde documentatie voor de lijnen van de GHS.

Na vaststelling van dit beeldkwaliteitsplan wordt een uitvoeringsprogramma 2015-2025 opgesteld, met als uitgangspunt dat zo veel mogelijk aangesloten wordt op andere infrastructurele maatregelen. In dit uitvoeringsprogramma wordt geschetst welk budget beschikbaar is en welk budget nodig is om aan het wensbeeld te voldoen. In dit kader stellen wij voor het Bomenfonds, voor zover niet geheel aangewend voor compensatie binnen een project zelf, gericht in te zetten voor verbeteracties in de GHS.

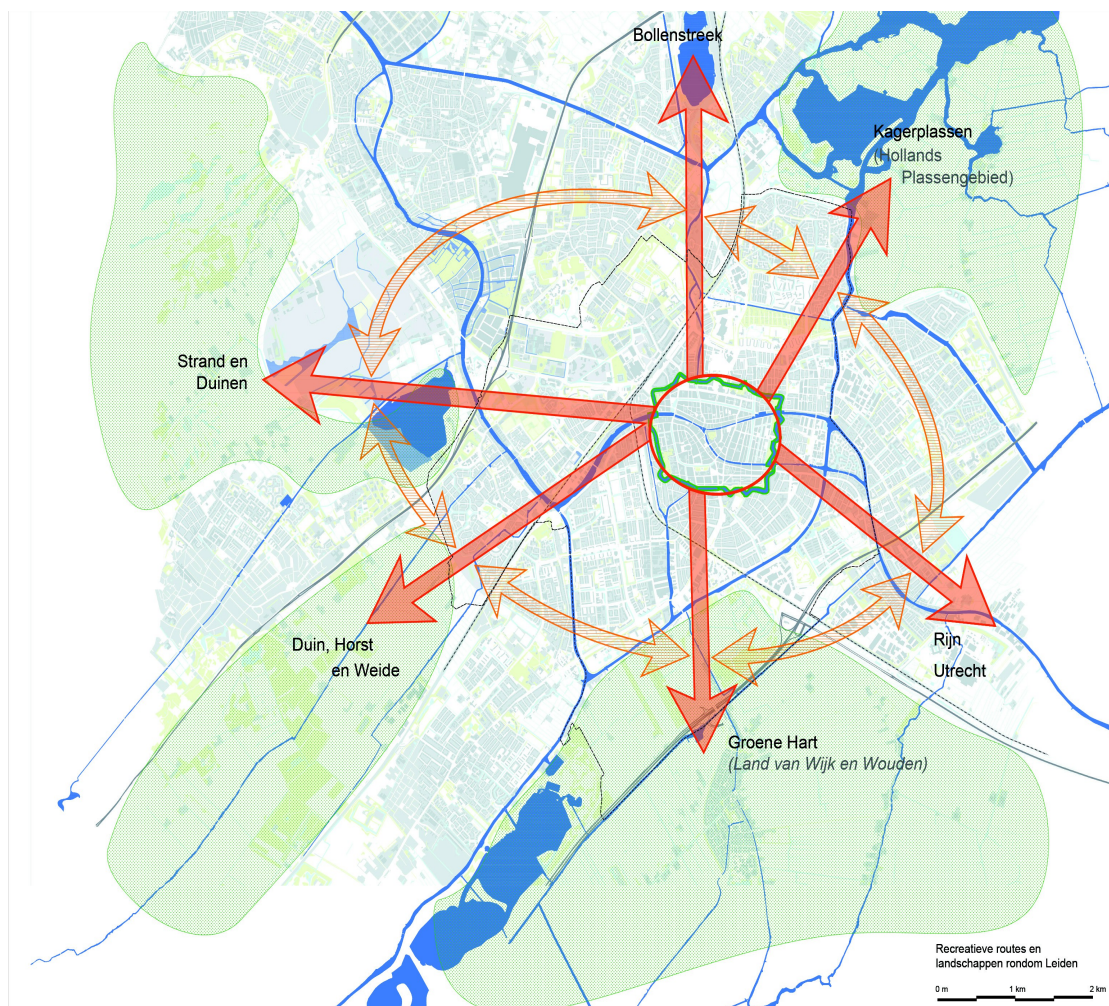
b Verplichting groenparagraaf bij start planvorming (procesvoorstel)

Ruimtelijke ontwikkelingen die ingrijpen in de GHS moeten eerst in de vorm van een groenplan of groenparagraaf inhoudelijk en financieel onderbouwd worden door de ontwikkelaar, ongeacht of de gemeente die rol vervult of dat anderen dat doen. Deze groenparagraaf moet integraal onderdeel zijn van het ontwerp, zodat de relatie tot het streefbeeld duidelijk is en de consequenties voor de uitvoering van het plan zowel in financiële als technische zin tijdig, d.w.z. vóór bestuurlijke goedkeuring van het plan, in beeld zijn gebracht.

Ad 2. Verbindingen groene gebieden: het recreatieve netwerk.

Leiden heeft relatief weinig groen binnen de gemeentegrenzen, maar wordt wel omgeven door diverse aantrekkelijke en verschillende soorten landschappen: de Bollenstreek en de Kagerplassen aan de noordkant van de stad, het Groene Hart aan de zuidoostkant, het landgoederengebied Duin, Horst en Weide aan de zuidwestkant en Strand en Duinen aan de westkant. We werken daarom samen met de omliggende gemeenten en de provincie om de verschillende groene landschappen in en rond de stad op een recreatieve en duurzame wijze met elkaar te verbinden. Duurzaam wil in dit

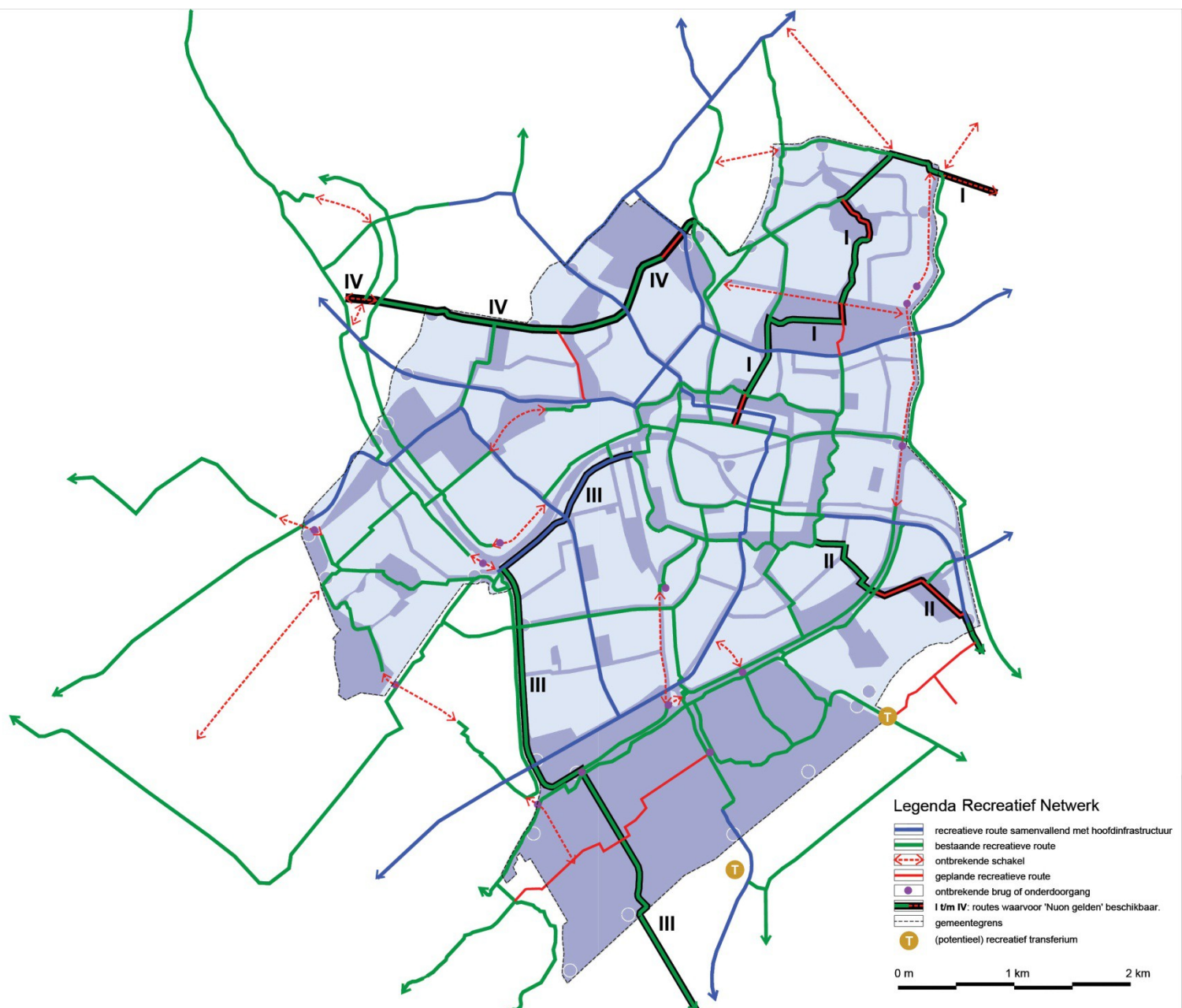
geval zeggen dat de verbindingen naast een recreatieve waarde waar mogelijk ook een economische, maatschappelijke en ecologische waarde moeten vertegenwoordigen en daarmee op meerdere vlakken een schakel zijn tussen stad en ommeland. Aan Leiderdorpse zijde zijn al de nodige recreatieve voorzieningen aangebracht. In westelijke richting zal dit gebeuren in het kader van de uitwerking van de Rijnlandroute en de knoop west. Aldus ontstaat een groene netwerkstructuur die bestaat uit een binnen- en buitenring (de regionale landschappen), met hiertussen groene recreatieve routes. In kaart:

Acties met betrekking tot verbinden

In de 'bestemmingsreserve ontsluiting van groengebieden' is vanuit het NUON-budget een bedrag van € 1.000.000 opgenomen. Met het door de raad vastgestelde voorbereidingsbesluit groene recreatieve routes (RV 13.0067) wordt dit bedrag in principe ingezet voor vier routes, resp. de Boterhuisroute, de Matiloroute, de Groene Hartroute en de Biodiversiteitrouten. Het besluit wordt nader uitgewerkt in uitvoeringsplannen inclusief een dekking van de beheer- en onderhoudskosten.

Het onderhavige voorstel beoogt het huidige recreatieve netwerk aan te vullen en te verbeteren. Op onderstaande kaart zijn de bestaande en geplande recreatieve routes weergegeven en zijn de knelpunten geduid voor een optimalisering van het netwerk. Om de relatie met de andere hoofddoelstelling, de verbetering en versterking van de GHS, te laten zien, is de kaart gelegd op de ondergrond van de GHS. Uit de kaart blijkt dat de routes grotendeels deel uitmaken van de GHS en dat het uitvoeren van de plannen een bijdrage kan leveren aan het versterken van die structuur, zeker als ecologische mogelijkheden benut worden.

Ad 3. Betrekken van externe partners bij groenbeheer

Zoals eerder aangegeven heeft groen in de woonomgeving positieve effecten: goed voor de gezondheid, het welbevinden, economisch nut, betere sociale samenhang, enzovoort. In de stad zijn veel partijen die direct voordeel hebben bij groen dat er goed uitziet en dat er goed bij ligt. Veel partijen voelen zich ook echt betrokken bij het groen in hun omgeving. Uiteraard hebben veel burgers belangstelling, maar ook woningcorporaties, instellingen en bedrijven kunnen worden aangesproken om direct bij te dragen aan het beheer van het groen, hetzij in natura hetzij in contanten. Bedrijven doen soms graag mee in het kader van promotie of teambuilding.

Woningcorporaties hebben vaak een direct belang om – eventueel samen met bewoners – te investeren in het groen rond hun woongebouwen. De corporaties in Leiden zijn bezig met het stimuleren van stadslandbouw door burgers. Stadslandbouw is in veel Nederlandse grote steden bezig aan een opmars. Het is goed voor de leefbaarheid in binnenstedelijke wijken.

Vaak zijn buurtbewoners betrokken bij hun leefomgeving en willen ze zich graag inzetten voor de ontwikkeling en het behoud van het groen en spelen. Dat kan op verschillende manieren. De bewoner neemt zelf initiatieven, is een actieve partner in concrete projecten of is actief als deskundige.

In de bewonersparticipatie heeft de gemeente een belangrijke rol: afstemmen van vraag en aanbod, belangengroepen met elkaar in contact brengen, waar mogelijk initiatieven faciliteren, concrete mogelijkheden bieden om onderling kennis en diensten uit te wisselen, convenanten afsluiten. Daarnaast is het essentieel bewoners en partners tijdig te informeren over welke ontwikkelingen en beheermaatregelen wanneer plaatsvinden zodat hierop zo nodig kan worden geanticipeerd.

Actie met betrekking tot samenwerking met burgers

Er wordt een klankbordgroep stedelijke ecologie opgericht, met externe deskundigen die zich er met name op zal richten het stedelijke ecologische beleid nader te borgen, o.a. door deskundige input te leveren in beheerplannen, zoals die van bermen en natuurvriendelijke oevers. Het delegeren van verantwoordelijkheid voor het groenbeheer aan externe partijen past bij het beeld van de terugtrekkende overheid die zich meer en meer toelegt op haar regierol.

IV. Aanvullend beleidskader duurzaam boombeheer in relatie tot klachten van burgers.

Zorgvuldigheid

Het bestaande beleidskader biedt onvoldoende houvast voor beheerders als het gaat om klachten van burgers die overlast hebben van bomen.

Duidelijkheid hoe te handelen in geval van klachten is gewenst, zowel voor de klager als de beheerder.

Daarom willen we dit beleidskader hier vaststellen.

Het onderhoud aan bomen in Leiden is gericht op de duurzame instandhouding van deze bomen. Aan deze doelstelling hangen een aantal randvoorwaarden. Onderhoud wordt alleen verricht indien dit om onderhoudstechnische redenen noodzakelijk is.

Er zijn bewoners die last hebben van bomen en die de gemeente vragen de bomen te verwijderen dan wel door snoeimaatregelen de overlast te verminderen. Omgekeerd zijn er ook burgers die nieuwe of extra bomen willen planten.

Uitgangspunt is dat een gezonde boom blijft staan en dat er geen ingrijpende maatregelen worden uitgevoerd aan/in de boom zoals snoeien en kappen. Of er aanleiding is om tot het verlenen van een kapvergunning c.q. het treffen van maatregelen over te gaan, is afhankelijk van de soort en mate van overlast. Aan bomen van de Groene Kaart worden hoe dan ook geen ingrepen gedaan, tenzij de boom gevaarlijk of besmettelijk ziek is of omdat zwaarwegende maatschappelijke belangen ingrijpen noodzakelijk maken.

Handelwijze inzake overlast door bomen

De meest voorkomende klachten t.a.v. bomen zijn schaduwoverlast, bladeren in de tuin en dakgoot, bessen en vruchten die in de tuin of op de stoep of auto's terecht komen en stuifmeel en pluizen die hinderlijk zijn. Deze klachten zijn echter geen reden om ingrijpende maatregelen te treffen. Als hier wel gevolg aan zou worden gegeven, zou dat een grote kaalslag tot gevolg hebben. Om de groene kwaliteit van de gemeente te kunnen behouden, zullen burgers zowel de lasten als de lusten moeten accepteren van het openbaar groen.

Bij de beoordeling van de klachten moet een balans worden gezocht tussen juridische, praktische, financiële en beleidsmatige randvoorwaarden. Veel klachten dienen een individueel belang, terwijl gemeentelijk groen en bomen juist zijn aangeplant om het algemeen belang te dienen. Bij ingrijpen in het groen is het dan ook belangrijk dat ongewenste precedents worden voorkomen en dat er zorgvuldig met klachten wordt omgegaan. Die zorgvuldigheid kan betekenen dat op sommige klachten terughoudend gereageerd zal worden. Het uitvoeren van één maatregel mag er niet toe leiden dat de gemeente genooddaakt wordt om bij veel vergelijkbare situaties ook tot actie over te gaan. Daarmee zou een onacceptabel verlies aan groen kunnen ontstaan en zijn de kosten voor de uitvoering niet meer te overzien.

Signalen oppikken

Anderzijds ziet de gemeente overlastklachten wel als belangrijke signalen. Het is bekend dat in de gemeente situaties voorkomen die, met de huidige kennis en kunde, als ongelukkig kunnen worden beschouwd. Soms staat een boom op de verkeerde plek, is de soortkeus voor die locatie niet de juiste of is een ontoereikende groeiplaats een bron van problemen.

In enkele gevallen kan een maatregel dan leiden tot meervoudige winst:

- Meer woongenot voor de burgers
- Lagere onderhoudskosten voor de gemeente
- Een veiliger woonomgeving

In die gevallen is het belangrijk dat met het nemen van een maatregel het algemeen belang gediend (en zeker niet geschaad) wordt en dat geen ongewenst precedent ontstaat.

Categorieën

De verschillende overlastvraagstukken zijn op basis van het bovenstaande ingedeeld in de categorieën. Dit bepaalt of de gemeente maatregelen neemt, specifiek ten aanzien van overlastklachten. Dit zijn dus maatregelen die aanvullend zijn op het reguliere onderhoud (groenonderhoud en netheidsonderhoud).

A. Geen actie door de gemeente

Geen extra actie vindt plaats bij overlastklachten die horen bij de factoren die worden geschaad onder 'redelijkerwijs' te accepteren overlast. Ad hoc inzet van mensen of onvoorziene middelen is niet voorzien voor de overlastklachten die te maken hebben met de gevolgen van de natuurlijke groei, cyclus en leefomgeving van de boom.

B. Gerichte en repeterende actie

Hierbij worden maatregelen getroffen, omdat de effecten van deze overlastvormen onacceptabel zijn in het kader van de volksgezondheid of veiligheid. De gemeente heeft de taak zorg te dragen voor een veilige openbare ruimte en vindt dat de Leidse burgers het vertrouwen mogen hebben dat de gemeente hier zorgvuldig in handelt.

C. Maatwerkactie

Dit zijn de situaties waarbij mogelijk sprake is van een ongelukkige keuze van soort, locatie en/of groeiplaats. Maatregelen worden alleen uitgevoerd na zorgvuldige afweging van belangen. Geen enkele boom, straat of woonsituatie is gelijk aan een andere. Toch is het belangrijk daarin een eenduidige lijn te trekken. Daarvoor wordt een overlastbeoordelingsformulier gehanteerd. Daarin wordt de meerwaarde van de boom afgewogen tegen de overlast zoals die wordt ervaren.

D. Actie in heel uitzonderlijke gevallen

Hierbij is het vaak zo dat de perceelegeeër verzaakt heeft om preventieve maatregelen te treffen, terwijl dat wel zijn eigen verantwoordelijkheid is. In principe onderneemt de gemeente Leiden daarom geen actie. Wij beperken

ons tot het wettelijk verplichte (doe-plicht). De gemeente ondersteunt een perceeleigenaar als hij via openbare grond boomwortels moet verwijderen. In heel uitzonderlijke gevallen kan de gemeente meewerken aan maatregelen om herhaling van het probleem te voorkomen. Komt het tot een claim, dan wordt die via de reguliere schadeafhandeling behandeld.

Vorm van overlast	Visie overlast Geen actie	Gerichte repeterende actie	Maatwerkactie	Actie in zeer uitzonderlijke gevallen
Angst voor omwaaien of afvallende takken			X	
Dieren en uitwerpselen	X			
Blad- en bloesemval	X			
Zaadval en zaadpluis	X			
Vruchtval harde vruchten	X			
Vruchtval zachte vruchten	X			
Stekels op stammen			X	
Allergie voor pollen	X			
Economische schade				X
Schaduw			X	(X)
Boomwortels in tuinen				X
Boomwortels in riolering				X
Schade aan (bouw)werken				X
Druipende bomen	X			
Eikenprocessierupsen		X		
Spinselmotten		X		
Verhardingsopdruk door boomwortels op openbaar terrein		X		

Verschil schaduw- en overige overlastfactoren

Een verschil tussen deze factoren en de overlastfactoren onder punt A, is de mate waarin de gemeente hierin kan sturen door middel van een zorgvuldig ontwerp. Waar een boom ook wordt geplant, en welke soort ook wordt gekozen: blad, bloesem, dieren en zaadval zullen altijd voorkomen. Door een juiste situering en soortkeuze kan de gemeente echter wel invloed uitoefenen op de ernst en duur van de schaduw die burgers hebben van gemeentelijke bomen.

Keuze maatregel

Bij de keuze voor een maatregel is de richting die in het bomenbeleidsplan is ingeslagen bepalend. Hierin worden de hoofdgroenstructuur en wijkgroenstructuur onderscheiden als representatief groen dat van belang is voor de uitstraling van de hele gemeente. De wens bestaat daar tot het hebben van herkenbaarheid, continuïteit in beplanting en robuust en duurzaam volwassen groen.

Met dat beeld in het achterhoofd is fragmentatie daar zeer ongewenst. De maatwerkactie zal daar gericht zijn op het in stand houden van de structuur. Bij het groen in de wijken zal een maatwerkactie wat eerder gericht zijn op het beperken van de overlast.

Bijlage 1. Overzicht en korte omschrijving van vastgestelde beleidskaders op groengebied.

Titel	Korte omschrijving
Bommenota 1994 en Kaderstelling bomenbeleid 2004-2014 (actualisatie Bommenota)	Kader voor bomenbeleid aan de hand van beschrijving van drie componenten: 1. Ruimtelijke visie: een beschrijving van de structuurbepalende bomen in Leiden en de ontbrekende schakels, met als onderverdeling: Vlakken: de grotere groenvlakken als parken met grote boomgroepen Lijnen: veelal de laanbeplantingen, die de hoofd- en wijkontsluitingswegen begeleiden en de herkenbaarheid van de stad voor bezoekers vergroten Punten: de bomen in afzonderlijke straten, evenals de bomen in particuliere tuinen. Belangrijk onderscheid hierbij is de bepaling monumentaal, waardevol en/of beeldbepalend/karakteristiek 2. Beheer: een beschrijving van de groeiomstandigheden van bomen in de stad en de geconstateerde knelpunten.

	3. Middelen: een onderbouwing van de middelen die nodig zijn om het bomenbestand in de stad op peil te houden op basis van de destijds voorhanden zijnde inventarisatiegegevens 4. Juridisch kader: voorstellen voor een betere juridische bescherming van bomen in de stad, m.n. uitmondend in de Bomenverordening 1996. N.a.v. de actualisatie in 2003 is vanaf 2004 in het beheerbeleid de nadruk komen te liggen op de kwaliteit van het bomenbestand i.p.v. de kwantiteit (aantal bomen volgens 'streefnorm') en zijn de middelen via prioriteitsstelling meer systematisch ingezet. Ook zou de Bomenverordening van 1996 naar aanleiding van deze actualisatie in 2004 vervangen worden door een nieuwe verordening, maar dat voorstel is uiteindelijk door het college ingetrokken, waardoor de verordening van 1996 geldig bleef. Zeer recent is de Bomenverordening 2012 vastgesteld.
Bomenverordening 2012	Het belangrijkste doel van de Bomenverordening 2012 is het beschermen van bomen die er daadwerkelijk toe doen. Voor bomen met een diameter van minder dan 20 cm is geen omgevingsvergunning meer nodig en dat past binnen de doelstelling van het project Minder en Beter (RB 08.0036): minder administratieve rompslomp voor de burger. De belangrijkste wijzigingen van de Bomenverordening van 2012 ten opzichte van de vigerende Bomenverordening 1996 zijn: a) in de begripsomschrijving van een boom wordt de diameter 20cm op 1.30 m boven maaiveld in plaats van 10 cm

	aangezien er tot nu toe voor bomen met een diameter van minder dan 20 cm geen omgevingsvergunningen voor het kappen zijn geweigerd; b) bij de Bomenverordening 2012 hoort een door het college vastgestelde kaart met daarop de huidige en voor de toekomst te beschermen houtopstanden, de Groene Kaart; c) bij het beoordelen van de houtopstanden worden objectieve, meetbare toetsingscriteria gehanteerd; d) alleen in uitzonderlijke gevallen wordt een omgevingsvergunning verleend voor houtopstanden opgenomen op de Groene Kaart; e) voor het verwijderen van bomen op openbaar terrein met een diameter van 20 cm of meer, die niet op de Groene Kaart staan, is een omgevingsvergunning vereist; f) aan een omgevingsvergunning om te kappen wordt in alle gevallen een herplantplicht opgelegd of storting van de boomwaarde in het Bomenfonds; g) bomen in particuliere tuinen die niet op deze Groene Kaart staan kunnen zonder omgevingsvergunning worden verwijderd.
Ecologisch beleidsplan Leiden (1998)	Onderwerp van de nota was het ecologisch beleid van de gemeente Leiden. De kern daarvan was het in kaart brengen en vaststellen van de ecologische groenstructuur binnen de grenzen van de gemeente Leiden (de ecologisch dragende groenstructuur, kaart 8.) Met de vaststelling van de nota heeft de Leidse ecologische groenstructuur een beschermde

	status gekregen. Het plan bevatte de volgende uitgangspunten: - bij ingrepen in de ecologische dragende groenstructuur rekening te houden met deze structuur, dat wil zeggen dat in eerste instantie bestaande potenties moeten worden benut en of bestaande waarden in stand moeten worden gehouden en dat er als uiterste optie gecompenseerd kan worden; - het realiseren van beheerplannen op stadsdeelniveau waarin natuurdoelen en beheermethoden worden uitgewerkt, dit alles in samenwerking met natuur- en milieuorganisaties; - de verdere consequenties van het ecologisch beleidsplan nader uit te laten werken in een uitvoeringsprogramma.
Uitvoeringsprogramma's Ecologisch Beleidsplan	Voor de periodes 2002-2005 en 2006-2009 zijn uitvoeringsprogramma's vastgesteld. Hierin stonden de volgende onderwerpen centraal: - Regionale aspecten/groene ecologische en recreatieve verbindingen - natuurlijk beheer - communicatie - stedelijke projecten - monitoring Dit leidde tot de volgende resultaten: - Publicatie van diverse boekjes over groen in Leiden - Er zijn op diverse plaatsen verbeteringen aangebracht in de ecologische en recreatieve verbindingen. - Er zijn algemene richtlijnen voor natuurlijk beheer opgesteld

	Er is een ecologisch toetsingskader stedelijke projecten & onderzoek consequenties Flora- en faunawet opgesteld, in 2005 uitmondend in de gedragscode voor ruimtelijke ontwikkelingen. Er is een monitoringssysteem voor de stadsnatuur opgezet Het ecologische beleidsplan heeft de stad Leiden tot een voorloper op ecologisch gebied gemaakt.
Gedragscode 'Ruimtelijke ontwikkeling&inrichting' en de gedragscode 'Beheer groenvoorzieningen' (2011), voorafgegaan door de Gedragscode voor ruimtelijke ontwikkelingen in Leiden. De Flora- en faunawet in praktijk (2005)	Leiden was de eerste gemeente in Nederland met een vastgestelde en door het (toenmalige) ministerie van LNV goedgekeurde <i>Gedragscode voor ruimtelijke ontwikkelingen</i>. Leiden laat daarmee zien dat de stad zijn natuur(bescherming) zeer serieus neemt. Alle ruimtelijke ingrepen in Leiden, of het nu gaat om een stedelijk renovatieproject, het aanleggen van een weg of het verbeteren van een park, doorlopen sindsdien de ecologische toets die in de Gedragscode is opgenomen. Daarmee wordt overigens niet alleen de <i>Flora- en faunawet</i> nageleefd, maar wordt meteen ook voldaan aan een belangrijk doel van het Leidse stadsnatuurbeleid, namelijk dat natuur naast andere onderwerpen en belangen een volwaardige plaats moet krijgen in ruimtelijke projecten. De gedragscode bestaat uit een aantal onderdelen. Het <i>Ecologisch toetsingskader voor stedelijke projecten</i> (2003) is in de Gedragscode opgenomen, alsmede het <i>Stadsnatuurmeetnet Leiden</i> (2004). Ook opgenomen zijn een <i>Natuurkalender</i>, <i>Richtlijnen voor ecologische onderlegger</i> en een <i>Checklist voor zorgvuldig handelen</i> bij inrichting en beheer. De Gedragscode wordt – onder meer in

	verband met recente ontwikkelingen zoals invoering Wabo - binnenkort vervangen door de gedragscode van de VNG. Deze 'Leidse' gedragscode is inmiddels vervangen door de gedragscode "Ruimtelijke Ontwikkeling & Inrichting" en de gedragscode "Beheer Groenvoorzieningen". De werkwijze omtrent de gedragscode wordt ongewijzigd voortgezet.
Groenactieplan 2008-2010	In het Groenactieplan staat hoe de stad meer (bijzondere) bomen krijgt, het bestaande groen voor en door omwonenden bruikbaar en afwisselender wordt gemaakt en het ontwerp van de groene infrastructuur bij herstructureringen al in de eerste planfase meedraait, gericht op versterking van groene voorzieningen, inclusief van de stadsranden en het groen in de regio. Uitgangspunten bij dit plan waren: 1. kwaliteit en kwantiteit: het verbeteren van de kwaliteit van het groen, in het bijzonder met beeldbepalende bomen, en inzet op behoud van kwantiteit, met als aandachtsgebied de Leidse binnenstad; 2. het versterken van de samenhang tussen stadsgroen en het groen in de regio met als speerpunt aandacht voor de ontwikkeling van de stadsranden; 3. het versterken van de betrokkenheid en bewustwording met betrekking tot het groen van bewoners, bedrijven, instellingen en toeristen door communicatie en educatie; 4. het vergroten van de bewonersparticipatie bij het groen in de stad; 5. het bevorderen van kleinschalig groen en de functie daarvan voor

	de biodiversiteit en de ecologische structuur. In een tussenevaluatie in 2009 werd geconstateerd dat de uitvoering van de concrete activiteiten op deze onderdelen op schema lag. Tot die concrete acties behoorden o.a. aanplant en vervanging van bomen, opstellen van beheerplannen voor diverse parken, (her)inrichting van parken, diverse publicaties 'lekker wild' en andere communicatie-acties, afspraken met de regio over regionaal groen, etc.
Grip op groen (2006)	In deze nota staan de ambities voor groenonderhoud omschreven aan de hand van kwaliteitsbeelden en de daaraan gerelateerde kosten. Er worden vier kwaliteitsniveaus omschreven voor zowel status (beschadigingen, vitaliteit van het groen) als netheid (onkruid, zwerfvuil, hondenpoep). De raad heeft voor het onderhoud van groen in de stad gekozen voor kwaliteitsniveau 2, m.u.v. drie parken in de binnenstad (Burcht, Plantsoen en Van der Werfpark) die op het hoogste (en dus duurste) kwaliteitsniveau worden onderhouden.
Diverse besluiten op (operationeel) beheerniveau	Genoemd kunnen o.a. worden: Handboek kwaliteit openbare ruimte; dit is een uitwerking van de Kadernota kwaliteit openbare ruimte en schrijft inrichtingsprincipes en gestandaardiseerde materialen voor. Bij groenrenovaties dienen onwenselijke situaties opgelost te worden conform de uitgangspunten van het handboek; Diverse beheerplannen parken, waarin omschreven staat hoe het beheer in de verschillende beheerplannen zou moeten worden uitgevoerd; Beheerplan natuurvriendelijke

	oevers, waarin omschreven hoe het beheer op oevers en bermen zou moeten worden uitgevoerd; Beleidsuitgangspunten groenbeheermaatregelen molenbiotopen, inhoudende regels ten aanzien van overleg over en inhoud van groeninrichting van specifiek benoemde molens in Leiden.
--	--

Bijlage 2. Overzicht lopende en voorgestelde acties op groengebied.

Lopende en nieuwe acties

In onderstaand actieprogramma geven wij een opsomming van de (overige) acties die op korte of langere termijn uitgevoerd gaan of moeten worden om uitvoering te kunnen geven aan die ambities. De acties, zowel lopend als nieuw, hebben betrekking op (beleids- of plan)ontwikkeling, inrichting, beheer en communicatie.

Acties met betrekking tot ontwikkeling.

<i>Actie</i>	<i>Doel/betekenis</i>	<i>Korte termijn 2013-2014</i>	<i>Lange termijn 2015-2025</i>	<i>Dekking</i>
Vaststellen Beeldkwaliteitplan GHS	Toetsingskader voor toekomstige ingrepen op locaties die behoren tot de GHS	2014		Formatie
Opstellen uitvoeringsprogramma beeldkwaliteitplan GHS 2015-2025	Door de huidige situatie per locatie te vergelijken met het wensbeeld kunnen de zwakke punten in de GHS in beeld gebracht worden. Op basis hiervan wordt een (lange termijn) uitvoeringsprogramma opgesteld, waarbij afstemming op reeds geplande ruimtelijke ingrepen ter plaatse een randvoorwaarde is.	Vaststelling medio-eind 2014	Uitvoering	Formatie (vwb opstellen)
Toetsingskader Oostvlietpolder	Een leidraad voor de duurzaam groene ontwikkeling van de Oostvlietpolder	Vastgesteld okt. 2013		Formatie
Ontwikkelen en vaststellen integrale visie Leidse molens in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen en (groen)beheermaatregelen.	Op basis van vastgestelde visie bij ruimtelijke ontwikkelingen systematische bestuurlijke en ambtelijke afwegingen kunnen maken o.a. t.a.v. groen	2014		Formatie

Acties met betrekking tot inrichting

Actie	Doel/betekenis	Korte termijn 2013-2014	Lange termijn 2015-2025	Dekking
Realisatie Singelpark	Het langste stadspark van Nederland	Beeldkwaliteitplan eind 2013/ begin 2014, kaderbesluit eind 2013, uitvoeringsbesluiten vanaf 2014	Start uitvoering 1 ^e fase gepland vanaf 2014. Uitvoering 2014-2025	Svz november 2013: Gereserveerd ca € 14 miljoen (NUON, ISV-3, IP, medefinanciering Holland Rijnland)
Inrichting park Matilo	Realisatie stadspark met regionale uitstraling	Afgerond in 2013		Project (medefinanciering door Holland Rijnland)
Herinrichting Kooipark	Park wordt verbeterd en hersteld naar het oorspronkelijke ontwerp van Dudok uit de jaren 20	2013/ 2014		IP geld, € 800.000 en € 50.000 voor spelen
Realisatie Leeuwenhoekpark	Realisatie van park als onderdeel groenstructuur BioSciencepark en groenrecreatieve verbinding Leiden West	Ontwerp eind 2013, uitvoering 2014-2015		Project BioScience-park (medefinanciering door Holland Rijnland)
Herinrichting diverse bestaande parken	Volgens prioriteringschema worden parken in een cyclus van 25 jaar (deels) opgeknapt.	Doorlopend	Doorlopend	IP geld
Aanplant bomen	Bomenbestand in de stad minimaal op niveau houden	Doorlopend	Doorlopend	Bomenfonds en begroting
Ontsluiting regionaal groen door verbetering groene	Verbeteren kwaliteit en beleving groen in de regio door verbetering groene recreatieve fiets-	Voorbereidingsbesluit juli 2013	Uitvoering van 2014-2017	Bestemmingsreservering ontsluiting

recreatieve routes	en wandelroutes tussen de groene binnenring van Leiden (Singelpark) met de omliggende groengebieden			van groengebieden, voeding vanuit NUON gelden € 1 miljoen, € 275.000 ISV-2 plus verwachte cofinanciering door Rijk, Provincie ZH en Holland Rijnland
Groenrenovatie door Stedelijk Beheer	Kwaliteit afgeschreven bestaand groen verbeteren	Doorlopend	Doorlopend	Begroting € 481.000
Aanleg natuurvriendelijke oevers	In stand houden biodiversiteit, vergroten wateropvangcapaciteit, verbetering waterkwaliteit	Doorlopend	Doorlopend	Begroting Stedelijk Beheer (vervangen oeverbeschouingen) jaarlijks € 75.000, conform Waterplan Leiden
Vergroten biodiversiteit	Burgerinitiatieven voor vergroten van biodiversiteit door gevarieerd groen te realiseren.	Afhankelijk van plannen, beoordeling initiatief en budget	Afhankelijk van plannen, beoordeling initiatief en budget	NUON gelden via duurzaamheidsfonds 2, eventueel met cofinanciering door externe fondsen
2 ^e fase groene Oostvlietpolder	Conform ambitie duurzaam groene Oostvlietpolder ontwikkelen van 2 ^e fase groen (gebied tussen volkstuincomplexen)	Uitvoering 2014-2015		Resterende middelen fase 1 (voornamelijk medefinanciering andere

				overheden) , groenrenovatiebudget Oostvlietpolder
Verbetering Polderpark Cronesteijn	Verbetering van het park na verbreding A4	Uitvoering 2013-2014		A4W4 compensatiemiddelen
Inrichting Tuin van Noord	Realisatie van multifunctioneel wijkpark met doorgaande langzaam verkeerroute tussen Nieuw Leyden en de Slaaghwijk (groenrecreatieve verbinding Leiden Noord)	Uitvoering 2013-2014		Project (medefinanciering Holland Rijnland)
Stimuleren groene daken	Verminderen piekbelasting riool, mede ter uitwerking van Duurzaamheidsagenda 2011-2014	2013-2014		NUON gelden € 200.000

Acties met betrekking tot beheer

Actie	Doel/betekenis	Korte termijn 2013-2014	Lange termijn 2015-2025	Dekking
Detailleren kaart groen(blauwe) hoofdstructuur	De bij de Kadernota kwaliteit openbare ruimte vastgestelde kaart van de groen(blauwe) hoofdstructuur wordt verder gedetailleerd ('GEO gerefereerd') om deze op te kunnen nemen in het beheersysteem.	2013 en 2014		Formatie
Opstellen beheerplannen parken	Na herinrichting parken vastleggen toekomstig beheer	Doorlopen d	Doorlopen d	Formatie
Groeiplaatsverbetering bomen	Door de groeiplaatsverbetering bij bestaande bomen wordt de problematiek van opgedrukte verharding opgelost en hebben bomen een langere levensduur.	Doorlopen d	Doorlopen d	Begroting
Uitvoeren achterstallig groenonderhoud	Er is een relatief kleine onderhoudsachterstand	Doorlopen d	Doorlopen d	Begroting
Stadsnatuurmeet-net. Tweejaarlijks onderzoek	Inzicht in ontwikkelingen flora en fauna.	Doorlopen d	Doorlopen d	Begroting
Beheerconvenanten afsluiten met bewoners e/o particuliere beheerders	Betrokkenheid burger e.a. vergroten; eventuele groene en duurzame buurtinitiatieven belonen	Doorlopen d	Doorlopen d	Formatie
Groene Kaart bij Bomenverordening	Jaarlijks updaten Groene Kaart zodat het bestand van te beschermen houtopstanden op peil blijft. Deze houtopstanden genieten extra bescherming	Doorlopen d	Doorlopen d	Begroting en Bomen-fonds

Acties met betrekking tot communicatie

<i>Actie</i>	<i>Doel/betekenis</i>	<i>Korte termijn 2013-2014</i>	<i>Lange termijn 2015-2025</i>	<i>Dekking</i>
Communicatie	Essentieel bij groeninrichting en beheer is communicatie met burger. Te denken valt aan verdere ontwikkeling en promotie website, informatieborden parken, boomfeestdag, dag van het park, bewoners-excursies en informatie-avonden	Doorlopen d	Doorlopen d	Formatie
Participatie	Gebruiken deskundigheid van derden, bijvoorbeeld in klankbordgroepen, waaronder de klankbordgroep ecologie.	Doorlopen d	Doorlopen d	Formatie

